Рекс Стаут

ЧОРНА ГОРА

Попередження

Я не можу цілком поручитися за достовірність описуваних мною подій, тому що більшість розмов, свідком яких я був, велися в чужій країні і на чужій мові, в котрій я зовсім, як мовиться, ні вуха, ні рила. Тому, навіть, при всіх моїх беззаперечних талантах я не в змозі прикидатися, що розумів хоч якусь дещицю з того, що чув. Попри все, за те, що сталося все саме так, ладен поручитися власною персоною Ніро Вульф, котрий у вільні хвилини допомагав мені перекладати цю абракадабру на людську мову. У тих випадках, коли розмови велися без його участі, я постарався описати все так добросовісно, як тільки міг. Можливо, і не варто було у всьому цьому зізнаватися, але в протилежному випадку совість моя була б не зовсім чиста.

Арчі Гудвін

ГЛАВА 1

В той березневий четвер Ніро Вульф вперше і востаннє у своєму житті опинився у морзі. Тоді ввечері я тільки-но встиг підійти до телефону. В моїй кишені лежав білет на баскетбольний матч, і я вечеряв на кухні, тому що мав вийти за десять восьма, а Вульф терпіти не може їсти за одним столом з людиною, котра кудись поспішає. Раніше поїсти я не міг, оскільки Фріц готував дику індичку і мав подати її в столову на таці, щоб Вульф міг бачити птицю в недоторканому виді, перш ніж її соковиту м'якоть осквернить чийся ніж. Часом,

збираючись на чергову гру або в театр, я сам брав що-небудь з холодильника близько половини сьомої, і тоді встигав вчасно, але цього разу мені вже дуже закортіло відкуштувати індичатинки, не кажучи вже про соус із селера і кукурудзяні млинці.

Коли я встав і відсунув стілець, то запізнювався вже на шість хвилин, і тут задзеленчав телефон. Попросивши Фріца взяти слухавку на кухні, я вийшов у передпокій, зняв з вішака пальто і вже одягав його, коли мене гукнув Фріц:

– Арчі! З тобою хоче поговорити сержант Стеббінс.

Я пробурчав дещо таке, що не призначається для ваших вух, поспішив до кабінету, підлетів до свого столу, схопив слухавку і проволав у неї:

– Валяй. У тебе цілих вісім секунд.

Але розмова велася більше ніж вісімдесят разів по вісім, і зовсім не тому, що на цьому наполягав Перлі Стеббінс: я сам не міг відірватися від слухавки після першої ж його фрази. Повісивши її, я постояв трохи, втупившись у стіл Вульфа. Багато разів за ці роки мені доводилося сповіщати Вульфа про те, що м'яко кажучи, не могло його порадувати, але цього разу все було куди гірше. Зізнатися, я і сам був приголомшений. Спочатку я, навіть, пошкодував, що не пішов на дві хвилини раніше, але, усвідомивши, що так було б ще гірше – для нього, принаймні, – я перетнув передпокій, зайшов у столову і сказав:

– Дзвонив Перлі Стеббінс. Півгодини тому один чоловік вийшов із свого дому на Східній П'ятдесят четвертій вулиці і був убитий пострілом із стоявшої поряд машини. Знайдені документи...

Вульф перервав мене:

– Хіба треба нагадувати тобі, що справи не повинні заважати прийому їжі?

– Ні. Це зовсім не справа. При вбитому знайдені документи на ім'я Марко Вукчича. Перлі говорить, що сумнівів він не має, бо два детективи знали Марко в обличчя, але він хоче, щоб я приїхав для упізнання. Якщо ви не маєте заперечень, то я поїду. Звісно, це видовище менш приємне, ніж баскетбол, але я певен, що він би поступив... Я хотів було продовжити, але поперхнувся і закашлявся. Вульф мовчки поклав ніж і виделку на тарілку. Його очі уставилися на мене, проте, він не хмурився. Куточок його рота смикнувся, потім ще раз. Щоб припинити це, Вульф стиснув губи. Він кивнув мені.

– Ступай. Подзвониш.

– У вас є якісь...

– Ні. Подзвониш.

Я повернувся і вийшов. Пройшовши квартал вниз по Десятій авеню, я спіймав таксі на Тридцять четвертій вулиці. Ми досить швидко перетнули Манхеттен і добралися до міського морга на Східній Двадцять дев'ятій вулиці. Оскільки мене там знали і чекали, то пропустили без зайвих запитань.

Я ніколи не звертав уваги на стоявший там запах. Один із помічників прозектора за ім'ям Фабер пробував мене одного разу запевнити, що у них пахне, як у лікарні, але з моїм нюхом я не купився на таку дешевку. Фабер стверджував, що в самому приміщенні – не в холодильнику – рідко буває більше

ніш один-два трупи, а я відповів, що в такому разі хтось мав би розсіяти якусь гидоту, щоб тут пахло моргом.

З детективом із кримінального відділу, котрий вів мене по коридору, я був знайомий шапочно, а ось прозектора бачив уперше. Він возився з чимось на довгому столі, залитому яскравим світлом. Поряд стояв помічник. Ми з детективом зупинилися і деякий час дивилися на них. Детальний опис цієї процедури буде вам корисний тільки в тому випадку, якщо ви збираєтеся зайнятися пошуком кулі, попавшої в тіло під кутом поміж п'ятим і шостим ребром, а тому це дійство я опускаю.

– То що, – запитав детектив.

– Справді, – відповів я. – Я підтверджую, що це тіло Марко Вукчича, власника ресторана "Рустерман". Якщо ви хочете, щоб я підписав протокол, то підготуйте документи, а я тим часом подзвоню. Вийшовши з кімнати, я пройшов по коридору до телефонної будки і набрав номер. Зазвичай Фріц піднімає слухавку після другого чи третього гудка, а Вульф після п'ятого чи шостого, та цього разу Вульф взяв трубку відразу.

– Слухаю.

– Говорить Арчі. Це Марко. У нього дві кулі в грудях і одна в череві. Гадаю, що Стеббінс вже на місці пригоди, на П'ятдесят четвертій вулиці, та й Кремер, мабуть, там. Може, мені теж поїхати?

– Ні, залишайся на місці. Я приїду поглянути на Марко. Де це знаходиться?

Розслідуючи вбивства в Манхеттені ось уже більше двадцяти років, Вульф досі не знає, де знаходиться морг. Я

пояснив... Подумав, що при даних обставинах йому не завадила б деяка підтримка, і знаючи, як Вульф ненавидить поїздки в машині, я зібрався було запропонувати свої послуги як шофера, проте Вульф вже повісив трубку. Вийшовши з будки, я підійшов до сидівшого за столом сержанта Донована і поставив його до відома, що упізнав тіло, однак, Вульф хоче приїхати і удостовіритися сам. Донован покачав головою.

– У мене дозвіл тільки на тебе.

– Дурниці. Причому тут дозвіл? Будь-який житель міста і чесний платник податків має право поглянути на останки своїх родичів, друзів чи ворогів. Містер Вульф є жителем міста і справно платить податки. Я заповнюю його податкові декларації.

– А я думав, що ти приватний детектив.

– Авжеж, я приватний детектив, але мені не подобається, як ти це говориш. А ще я бухгалтер, особистий секретар і колючка в сідниці. Ставлю вісім проти п'яти, що ти ніколи не чув слова "особистий секретар" і вже поготів не бачив колючку в сідниці.

Він, навіть, не розгнівався.

– Аякже, я знаю, ти в нас освічений. Мені потрібен дозвіл для Ніро Вульфа. Знаю я його. Нехай морочить голову хлопцям із кримінального відділу чи самому окружному прокурору, але зі мною його штуковини не пройдуть

Я не знав, що заперечити. Загалом я добре собі уявляв, з ким Доновану доводиться мати справу. До нього може заявитися і парочка хуліганів, збираючих відомості для

фальшивого упізнання, і яка-небудь істеричка, котрій не терпиться знати, чи не стала вона вдовою. Це може дістати кого завгодно. Тому я просто спробував йому все пояснити. Я трохи розповів йому про Марко Вукчича. Про те, що він був одним з десяти людей, котрих Ніро Вульф називав на ім'я. Що впродовж багатьох років він щомісяця вечеряв у Вульфа, а ми з Вульфом щомісяця вечеряли у нього в ресторані. Що він і Вульф разом росли в Чорногорії, котра тепер стала частиною Югославії. Донован начебто слухав, але все це не справило на нього враження. Коли мені показалося, що я вкрай ясно виклав ситуацію і зробив перерву, щоб перевести подих, він повернувся до телефону, зв'язався з кримінальною поліцією, наябедничав, що Вульф збирається приїхати, запросив дозвіл. Потім повісив трубку і заявив, що вони передзвонять.

Списи не варто було ламати. Він отримав дозвіл за хвилину до того, як приїхав Вульф. Я сам відчинив вхідні двері.

– Сюди, – сказав я і провів його по коридору до кімнати. Лікар вже витяг кулю, котра увійшла поміж п'ятим і шостим ребром, і збирався діставати ту, що глибше. Я побачив це з відстані трьох кроків, де і зупинився. Вульф далі рухався, допоки найвидатніша частина його тіла – живіт – не вперлася у край стола. Лікар упізнав його:

– Я розумію, що це був ваш друг, містер Вульф.

– Був, – відказав Вульф, трохи гучніше, ніж годилося. Він посунувся боком, простягнув руку, взяв Марко за підборіддя і спробував закрити йому рот. Коли він прибрав руку, рот знову відкрився. Вульф похмуро поглянув на лікаря.

– Ми це владнаємо, – завірив його лікар.

Вульф кивнув. Він засунув руку до кишені, порився там і показав лікарю дві маленькі монети.

– Це старі динари. Я хотів би виконати обіцянку, дану багато років тому.

Лікар кивнув, відійшов, і Вульф поклав монети на очі. Голова була ледь нахилена, і йому довелося її поправити, щоб монети не впали.

Він відвернувся:

– Оце і все. Більше я не маю перед ним зобов'язань. Ходімо, Арчі.

Біля виходу балакав з сержантом детектив, який супроводжував мене. Він сказав, що мені не треба підписувати протокол, і запитав Вульфа, чи підтверджує він упізнання. Вульф кивнув і поцікавився:

– Де містер Кремер?

– Вибачте, не можу сказати.

Вульф повернувся до мене.

– Я попросив водія почекати. Ти говорив, що Марко жив на Східній П'ятдесят четвертій?

– Так.

– Їдьмо туди.

Ця поїздка в таксі порушила уставлений порядок. Недовіра Вульфа до машин така велика, що він не в стані розмовляти, якщо пересувається у чомусь на колесах, навіть, коли я за кермом, але цього разу він переміг себе. Він став мене розпитувати про Марко Вукчича. Я нагадав, що він знав Марко набагато довше і краще аніж я, на що Вульф відповів, що деякі теми Марко ніколи не обговорював з ним – наприклад, стосунки з жінками. Я погодився з ним, що він правий, однак, додав, що, наскільки я знаю, Марко не марнував час на обговорення своїх відносин з жінками – він насолоджувався ними, і привів приклад. Пару років тому я привів повечеряти в "Рустерман" дівчину на ім'я Сью Дондеро, Марко поклав на неї око і прислав пляшку одного з своїх кращих кларетів. На наступний день він подзвонив мені і поцікавився, чи не дам я йому адресу і телефон Сью. Я задоволив його інтерес і постарався забути її.

– Чому? – запитав Вульф

– ... щоб дати їй подумати. Марко, єдиний власник "Рустермана", багатий вдівець, і Сью могла б підчепити його.

– Але не підчепила.

– Ні. Наскільки мені відомо, щось не вийшло.

– Що за трясця, – вилаявся водій, гальмуючи. При повороті з Парк-авеню на П'ятдесят четверту вулицю йому треба було перетнути Лексінгтон-авеню, та тут його зупинив поліцейський. Різке гальмування зайвий раз ствердило Вульфа в його нелюбові до машин. Водій висунувся з вікна і обурився:

– Послухайте, моєму пасажиру потрібен будинок у цьому кварталі.

– Нічим не можу допомогти. Вулиця перекрита. Повертайте.

Водій різко вирулив і підвіз нас до тротуара. Я заплатив, вибрався з машини і притримав дверцю, щоб дати можливість Вульфу винести себе. З хвилину він постояв, щоб перевести дихання, і ми направились у східну сторону. В десяти кроках від нас стояв другий поліцейський, трохи далі – ще один. Центр квартала кишів поліцейськими машинами, прожекторами, працюючими людьми і вуличними лайдаками. З нашого боку частина тротуара була огороджена канатом. Коли ми підійшли, поліцейський заступив нам дорогу і гаркнув:

– Переходьте на той бік і не затримуйтесь.

– Я приїхав це оглянути, – сказав Вульф.

– Я знаю. Ви і ще десять тисяч. Звільніть місце.

– Я друг чоловіка, котрого вбили. Мене звуть Ніро Вульф.

– Еге ж, а мене генерал Макартур. Відвалюйте.

Розмова могла б отримати цікавий розвиток, якби раптом у світлі прожектора я не помітив знайоме обличчя.

– Роукліфф! – заволав я.

Лейтенант обернувся, уважно придивився, вийшов із освітленого круга, вдивився ще уважніше і, нарешті, підійшов.

– Ну, – вимогливо запитав він.

З усіх співробітників відділу по розслідуванню тяжких злочинів, з котрими ми мали справу, від начальників до підлеглих, лейтенант Роукліфф – єдиний, від спілкування з котрим я випадаю в осадок, і я певен, що наші почуття взаємні. Він-то вже точно хотів би бачити мене там же, де і я бажав опинитися йому. Ось тому, покликавши його, я надав право вести переговори Вульфу.

– Добрий вечір, містер Роукліфф. Містер Кремер тут?

– Немає.

– Я хотів би побачити місце, де загинув містер Вукчич.

– Ви заважаєте. Ми працюємо.

– Я також.

Роукліфф задумався. Він би з задоволенням наказав парочці помічників відвести нас до річки і втопити, але момент був явно невдалий. Адже це було зовсім нечувано: Вульф вийшов із дому по справі. Роукліфф розумів, сталося дещо неймовірне, і йому було неясно, як відреагує начальство, якщо він дасть волю своїм почуттям. І, звісно, він знав, що Вульф і Вукчич були близькими друзями. Зробивши над собою видиме зусилля, він все-таки пробурчав:

– Ходіть сюди, – і підвів нас по тротуару до фасада будинку.

– Звичайно, це не остаточний варіант, – промовив він, – але ми думаємо, що діло було так. Вукчич вийшов з дому один. Він пройшов поміж двох стоявших автомобілів, щоб спіймати таксі, що йде з західної сторони. Машина, припаркована в другому ряді приблизно в ярдах двадцяти на захід – не наймана,

чорний чи темно-синій "форд"-седан – рушила вперед. Коли вона порівнялася з Вукчичем, сидівший в ній чоловік почав стріляти. Допіру неясно, чи стріляв сам водій, чи хтось поряд з ним. Ми не знайшли жодного свідка. Він упав он там, – вказав Роукліфф, – і лишався там. Бачите, ми ще не зрушили з місця. Досі немає ніяких достовірних даних. Вукчич жив один на верхньому поверсі і коли виходив, з ним нікого не було. Харчувався він, звісно, у себе в ресторані. Що-небудь ще?

– Ні, дякую.

– Не сходьте з тротуара. Ми хочемо ще оглянути бруківку при світлі дня. – І він покинув нас.

Вульф постояв хвилину, дивлячись на те місце на бруківці, де впав Марко, затим підвів голову і розглянувся. Світло від прожектора впало йому на обличчя, і він кліпнув. Оскільки вперше на моїй пам'яті він почав розслідування вбивства з особистого візита на місце злочину – не рахуючи випадків, коли його змушували особливі обставини – наприклад, якщо мова йшла про порятунок мого життя, – мені було цікаво, як він буде діяти. Це була вже дуже рідкісна нагода. Вульф почав з того, що повернувся до мене і запитав:

– Як пройти до ресторану?

Я показав на захід.

– Чотири квартали вгору по Лексінгтон-авеню і за ріг. Ми можемо спіймати таксі.

– Ні, ми підемо пішки, – і він потупав вперед.

Я послідував за ним, все більше і більше дивуючись. Смерть його старого і найближчого друга, звісно, сколихнула його. Треба було пройти п'ять перехресть, де чудовиська на колесах очікували його на кожному розі, готові до стрибка, але він крокував, не дивлячись навсібіч, як наче для нього це було природним і нормальним явищем.

ГЛАВА 2

Те, що відбувалося в "Рустермані", не можна було назвати ні природним, ні нормальним. Швейцар шести футів зросту, з квадратною щелепою, пропустив нас і раптом випалив у широку спину Вульфа:

– Це правда, містер Вульф?

Вульф пропустив його запитання повз вуха, але я обернувся і кивнув. Ми проминули гардероб. У великій передній кімнаті, котру треба було перетнути, аби потрапити до зали, і котру Марко називав кімнатою відпочинку, а я – баром, бо в ній був бар, знаходилися всього лише кілька завсідників. Час наближався до половини десятої, тож всі клієнти були всередині, поглинаючи куропаток, запечених в горщиках, чи сідло барашка по-беарнськи. Атмосферу приміщення, м'яку, приглушену створив, звісно, Марко з допомогою Фелікса, Лео і Джо.

До цього вечора я ніколи не бачив, щоб хтось із них, порушуючи правила, хоч би моргнув. Коли ми зайшли, Лео, який стояв біля входу до зали, помітив нас і ступив назустріч, після чого повернувся, відійшов назад і крикнув:

– Джо!

Завсідники бара почали жваво перемовлятися. Лео знову повернувся, притис долоню до рота, підійшов до нас і втупився на Вульфа. Я помітив, що на його чолі виступив піт – ще одне порушення. В ресторані, де подають голубів по п'ять або більше баксів за штуку, метрдотелі і офіціанти не мають права пітніти...

– Це правда? – прошепотів Лео, все ще прикриваючи рот долонею. Здавалося, він зіщулюється на наших очах, а він і без того був не дуже великим, не коротун, але зовсім вузький, тільки в плечах поширше. Він відняв руку і вимовив приглушено:

– Боже мій, містер Вульф, невже це правда? Мало бути... – хтось вхопив його за плече ззаду. Це був Джо, створений для того, щоб хапати. Роки, проведені з Марко, відшліфували його манери, і він вже мало походив на професійного борця, однак зберіг розміри і подобу.

– Тримай себе в руках, хай тобі грець, – проричав він. – Не бажаєте столик, містер Вульф? Марко тут немає.

– Я знаю, що його немає. Він мертвий. Я не...

– Будь ласка, не говоріть так гучно. Будь ласка. Так ви знаєте, що він загинув?

– Так. Я бачив його. Мені не потрібен столик. Де Фелікс?

– Фелікс нагорі в конторі з двома поліцейськими. Вони прийшли і сказали, що в Марко стріляли і він убитий. Він доручив Лео і мені слідкувати за вечерею і піднявся з ними нагору. Ми нікому нічого не говорили, окрім Винсента. Фелікс сказав, що Марко не сподобалося б, якби вечеря була зіпсута.

Мене нудить, коли я дивлюся, як вони їдять, п'ють, сміються, але може, Фелікс має рацію – а обличчя у нього було таке, що краще не сперечатись. Ви думаєте, він має рацію? Особисто я виставив би всіх і зачинив двері.

Вульф покачав головою.

– Ні, Фелікс має рацію. Нехай їдять. Я піднімуся. Ходімо, Арчі, – і він рушив до ліфта. Третій поверх будівлі перебудували близько року тому. В передній частині зробили контору, а в задній – три кабінети. Вульф без стуку відкрив двері контори і зайшов, я послідував за ним. Троє чоловіків, які сиділи на стільцях навколо стола, обернулися. Фелікс Мартін, доброї статури, невисокий, кремезний, сивочолий, з бігаючими чорними очима, звісно, в форменному строї, – встав і направився до нас. Позосталі двоє продовжували сидіти. У них також була форма: у одного – інспектора, у другого – сержанта, але вони зазвичай обходилися без неї.

– Містер Вульф, – заговорив Фелікс. У нього був дивовижно низький голос для людини його габаритів, навіть, коли ви до нього звикали. – Сталося найжахливіше. Найжахливіше. А справи ж так ішли добре!

Вульф кивнув йому і звернувся до інспектора Кремера.

– Довідалися що-небудь? – вимогливо запитав він.

Кремер і бровою не повів. Його крупне кругле обличчя завжди ледь червоніло, а холодні сірі очі ставали ще холодніші, коли він намагався тримати себе в руках.

– Я знаю, – зізнався він, – що ви особисто заінтересовані у цій справі. Я згодився з сержантом Стеббінсом, що ми маємо це

прийняти до уваги. Це якраз той випадок, коли я з радістю прийму від вас будь-яку допомогу. Таким чином, давайте обговоримо все спокійно. Принеси стільці, Гудвін.

Для Вульфа я вибрав стілець, який стояв за столом Марко, оскільки він більше за решту відповідав його габаритам. Для себе я взяв перший-ліпший. Я приєднався до товариства, коли Вульф повторив, украй роздратовано:

– Довідалися що-небудь?

Кремер стримався і на цей раз:

– Поки нічого вагомого. Вбивство скоєно всього дві години тому.

– Я знаю. – Вульф спробував сісти на стільці позручніше. – Ви, звісно, запитали Фелікса, чи знає він убивцю. – Він перевів погляд. – Може, знаєш, Фелікс?

– Аж ніяк, сер. Не можу в це повірити.

– У тебе є припущення?

– Зовсім ні, сер.

– Де ти був, починаючи з сьомої години?

– Я? – Його очі твердо дивилися на Вульфа. – Я був тут.

– Весь час?

– Так, сер.

– А де був Джо?

– Також тут.

– Весь час?

– Так, сер.

– Ти певен?

– Так, сер.

– А де був Лео?

– Також тут, весь час. Де ж ми ще можемо бути під час вечері? А коли Марко не прийшов...

– Якщо ви не проти, – втрутився Кремер, – я все це вже знаю. Мені не потрібно...

– Мені потрібно, – перервав його Вульф. – Я несу подвійну відповідальність, містер Кремер. Я, безумовно, маю намір прикласти всі зусилля для того, щоб убивця мого друга був спійманий і притягнений до відповідальності в найкоротший термін. Втім, на мені лежить ще й інший тягар. Як ви незабаром офіційно дізнаєтесь, згідно заповіту мого друга, я є судовий виконавець заповіту і опікун майна. Не спадкоємець. Цей ресторан являє єдину реальну цінність, і він був заповіданий шістьом із тих людей, котрі тут працюють, причому найбільша частина переходить до тих трьох, про котрих я вже запитував. Про умови заповіту вони довідалися рік тому, коли в нього внесли зміни. У містера Вукчича не було близьких родичів, та й взагалі в цій країні нікого немає.

Кремер поглянув на Фелікса:

– Скільки коштує цей заклад?

Фелікс знизав плечами.

– Не знаю.

– Ви знали, що у випадку смерті Вукчича, ви стаєте співвласником ресторана?

– Звісно. Ви чули, що сказав містер Вульф.

– Ти не сказав про це.

– Боже мій! – Фелікс, тремтячи, схопився зі стільця. Він постояв якусь мить, щоб тремтіння спинилося, знову сів і нахилився до Кремера. – Треба час, щоб говорити про декотрі речі, містер. Про все, що було між Марко і мною, між ним і всіма нами, я готовий розповісти з задоволенням. Приховувати мені нічого. Так, працювати з ним часом було важко, він бував суворим, іноді грубим, міг накричати, але він був чудовою особистістю. Послухайте, я скажу вам, як я до нього ставлюся. Ось я. А тут збоку Марко, – Фелікс постукав себе пальцем по ліктю. – Раптом з'являється дехто, наводить на нього пістолет і збирається вистрілити. Я кидаюся, щоб заслонити собою Марко. Думаєте, я герой? Аж ніяк. Я зовсім не герой. Просто я так до нього ставлюся. Запитайте містера Вульфа.

Кремер пробурчав:

– Він щойно з'ясовував, де ви були після сьомої години. Ну, а Лео і Джо? Як вони ставилися до Марко?

Фелікс випрямився.

– Вони самі вам скажуть.

– А ви як думаєте?

– Не так, як я, тому що в них інший темперамент. Але припустити, що вони могли б нашкодити йому – ніколи. Джо не кинувся б, щоб заслонити Марко. Але він напав би на людину з пістолетом. Лео – не знаю, але, на мою думку, він покликав би на допомогу, покликав би поліцію. Я його не картаю. Не обов'язково бути боягузом, щоб кликати на допомогу.

– Шкода, що нікого з вас не було, коли це сталося, – зазначив Кремер.

Це зауваження показалося мені недоречним. Було очевидно, що Фелікс йому не подобається.

– І ви говорите, що, навіть, не уявляєте, хто б хотів його смерті?

– Ні, сер, не знаю. – Фелікс задумався. – Звісно, є деякі здогадки. Наприклад, жінки. Марко був галантним кавалером. Єдине, що могло відволікти його від роботи, – це жінка. Я не можу сказати, що жінка для нього була важливіша за соус – він не міг бути недбалим по відношенню до соусу. Але він був небайдужим до жінок. Йому ж зовсім не обов'язково було знаходитися на кухні, коли вечір вже був у розпалі: Джо, Лео і я цілком справлялися з столиками і обслуговуванням, тож, якщо Марко хотів повечеряти за своїм столиком з дамою, ми не ображалися. Але інші могли ображатися. Не знаю. Я сам одружений, маю четверо дітей і зовсім катма вільного часу, але всі знають, які почуття може викликати жінка.

– Так він був бабником, – пробурчав сержант Стеббінс.

– Пф! – поморщився Вульф, – галантність зовсім не завжди прислужниця похоті.

Все це було надто витончено для присутніх, але факт лишається фактом: Вульф сам запитував мене про стосунки Марко з жінками. А за три години це ж питання знову було в центрі уваги. Фелікса відпустили і попросили прислати Джо. З'явилися інші детективи із кримінального, а також помічник районного прокурора. Офіціантів і кухарів допитували в окремих кабінетах, і всім ставили питання про жінок, з котрими за останній рік вечеряв Марко. До того часу, як Вульф висловив бажання на сьогодні все завершити, встав і потягнувся, було вже далеко за північ, і ми зібрали чималу купу свідчень, включно з іменами семи жінок, з котрих жодна не користувалася дурною славою.

– Ви сказали, що прикладете всі зусилля для того, щоб злочинець був спійманий і притягнутий до відповідальності в найкоротший термін, – нагадав Кремер. – Я б не хотів втручатися і тільки нагадаю, що поліція буде рада допомогти вам.

Пропустивши його єхидне зауваження повз вуха, Вульф ввічливо подякував Кремеру і направився до дверей. По дорозі додому, в таксі, я поділився з ним маленькою радістю – ніхто не спом'янув Сью Дондеро. Вульф не відповів. Він сидів на краю сидіння, вчепившись в пасок, у будь-який момент готовий врятувати своє життя.

– Втім, мушу зазначити, – додав я, – жінок і без неї набралося задосить. Думаю, що їм це не сподобається. Завтра до полудня їх будуть обробляти тридцять п'ять детективів, по

п'ять душ на кожну. Згадую про це просто так, на той випадок, якщо вам зненацька вскоче в голову зібрати їх усіх семеро завтра об одинадцятій у вашому кабінеті.

– Заткнися, – рикнув він.

Зазвичай я намагаюся поступати саме навпаки, але цього разу я вирішив підкоритися. Коли ми підкотили до нашого старого особняка на Західній Тридцять п'ятій вулиці, я заплатив водію, вийшов, притримав дверцю Вульфу, піднявся по сходах на ганок і відкрив двері своїм ключем. Щойно Вульф переступив поріг, я зачинив двері, накинув ланцюжок, а коли обернувся, побачив Фріца, котрий доповів:

– Сер, до вас прийшла якась пані.

У мене блиснула думка, що я буду позбавлений від купи неприємностей, якщо дамочки почнуть заходити без запрошення, але Фріц додав:

– Це ваша дочка, місіс Бріттон.

В голосі Фріца можна було вловити слабку тінь докору. Він вже давно не схвалював ставлення Вульфа до своєї нерідної дочки. Темноволоса дівчина з Балкан, яка говорила з акцентом, в один прекрасний день звалилася на голову Вульфа і примудрилася вплутати його в справу, котра зовсім не сприяла збільшенню його банківського рахунку. Коли все скінчилося, вона сповістила, що не збирається повертатися на батьківщину, проте й не збирається також скористатися тим, що в її розпорядженні був папір, виданий багато років тому в Загребі, який засвідчував, що вона являється названою дочкою Ніро Вульфа. Вона досягла успіхів у двох напрямках – отримавши роботу в агентстві подорожей на П'ятій авеню і

вийшовши через рік заміж за його власника, такого собі Вильяма Р. Бріттона. Між містером і місіс Бріттон і містером Вульфом не виникало ніяких протиріч, оскільки протиріччя виникають при спілкуванні, а його-то й не було. Двічі на рік – на її день народження і на Новий рік – Вульф посилав їй величезний букет вишуканих орхідей, і це було все, якщо не рахувати, що він був на похованні, коли Бріттон сконав від серцевого нападу в тисяча дев'ятсот п'ятидесятому році. Ось це Фріц і не схвалював. Він припускав, що кожна людина, будь вона хоч сам Вульф, мусить запрошувати дочку на обід, навіть, якщо вона прийомна. Коли він виклав мені свою точку зору, як це з ним іноді відбувалося, я пояснив, що Карла дратує Вульфа так само, як і він її, так до чого все це?

Я послідував за Вульфом в кабінет. Карла сиділа в червоному шкіряному кріслі. Коли ми зайшли, вона встала, щоб подивитися на нас, і обурено сказала:

– Я вас чекаю тут більше двох годин.

Вульф підійшов, взяв її руку і нахилився до неї.

– Принаймні, у тебе було зручне крісло, – промовив він гречно, пройшов до свого, стоявшого за столом, єдиного, котре його влаштовувало, і усадив себе.

Карла простягла мені руку з відсутнім видом, я просто потис її.

– Фріц не знав, де ви, – зауважила вона Вульфу.

– Не знав, – погодився він.

– Але він сказав, що ви знаєте про Марко.

– Дійсно.

– Я почула про це по радіо. Спочатку я збиралася піти в ресторан до Лео, потім подумала, що краще звернутися в поліцію, а затим вирішила прийти сюди. Я думала, що ви будете здивовані, але я – ні.

Вона говорила з гіркотою і виглядала сумною, але я мушу визнати, що від цього вона не стала менш привабливою. Вона лишалася все тією ж дівчиною з Балкан, чиї пронизливі чорні очі вразили моє серце багато років тому.

Вульф примружився і поглянув на неї.

– Ти говориш, що прийшла сюди і чекала мене дві години, щоб дізнатися подробиці про смерть Марко? Чому? Ти була з ним пов'язана?

– Саме так.

Вульф прикрив очі.

– Якщо я правильно розумію, що означає слово "пов'язаність", – уточнила вона. – Якщо ви маєте на увазі, як жінка до чоловіка, – звісно, що ні. Не так.

Вульф розплющив очі:

– А як?

– Ми були пов'язані нашою відданістю великій і благородній меті! Свобода нашого народу! І вашого народу! А ви тут сидите і корчите гримаси. Марко розповідав мені, що просив

допомогти нам – вашим розумом і грошима, але ви відмовилися.

– Він не говорив мені, що ти приймаєш участь у цій справі. Не називав тебе.

– Звісно, не називав, – презирливо сказала вона. – Він знав, що тоді ви б ще більше глумилися. Ось ви сидите тут, багатий, товстий і щасливий, у вашому прекрасному домі, з розкішною їжею, заскленими оранжереями нагорі, де ростуть десять тисяч орхідей, щоб насолоджувати вас, і з цим Арчі Гудвіном, який, як раб робить за вас всю роботу і приймає на себе всю небезпеку. Яке вам діло до того, що народ на землі, з якої ви родом, стогне під гнітом, свобода задушена, плоди їх труда віднімаються, а дітей готують до війни? Припиніть гримасничати!

Вульф відкинувся назад і глибоко зітхнув.

– Очевидно, – сказав він сухо, – я маю дати тобі урок. Мої гримаси не мають відношення до твоїх почуттів і до твого нахабства, а відносяться до стилю і дикції. Я зневажаю штампи, особливо перекручені фашистами та комуністами. Такі фрази, як "велика і благородна мета" і "плоди їх труда" смердять, спотворені Гітлером і Сталіним, і всім їхнім оточенням. Окрім того, в наш вік вражаючого тріумфа науки, заклик до боротьби за свободу значить не більше того, що він великий і благородний; не більше і не менше – це основне. Вона не вагоміша і не благородніша боротьби за якісну їжу і хороше житло. Людина має бути вільною, інакше вона перестає бути людиною. Будь-який деспот, фашист чи комуніст не обмежений тепер такими засобами, як каблук, меч або рушниця; наука створила таку зброю, котра може надати йому всю планету; і тільки люди, котрі хочуть померти за свободу, мають право жити за неї.

– Як ви? – презирливо озвалась вона. – Ні. Як Марко. Він помер.

Вульф вдарив рукою по столі:

– Я ще дійду до Марко. Що стосується мене, то ніхто не давав тобі права судити мене. Я зробив свій вклад у боротьбу за свободу – в основному фінансовий, через ті канали і засоби, котрі мені видаються найефективнішими. Я не збираюся звітувати перед тобою. Я відмовився брати участь у проекті, котрий пропонував Марко, тому що сумнівався в ньому. Марко був упертим, довірливим, оптимістичним і наївним. Він був...

– Соромтеся! Він помер, а ви ображаєте...

– Досить, – проричав він.

Це, нарешті, вгамувало її. Його голос понизився на кілька децибел.

– Ти розділяєш спільну оману, а я ні. Я не ображаю Марко. Я віддаю йому належне, говорячи про нього, ставлячись до нього так само, як при житті; було б образою, якби від страху я мазав його єлеєм. Він не розумів, якими силами збирався управляти на великій відстані, не міг їх контролювати, перевірити їх чесність і відданість справі. Все, що він знав, – це те, що деякі з них могли бути агентами Тіто чи, навіть, Москви.

– Це неправда! Він все про них знав, принаймні, про керманичів. Він не був дурнем, і я також. Ми постійно їх контролювали, і я... Куди ви?

Вульф відсунув стілець і встав.

– Може, ти і не дурепа, – сказав він, – але я ідіот. Я дозволив розмові перетворитися в безглузду суперечку, хоча міг би це передбачити. Я хочу їсти. Я саме вечеряв, коли прийшла звістка про смерть Марко. У мене пропав апетит. Я старався закінчити вечерю, та не міг проковтнути ні шматочка. Я погано міркую на порожній шлунок, тому збираюся піти на кухню і що-небудь з'їсти. – Він поглянув на стінний годинник. – Підеш зі мною?

Вона покачала головою:

– Я вечеряла. І не можу їсти.

– А ти, Арчі?

Я відповів, що не відмовився б від склянки молока, і вийшов за ним. Фріц, відклавши при нашій появі журнал, глибокодумно промовив:

– Голодувати живому – не поможеш мертвому, – і відкрив дверцю холодильника.

– Індичку, сир і ананас, – замовив Вульф. – Я цього раніше не чув. Монтень?

– Ні, сер. – Фріц поставив індичку на стіл, зняв кришку, взяв шматочок і протягнув його Вульфу. – Це моя думка. Я знав, що ви пришлете за мною або прийдете, і мені хотілося приготувати для вас відповідний афоризм.

– Поздоровляю. – Вульф управлявся з ножем. – бути прийнятим за Монтеня – це вершина, доступна дуже небагатьом.

Я збирався випити тільки молока, але створений Фріцем витвір з сільського сиру і свіжого ананаса, вимоченого в білому вині, – це дещо таке, перед чим не встояв би, навіть, Вишинський. А ще Вульф запропонував мені крильце і ніжку, відмовитися було невдобно. Фріц поклав на тарілку різної смакоти і відніс її Карлі, але коли десь через двадцять хвилин ми повернулися, все стояло недоторканим. Можливо, вона була надто засмучена, щоб їсти, але я їй не повірив. Вона просто чудово знала, як дратує Вульфа, коли пропадає хороша їжа.

Вульф сів за стіл і похмуро споглядав на неї.

– Побачимо, чи зможемо обійтися без сварки. Ти сказала, що припускала, я буду здивований, а ти ні. Здивований чому?

Вона відповіла, також спохмурнівши:

– Я не... так, звісно. Здивовані, що Марко вбили.

– А ти не здивувалась?

– Ні.

– Чому?

– Тому що знала про його справи. А ви не знали?

– Докладно ні. Розкажи мені.

– Отож, в останні три роки він вклав у боротьбу біля шестидесяти тисяч доларів своїх власних грошей і зібрав понад півмільйона. Він їздив сім разів до Італії і радився з очільниками руху, котрі перетинали Адріатичне море, щоб зустрітися з ним.

Він відправив звідси дванадцять чоловіків і двох жінок – трьох чорногорців, трьох словенців, двох хорватів і шестеро сербів. Він печатав листівки і забезпечував їх розповсюдження серед християн. Він відправив кілька тон продовольства і інших речей...

– Зброя? Гвинтівки?

Вона задумалась.

– Не знаю. Звичайно, це було б проти закону, американського. Марко високо шанував американські закони.

Вульф кивнув.

– І заслужено. Я не знав, що він був так поглинутий цими справами. Отже, ти стверджуєш, що його вбили по цій причині. Що він являв загрозу для Белграда або Москви, принаймні, постійно дратував їх, і вони постаралися його прибрати. Так?

– Саме так.

– Белград чи Москва?

Карла подумала.

– Не знаю. Звісно, є люди, котрі ведуть секретну роботу для росіян по всій Югославії, проте, в Чорногорії їх більше, оскільки вона має кордон з Албанією, а Албанією управляють російські маріонетки.

– Такі, як Угорщиною, Румунією і Болгарією.

– Так, але ви знаєте кордон між Чорногорією і Албанією. Ви знаєте ці гори.

– Знаю. Чи знав. – На лиці Вульфа відбилися почуття, викликані спогадами. – Мені було дев'ять років, коли я вперше піднявся на Чорну гору. – Він знизав плечами. – Словом, Белград чи Москва, ти думаєш. У них був агент у Нью-Йорку, або його прислали, щоб розквитатися з Марко. Так?

– Певна річ.

– Не певна, якщо це тільки припущення. Ти можеш підтвердити його? Ти маєш факти?

– Факт той, що вони його ненавиділи і що він являв для них небезпеку.

Вульф покачав головою.

– Не це. Що-небудь конкретне – ім'я, вчинок, якісь слова.

– Немає.

– Дуже добре. Я приймаю твоє припущення, що заслуговує уваги. Скільки людей у самому Нью-Йорку і в околицях було пов'язано з Марко? За винятком тих, хто давав гроші?

– Ну, всього близько двохсот.

– Я маю на увазі тісно прив'язаних. Кому він довіряв.

Вона подумала:

– Чотири чи п'ять. Шість зі мною.

– Назви мені їх імена, адреси і номери телефонів. Арчі, запиши.

Я дістав блокнот, ручку і приготувався, але дарма. Карла сиділа, уставившись на Вульфа своїми темними чорногорськими очима, задравши підборіддя і стиснувши губи.

– То що? – домагався він.

– Я не вірю вам, – сказала вона.

Звісно, йому б хотілося попросити мене виставити її, і мушу сказати, я б його не осудив, але вона не була багатообіцяючим клієнтом з чековою книжкою. У неї було або могло бути щось, чого йому бракувало для оплати особистого зобов'язання. Тому він просто закричав:

– Тоді якого біса ти явилася сюди?

Вони люто вирячилися один на одного. Це видовище вже точно не змусить мене поспішати з одруженням і завести дочку, особливо прийомну. Карла порушила цю ідилічну картину.

– Я прийшла тому, що мусила щось робити. Я знаю, якщо піду в поліцію, вони захочуть, щоб я все розповіла про нас. Ну, ось ви запитували про продажу зброї. – Вона змахнула рукою. – Але Марко був вашим хорошим другом, ви – знаменитий детектив, ловите убивць, та й до того ж у мене все ще є папір, підтверджуючий, що я ваша дочка. Тому я і прийшла до вас, не задумуючись. А тепер я розгублена... Ви відмовилися дати гроші на боротьбу; коли я говорю про свободу і гніт, ви корчите

гримаси; так, в вас тече кров чорногорця, ви належите до пращурів тих, хто п'ятсот років боровся з дикими турками, але подумайте про тих, хто зараз живе в горах і лиже кровaві ноги тирана. Я не можу прочитати, що у вас на серці... Звідки я знаю, кому ви служите? Звідки я знаю, що ви теж не отримуєте накази з Белграда чи Москви.

– Не знаєш, – тупо сказав Вульф.

Вона витріщилася на нього.

– Ти не дурна, – завірив він її. – Навпаки, ти була б дурепою, прийнявши на віру мою непідкупність, позаяк ти мало про мене знаєш. А з того, що ти знаєш, цілком припустимо, що я падлюка. Щоб перевірити твоє припущення відносно смерті Марко, мені потрібні від тебе деякі факти, але що за факти? Імена, адреси, дати: те, що вже відомо ворогу. Я не в змозі переконати тебе в тому, що я не зрадник, тому я вношу пропозицію. Я буду ставити тобі запитання. Ти можеш припустити, що я комуніст, зберігаючий вірність Белграду чи Москві, неважливо. Ти можеш припустити також – цього вимагає моє самолюбство, – що я граю не останню роль в цих осоружних радах. Коли я ставлю запитання, запитай себе, чи існує імовірність того, що я вже знаю відповідь, чи вона мені доступна. Якщо так, скажи мені. Якщо ні, не говори нічого. Моя реакція на отриману інформацію покаже тобі, чи можеш ти мені довіряти. Однак, це неважливо.

Дівчина замислилась:

– Це пастка.

Вульф кивнув.

– І доволі хитра. Формально я говорю, що твоя недовіра до мене безпідставна; але виходячи з припущення, що я ворог, я, звісно, постараюся витягти з тебе щось, чого не знаю, тож ти маєш міркувати. Ну що, почнемо і побачимо, як вийде?

Їй не сподобалося:

– Ви можете повідомити поліцію. Ми не злочинці, але ми маємо право на наші секрети, а поліція може поставити нас у складне становище.

– Дурниці. Я не можу бути одночасно комуністичним агентом і поліцейським інформатором; я не хамелеон. Якщо ти перетворюєш все в пародію, можеш іти. Я справлюся без тебе.

Вона продовжувала вивчати його.

– Добре. Запитуйте.

– Насамперед з'їж що-небудь. Ця їжа ще смачна.

– Ні, дякую.

– Хочеш пива? Склянку вина? Віскі?

– Ні, дякую. Нічого.

– Я хочу пити. Арчі, принеси, будь ласка, пива. Дві пляшки.

І я відправився на кухню.

ГЛАВА 3

Минуло три тижні і вісім годин. У другу п'ятницю квітня, об одинадцятій годині ранку, Вульф спустився на ліфті з оранжереї в передпокій, протупав до кабінету і водрузився у своє величезне, розраховане на слона, крісло. Як зазвичай, я проглядав вранішню пошту, котру клав на його книгу для записів під прес-пап'є.

– Треба негайно зайнятися листом, котрий наверху, – порадив я йому. – Кертрайт із "Консолідейтед Продактс" знову жульнічає, чи він так думає. Останнього разу він заплатив по наших векселях дванадцять грандів і не пікнув. Вам треба поговорити з ним.

Вульф відштовхнув прес-пап'є з такою силою, що воно покотилося по столі і впало на підлогу. Потім схопив паку поштової кореспонденції, зім'яв її в грудку і кинув у корзину.

Звісно, це було хлоп'яцтвом, бо він прекрасно знав, що я її пізніше вийму звідти, але жест був красивим і я його оцінив. Судячи по його настрою, я б не здивувався, якби він взяв інше прес-пап'є, вирізане з чорного дерева (воно вже одного разу було використане таким собі чоловіком за ім'ям Мортимер, щоб розколоти череп дружині) і кинув його в мене. А в моєму настрої я б не став увертатися.

За минулі п'ятсот дванадцять годин була пророблена маса роботи. Сол, Пензер, Фред Даркін і Оррі Кетєр, всі були скликані в перший же ранок і одержали завдання, і заплатили їм рівним коштом 3143 долари і 87 центів включаючи витрати. Я працював по шістнадцять годин на добу, частково головою, частково ногами. Вульф спілкувався з тридцятьма різними людьми, в основному в кабінеті, але до п'ятьох з них, які не могли прибути до нього, він сам виходив і, навіть, виїжджав, чого ніколи б не зробив за гонорар. Він проводив години біля

телефона, і за цей час шість разів дзвонив у Лондон, п'ять в Париж і три рази в Барі, Італію.

Звісно, все це були дрібниці в порівнянні з тим, що довелося проробити поліцейським. Дні проходили за днями, версія відпадала за версією, і справа б заглохла, якби велася для проформи. Однак, поліція постійно працювала над ним, і по двох причинах: по-перше, вони побоювалися ускладнень міжнародного характеру і хотіли уникнути їх; по-друге, вони сподівалися, що це буде анекдотом року – кращий друг Ніро Вульфа вбитий, і начебто Вульф працює по цій справі, однак, жодна людина ще не притягнута до відповідальності. Тому папери продовжували копитися і працівники закону не могли розслабитися, навіть, трохи, якби й хотіли. Кремер дзвонив Вульфу п'ять разів, Стеббінс ще більше, і Вульф двічі приймав участь в нарадах у окружного прокурора.

Ми дев'ять разів обідали в "Рустермані", і Вульф наполягав на оплаті замовлення, що, можливо, порушувало іншу умову – він був опікуном майна. Вульф приходив рано, щоб провести годинку на кухні і двічі сперечався з її обивателями – першого разу з прводу морнейського соуса, а опісля вони розійшлися в думці, як готувати деволяй. Я б запідозрив його в брюзгливості, якби фізіономії шеф-кухарів не свідчили про те, що він абсолютно правий.

Звичайно, Кремер зі своєю армією виконували всю рутинну роботу. Автомобіль, з якого стріляли, виявився викраденим годиною раніше зі стоянки на Західній П'ятдесят шостій вулиці, а потім кинутим на Другій авеню. Експерти, починаючи від дактилоскопистів до спеціалістів по балістиці, напустили купу туману і всі без єдиної відповіді, з тим же результатом працювали три-чотири дюжини людей, відпрацьовуючих "жіночу версію", котра через пару тижнів розрослася і включила ще більше жінок в доповнення до перших семи,

охоплюючи його знайомих вже не за рік, а за чотири. Одного разу Кремер сказав Вульфу, що він, якщо хоче, може пройти весь ланцюжок, проглянувши біля трьохсот записів бесід з восьмидесяти чотирма опитаними, і Вульф подивився на них. Він провів за ними у окружного прокурора одинадцять годин. В результаті зробив дев'ять припущень, по всім була проведена робота, але справа не зрушила з місця. Він лишив у спокої жінок і ті почуття, які вони викликали у копів, і переключив Сола, Фреда і Оррі, вже не кажучи про мене, на міжнародний напрямок.

Була пророблена велика робота. Ми багато довідалися про ті десять організацій, котрі перелічені в манхеттенському телефонному справочнику і назви яких починалися зі слова "югославський". Ми дізналися також, що сербам наплювати на боснійців і ще на хорватів. Що переважна більшість югославів у Нью-Йорку налаштовані проти Тіто, і практично всі проти росіян. Що вісім відсотків швейцарів на Парк-авеню – югослави. Що жителі Нью-Йорка, котрі самі, або їх батьки родом із Югославії, ухиляються від розмов з незнайомими особами і можуть повністю припинити спілкування, якщо їм видасться, що ви щось винюхуєте. І купу інших речей, серед яких тільки небагато таїли слабку надію навести, нарешті, на слід тієї пташки, що випустила три кулі в Марко Вукчича. Втім, все вилетіло в трубу.

В перші чотири дні ми бачили Карлу ще двічі. Вона явилася в суботу вдень і запитала Вульфа, чи правда, що, як було об'явлено, поховання не буде. Він сказав,що так, у відповідності до останньої волі Марко, викладеної в письмовій формі, його кремують, і без церемоній. Вона заперечила, що сотні людей хотіли б виразити йому повагу і любов, а Вульф відповів, що коли поважати переконання, які є у людини, але якої вже немає, і вона не може їх відстояти, вона повинна мати право диктувати, як розпорядитися власним тілом.

Єдине, чого вона змогла добитися, так це обіцянки, що прах віддадуть їй. Потім вона поцікавилася успіхами розслідування. Вульф відповів, що сповістить, коли буде що сповіщати. Ця відповідь її явно не задоволила. Вона знову прийшла в понеділок ввечері. Мені набридло реагувати на проклятий дверний дзвінок, і я поручив це Фріцу. Увійшовши до кабінету, вона наблизилася до столу Вульфа і викрикнула:

– Ви донесли поліції! Вони протримали там Лео цілий день, а вдень прийшли за Полем і його забрали теж. Я знала, що не мала вам довіряти.

– Прошу, – почав було Вульф, але її прорвало. Він відкинувся на спинку крісла і заплющив очі. Карла вела далі свою бундючну декламацію, доки не зупинилася, щоб перевести подих. Вульф розплющив очі, спитав: – Ти скінчила?

– Так! Я зовсім скінчила. Разом з вами.

– Тоді нема що говорити. – Він смикнув головою. – Ось двері.

Вона підійшла до червоного шкіряного крісла і сіла на край.

– Ви ж говорили, що не повідомите про нас поліцію.

– Я не повідомляв. – Він встав і був обурений. – Якщо ти мені не довіряєш, ти не повіриш нічому, що я скажу, так до чого зайві слова?

– Я хочу їх почути.

– Дуже добре. Я нічого не сказав поліції ні про тебе і твоїх поплічників, ні про твої припущення відносно убивства Марко.

Але вони не дурні і, я точно знаю, доберуться до суті. Я здивований, що цього ще не сталося. Вони приходили до тебе?

– Ні.

– Прийдуть, цілком точно. У мене тільки чотири людини і ми не справляємось. У них полки. Якщо ти їм скажеш, що приходила до мене в четвер ввечері, вони образяться, що я притаїв це від них, та це неважливо. Можеш сказати їм або не говорити, як хочеш. Що стосується інформації, котру ти мені дала, поступай з нею, як хочеш. Може, краще дати їм докопатися до неї самим, тому що в процесі пошуку вони можуть знайти щось, про що ти не знаєш. Оскільки ти тут, я можу також сказати тобі, яких успіхів я досягнув – ніяких. – Він додав голосу. – Ніяких.

– Зовсім нічого?

– Нічого.

– Я не скажу поліції того, що сказала вам. Але це не має значення. Якщо ви цього не зробили, так зробите. – Раптом вона підхопилася, простираючи руки.

– Ах, як ви мені потрібні! Мені треба запитати вас, мені треба сказати вам, що я маю зробити. Але я не скажу! Не скажу! – Вона повернулася і пішла.

Вона рухалася так швидко, що, коли я вийшов у передпокій, вона вже відкривала вхідні двері. А коли я підійшов до дверей, вона вже вийшла і двері були закриті. Через одностороннє скло я бачив, як вона спускалася по сходах, упевнена, гнучка, як фехтувальниця або танцівниця, що було цілком справедливо, оскільки вона займалася і тим , і

другим. Це був останній раз, коли ми її бачили, але не останній, коли ми про неї чули. Розмова про Карлу зайшла зовсім неочікувано через чотири дні, вранці в п'ятницю. Ми з Вульфом проводили чергову нараду з Солом, Фредом і Оррі, стараючись придумати, які б камінці ще припідняти, щоб подивитися, що під ними, коли пролунав дзвінок і через хвилину Фріц об'явив:

– Сер, вас хоче бачити чоловік. Містер Шталь із Федерального бюро розслідувань.

Брови Вульфа полізли догори; він поглянув на мене, я кивнув, і він велів Фріцу пропустити відвідувача. Всі помічники, включно зі мною, переглянулись. Всі ми бачили людей із ФБР, проте Шталь не був одним із багатьох; у своїй роботі він віддавав більше наказів, ніж отримував, і ходили чутки, що до Різдва він займе велику будівлю на розі вниз по Бродвею. Він рідко виконував роль хлопчика на побігеньках, і тому його поява була подією; ми всі це знали і оцінили. Коли він зайшов, пройшов через кімнату до столу Вульфа і простягнув руку, Вульф, навіть, зробив йому честь, припіднявшись, щоб відповісти рукостисканням, що свідчило про одне: ситуація була абсолютно безнадійною.

– Давно ми з вами не зустрічалися, – заявив Шталь. – Років зо три?

Вульф кивнув:

– Мабуть, що так. – Він вказав на червоне шкіряне крісло, яке звільнив Фред Даркін. – Сідайте.

– Спасибі. Можемо ми поговорити наодинці?

– Якщо треба. – Вульф поглянув на трійцю, вони піднялися, вийшли і зачинили двері.

Шталь підійшов і сів. Середнього зросту, злегка починаючий лисіти, він не справляв великого враження, якби не щелепа, котра опускалася вниз на добрих два дюйма, а затим різко виступала вперед. Він був явно створений для тарана. Поглянувши на мене і Вульфа, він сказав:

– Ви, напевне, знаєте, що містер Гудвін в курсі всього, що я чую, бачу і роблю.

Шталь не міг цього знати, тому що це була неправда. Він кивнув:

– В деякому сенсі ви можете вважати це особистою справою – особистою для вас. Ми б хотіли зустрітися з вашою дочкою, місіс Карлою Бріттон.

Плечі Вульфа піднялися на одну восьму дюйма і опустилися:

– Так зустрічайтеся. Її адреса – Парк авеню, дев'ятсот вісімдесят чотири. Номер телефона – Поплар три-три-нуль-чотири-три.

– Я знаю. Її там немає вже три дні, з вівторка. Вона нікому нічого не сказала. Ніхто не знає, де вона. А ви?

– Ні, сер.

Шталь провів кінчиком пальця по підборіддю.

– Що мені в вас подобається, це ваша прямота і відвертість. Я ніколи не бачив кімнату нагорі, ту, що прямо над вашою, яку ви називаєте Південною, однак, я чув про неї. Відомо, що ви її використовуєте час од часу для гостей, клієнтів і і в деяких інших випадках. Ви не будете заперечувати, якщо я піднімуся і погляну на неї?

Вульф знову знизав плечами:

– Дарма витрачаєте енергію, містер Шталь.

– З цим усе гаразд. Я маю зайву.

– Тоді піднімайтеся. Арчі...

– Так, сер. – я встав, відкрив двері в передпокій і разом зі Шталем, який слідував за мною по п'ятах, піднявся по сходах на два поверхи. Біля дверей у Південну кімнату я відступився і чемно попередив: – Ідіть першим. Вона може вистрілити. – Він відкрив двері і зайшов, а я став на порозі. – Тут приємно і сонячно, – порадив я, – і ліжко першокласне. – Я показав пальцем: – це двері в ванну, а ці – в туалет. Одна дівчина на ім'я Прісцілла Ідс якось зняла її за п'ятдесят зелених в тиждень, але її вбили. Я певен, що містер Вульф зменшив би плату для такого видатного діяча, як ви.

Тут він ворухнувся, і я вирішив відступити. Він зрозумів, що зазнав поразки, однак, пішов і відкрив двері у ванну і заглянув туди, а, повертаючись, не полінувався відчинити двері в туалет. Коли він повернувся в передпокій, я промовив йому в спину:

– Прикро, що вона вам не сподобалася. Чи не хочете поглянути на мою кімнату – вона саме під передпокоєм? Чи на

оранжерею поверхом вище? – Я продовжував знущатися, поки він спускався по сходах. – Можливо, вам більше приглянеться кімната містера Вульфа – там на ліжку чорне шовкове покривало. Буду радий вам її показати. А якщо хочете подешевше, у вітальні є кушетка.

Він увійшов до кабінету, сів на стілець, уставився на Вульфа і запитав:

– Де вона?

Вульф подивився на нього:

– Я не знаю.

– Коли ви її бачили востаннє?

Вульф випрямився.

– Ви поводитеся грубо, сер. Якщо це допит, то покажіть ордер.

– Я говорю, що її три дні не було вдома і ми не можемо знайти її.

– Це не виправдовує вашу поведінку в моєму домі, як і те, що ви посміли назвати мене брехуном.

– Я цього не робив.

– Ні, робили. Коли я сказав, що не знаю, де вона, ви посміли обшукати мій дім. А не знайшовши, вимагаєте, щоб я сказав, де вона. Пф!

Шталь дипломатично усміхнувся:

– Ну, Гудвін поквитався зі мною, вдосталь поглумившись. Я гадаю, краще почати спочатку. Ви знаєте, як ми цінуємо ваші здібності і ваші достоїнства. Ми знаємо, що вам не треба розшифровувати декотрі речі. Я думаю, вам не треба говорити, що мій прихід сюди і запитання сприводу місіс Бріттон означають, що нас інтересують декотрі аспекти в розслідуванні убивства Марко Вукчича, що ми маємо причини вважати, що він займався діяльністю, котра безпосередньо цікавить федеральне керівництво, що ваша дочка була пов'язана з ним цією діяльністю, і що її зникнення дає привід до занепокоєння. Ми поки що не маємо доказів, що ви якимось чином пов'язані цією діяльністю з Вукчичем, діяльністю лояльною або підривною.

Вульф фиркнув:

– Я не отримував свідоцтва про благочинність.

– Ні. І не повинні. Можу також додати, що я обговорював це питання з інспектором Кремером і він знає про мій візит до вас. Ми дізналися про участь місіс Бріттон у цій справі тільки минулої ночі. Якщо врахувати всі обставини, можна висловити два припущення сприводу її зникнення: перше – вона була втягнута в цю діяльність тією ж людиною або тими ж людьми, що і Вукчич, і друге – вона вела з Вукчичем подвійну гру, працюючи на комуністів, приймала участь в організації його вбивства, а опісля для неї тут стало надто небезпечно. Чи достатньо підстав, щоб поставити вам запитання: коли ви її бачили останнього разу?

– Моя відповідь не дуже допоможе. Чотири дні тому, у цій кімнаті, в понеділок ввечері, близько половини сьомої. Вона

була тут не більше десяти хвилин. Вона і слова не сказала про свій намір зникнути чи про причину такого наміру. Із поданих вами двох припущеннях я раджу відкинути друге, але це не обов'язково залишити тільки перше; є ще й інші.

– Чому відкинути друге?

Вульф підвів голову:

– Містер Шталь. Міазми недовіри, котрі отруюють повітря, яким ми дихаємо, розповсюдилися так широко, що змусили вас утнути безглуздий вчинок – піти і оглянути мою Південну кімнату. Я б хотів запропонувати вам піти, але не можу дозволити собі цей жест тому, що я дубина. Я полюю за вбивцею Марко Вукчича вже вісім днів і борсаюся в болоті, тому, якщо є хоч який-небудь шанс, що ви можете протягнути мені соломинку, я хочу цього і тому розкажу вам усе, що знаю про причетність місіс Бріттон до цієї справи.

Він так і зробив, і не став перечити, коли Шталь витяг записну книжку і почав щось записувати. Під кінець він сказав:

– Ви запитували, чому я радив вам відкинути друге припущення – ось вам моя відповідь. Ви можете зробити скидку на те, що вам диктує ваша передбачливість. А тепер я б дуже оцінив соломинку. З вашими правами і можливостями у вас напевне знайдеться хоча б одна, щоб протягнути її мені.

Я ніколи ще не бачив і не чув, щоб він принижувався, навіть, не дивлячись на напругу, в котрій він знаходився. Шталь, як видно, також. Він усміхнувся, і мені захотілося йому врізати. Він зиркнув на наручний годинник і піднявся. Він, навіть, не потрудився сказати, що запізнюється на зустріч.

– Це щось нове, – заявив він, – Ніро Вульф чіпляється за соломинку. Ми подумаємо про це. Якщо ви почуєте щось від вашої дочки чи про неї, ми б дуже оцінили, якби ви поставили нас до відома.

Провівши його, я вернувся до кабінету і сказав Вульфу:

– Іноді хочеться, щоб я не був навчений хорошим манерам. З яким задоволенням я б спустив з ганку цього віслюка.

– Облиш це, – пробурчав він. – Ми маємо її знайти.

Однак, ми не знайшли. Хоча намагалися. Це вірно, що Шталь і Кремер перевершували нас стосовно прав і можливостей, але Фред Даркін вміє копати, Оррі Кетєр – справжній молодець, Сол Пензер – кращий оперативник до півночі від екватора, а я – хороший детектив. Наступні шість днів ми намагалися знайти хоч який-небудь її слід, але з таким же успіхом могли лишатися у моїй кімнаті і грати в пінокль. Жодного проблиску. Саме тоді Вульф і телефонував у Лондон, Париж і Барі. Я думав, що він просто борсається в болоті, і досі думаю, що він все робив навмання, але мушу визнати, що саме Хічкок із Лондона і Боден із Парижа в решті-решт навели його на Телезіо в Барі; без допомоги Телезіо ми все ще шукали б Карлу і вбивцю Марко. У вівторок після відвідин Шталя Вульф вже дзвонив у Барі. І якби не рахунок на сорок зелених, то ніколи б він не діждався дзвінків від Телезіо. Їх було три. Перший пролунав у четвер ввечері, коли я був відсутній, відпрацьовуючи версію, яка , на думку Фреда, могла кудись вивести. Коли незадовго до обіду я повернувся, Вульф роздратовано сказав:

– Збери їх ввечері – будуть нові інструкції.

– Так, сер. – Я підійшов до свого столу, сів і обернувся до нього:

– А що для мене?

– Побачимо. – Він дивився сердито. – Думаю, ти маєш знати. Мені телефонували з Барі. Зараз в Італії ніч. Місіс Бріттон приїхала в Барі опівдні і через кілька годин відплила на невеликому судні, щоб пересікти Адріатичне море.

Я вирячив очі.

– Якого біса її понесло в Італію?

– Не знаю. Мій інформатор, можливо , знає, але вважає необхідним зберігати обережність в розмовах по телефону. Я прийняв до відома, що вона там. На даний момент збережи цю інформацію для себе.

– Сол рохнюхає. Він дізнається.

– Облиш його. Він не дізнається, де вона, а якщо й дізнається, неважливо. Хто з вас надійніший, Сол чи ти?

– Я думаю, Сол. Мені доводиться постійно себе контролювати.

– Авжеж. Що стосується містера Кремера і містера Шталя, ми нічого їм не сповіщаємо. Якщо вони продовжать її пошуки, то зможуть знайти ще що-небудь. – Він зітхнув, відсунувся назад і заплющив очі, видно, для того, щоб скласти програму допомоги.

Таким чином, перший дзвінок від Телезіо не призупинив оперативні дії й лише зміг вплинути на стратегію. Все змінилося після другого дзвінка. Він пролунав у половині третьої ночі, в понеділок. Звичайно, в Барі це половина дев'ятої ранку, але я був не в стані здійснити цей підрахунок, коли раптом проснувся і усвідомив, що це не сон, і телефон дійсно дзеленчить. Я скотився з постелі і схопив слухавку. Коли почув, що дзвонять із Барі, Італія, містеру Ніро Вульфу, я попросив телефоністку почекати, запалив світло і відключив сигналізацію, котра починала гучно дзвеніти, якщо вночі хтось спробує наблизитися менше ніж на десять футів до дверей кімнати Вульфа, затим спустився на поверх і постукав. Почувши його голос, я відкрив двері, зайшов і увімкнув світло.

Він виглядав дуже велично, лежачи під електричною ковдрою і щурячись на мене.

– Ну, – запитав він.

– Дзвінок із Італії. Зберіться з думками.

Він не припускав, що йому доведеться говорити по телефону, перебуваючи в постелі, тому єдиний апарат у його кімнаті стоїть на столику біля вікна. Я підійшов і увімкнув його. Він відкинув ковдру, зробив корпусом кілька рухів, встав, пересунувся босоніж до столу і взяв слухавку. Навіть, у цих обставинах я був вражений розмірами його піжами. Я стояв і слухав тарабарщину, в котрій нічого не розумів, але це тривало недовго. Йому, навіть, не довелося розщедрюватися, тому що і трьох хвилин не минуло, як він поклав трубку, поглянув на мене неприязно, прочовгав до постелі, опустився на край і промовив кілька слів, які я не зміг би відтворити.

– Це був сеньйор Телезіо. Він такий обережний, що зрозуміти його неможливо. Він повідомив, що має для мене новини, це ясно, але він наполягав зашифрувати їх. Ось його слова: "Людина, котру ви шукаєте, знаходиться в околицях гори". Він не став нічого пояснювати, а тиснути на нього було б необережно.

Я сказав:

– Ніколи не бачив, щоб ви так довго і з такими зусиллями розшукували людину, як убивцю Марко. ВІн знає про це?

– Так.

– Тоді все питання в тому, яка це гора.

– Можна сміливо припустити, що це Лофхен – Чорна гора, за ім'ям якої отримала назву Чорногорія.

– Цей Телезіо заслуговує довіри?

– Так.

– Тоді немає проблеми. Вбивця Марко знаходиться в Чорногорії. Дякую.

Вульф поклав ноги на ліжко, засунув їх під ковдру і витягнувся, якщо так можна сказати про людину з такими габаритами. Він натягнув ковдру в жовтій підковдрі до підборіддя, повернувся на бік і, наказавши мені згасити світло, заплющив очі.

Схоже, що він заснув, поки я підіймався догори.

Ці чотири дні були найгіршими за весь останній час. Хоча я й знав, що Вульф упертий, як стадо онагрів, та цього разу він побив усі рекорди. Він дуже добре знав, що об'єкт вислизнув від нього, що він повністю переможений і єдино розумним було б передати справу Кремеру і Шталю з таємною надією, що вона зацікавить ЦРУ, і якщо раптом у них об'явиться в тих краях турист, який милується пейзажем, вони вважатимуть можливим дати йому відповідне завдання. Тим паче, існувало, принаймні, два особливо важливих лиця в Вашингтоні, до того ж один із них у Держдепартаменті, до яких Вульф міг звернутися з проханням. Але ж ні. Не для цього впертюха. Коли – здається, це було в середу ввечері – я подав йому міркуваня, перелічені вище, він їх усі відхилив по наступних причинах. По-перше, Кремер і Шталь вирішать, що він все видумав, якщо він не назове свого інформатора із Барі, а цього він не може зробити. По-друге, вони неодмінно схоплять місіс Бріттон, якщо вона повернеться до Нью-Йорка, і пред'являть їй таке обвинувачення, що вона повністю в ньому зав'язне. І по-третє, ні поліція Нью-Йорка, ні ФБР не можуть добратися до Югославії, а ЦРУ зацікавиться справою тільки в тому випадку, якщо це буде пов'язано з їх планами і проектами, що надзвичайно небажано.

Тим часом – і це робило жалюгідне враження – він продовжував платити Солу, Фреду і Оррі, регулярно давав їм інструкції і читав їх звіти, а я мусив брати участь у цьому цирку. Не думаю, щоб Фред і Оррі здогадувалися, що їх водять за ніс, але Сол второпав, і Вульф зрозумів це. В четвер вранці Вульф сказав, що Солу необов'язково доповідати безпосередньо йому, а звіт можу взяти я і передати йому.

– Ні, сер, – твердо заперечив я. – Я спочатку звільнюся. Я згоден виконувати свою роль в цьому проклятому фарсі, якщо ви наполягаєте, але я не збираюся переконувати Сола Пензера в тому, що я слабий на голову. Він і так знає.

Не знаю, скільки б це могло тривати. Рано чи пізно Вульфу довелося б припинити цю діяльність, і я хочу думати, що це сталося б раніше. Стало помітно, що він не витримує напруги; приклад тому – сцена в кабінеті на наступний ранок у п'ятницю, про яку я вже розповідав. Що стосується мене, я старався його не дратувати. Я просто надав йому можливість звільнитися від цієї справи, повідомивши, що лист Картрайта з "Консолідейтед Продактс" вимагає негайної відповіді, і нагадав, що одного разу Картрайт заплатив за вексель дванадцять кусків і не пискнув; сцена, коли він згріб папери зі столу і закинув все в корзину, виглядала багатообіцяюче. Я саме вирішував питання, що робити далі, коли задзеленчав телефон. Я з задоволенням поступив би з ним так само, як Вульф з поштою, однак, пересилив себе і взяв слухавку. Жіночий голос запитав, чи прийму я неоплачений дзвінок з Барі, Італія, для містера Ніро Вульфа, я згодився і погукав Вульфа. Він взяв слухавку. Цього разу розмова була ще коротша, ніж в ту неділю вночі. Я не вмію розділяти італійський на окремі слова, але, наскільки розумію, Вульф не промовив і п'ятидесяти. По його тону я зрозумів, що новини знову неприємні, і вираз його обличчя, коли він повісив трубку, підтверджував це. Він стиснув губи, люто дивлячись на телефон, потім перевів погляд на мене.

– Вона мертва, – понуро сказав він.

Його завжди дратувало, коли я говорив таким чином. Він просвердлив мені дірку в голові, вимагаючи, щоб при сповіщенні інформації я використовував чіткі формуліровки, особливо при опису людей чи предметів. Але, оскільки дзвінок був із Барі, а в тій частині світу знаходилася тільки одна жінка, яка нас інтересувала, я не став чіплятися.

– Де, – запитав я, – в Барі?

– Ні, в Чорногорії. Звідти сповістили.

– Хто чи що убило її?

– Він сказав, що нічого не знає, крім того, що смерть була насильницькою. Він не сказав, що її убили, але, звісно, це так. Може, ти сумніваєшся?

– Може бути, але не сумніваюсь. Що і ще?

– Нічого. Просто факт і більше нічого. А якби я і витяг з нього ще що-небудь, нащо мені все це, якщо я сиджу тут?

Вульф подивився на свої ноги, потім перевів погляд на правий підлокотник крісла, потім на лівий, начебто, хотів упевнитися, що дійсно сидить. Зненацька, різко відсунув крісло, встав. Він підійшов до телевізора, постояв трохи, дивлячись на екран, затим повернувся і пересунувся до самого крупного, не рахуючи його самого, в кабінеті предмету – тридцятишестидюймового глобусу – крутонув його, зупинив і на одну-дві хвилини занурився у вивчення. Опісля повернувся, підійшов до свого столу, взяв книгу, котру дочитав до середини – "Але ми народилися вільними" Елмера Девіса, – підійшов до книжкової шафи і поставив її поміж двох інших. Обернувся до мене і запитав:

– Скільки у нас на рахунку в банку?

– Трохи більше двадцяти шести тисяч після уплати недільних чеків. Чеки ви викинули в корзину.

– А що в сейфі?

– Сто дев'яносто чотири долари і дванадцять центів дріб'язком і на крайній випадок резервні тридцять вісім сотень.

– Скільки часу їде поїзд до Вашингтона?

– Від трьох годин двадцяти п'яти хвилин до чотирьох годин п'ятнадцяти хвилин в залежності від потяга.

Він незадоволено поморщився:

– А літак?

– Від шестидесяти до ста хвилин в залежності від напрямку вітру.

– Літаки літають часто?

– Кожні тридцять хвилин.

Вульф поглянув на стінний годинник.

– Можемо ми потрапити на той, що вилітає ополудні?

Я підвів голову:

– Ви сказали "ми"?

– Так. Треба швидко отримати паспорти – ти маєш з'їздити за ними.

– Куди нам потрібні паспорти?

– В Англію і в Італію.

– Коли ми виїжджаємо?

– Як тільки отримаємо паспорти. Краще ввечері. Можемо попасти на літак, котрий вилітає до Вашингтона опівдні?

– Стривайте, – сказав я. Можна збожеволіти, стежачи, як статуя несподівано перетворюється на динамо-машину. – Це необхідно?

– Ні.

– Скільки разів ви мені говорили, що не треба діяти під впливом пориву. Чому ви не сядете і не порахуєте до тисячі?

– Це не порив. Ми мусили поїхати набагато раніше, як тільки дізналися, що вона там. Тепер цього вимагають обставини. До біса все; так можемо ми попасти на цей літак?

– Ні. Нічого не поробиш. Одному Богу відомо, що ви будете їсти впродовж тижня, чи, може, року – а Фріц готує на вечерю мусс "покахонтас" із молок макрелі, і якщо ви його не з'їсте, то потім вимістите злість на мені. Поки я зателефоную в аеропорт і дістану з сейфа ваше свідоцтво про натуралізацію і своє свідоцтво про народження, ви можете піти і допомогти Фріцу, якщо у нас вже такий божевільний поспіх.

Він хотів щось сказати, але передумав, повернувся і пішов на кухню.

ГЛАВА 4

Ми повернулися додому о дев'ятій годині вечора. У нас були не тільки паспорти, але й квитки на літак, що вилітав з

Айдлуайлда в Лондон о п'ятій годині пополудні наступного дня, в суботу.

Вульф поводився не так, як годиться чоловікові. Я мав надію, що коли вже він вирішив перетнути океан і добру частину континента, то з нелюбов'ю до машин покінчено, і розслабився, однак, видимих змін в його реакціях не відбулося. В таксі він сидів на краєчку сидіння, вчепившись в пасок, а в літаку всі його м'язи були напружені. Очевидно, це сиділо в ньому так глибоко, що помогти йому міг би тільки психоаналіз, а на це не було часу. На цю процедуру пішло б, мабуть, не двадцять годин, а двадцять років.

У Вашингтоні все було просто. "Особливо важлива персона" із Держдепартамента, котру ми прождали всього десять хвилин, на початку пробувала пояснити, що втручання в справи паспортного відділу на високому рівні нерозсудливо, але Вульф перервав його, і зовсім не так дипломатично, як можна було б очікувати в такому закладі. Вульф заявив, що він просить не про втручання, а тільки про те, щоб прискорити справу; звернувся він за допомогою у Вашингтон тільки тому, що крайня необхідність професійного характера вимагає його присутності в Лондоні в найкоротший термін. Він вважав, що може розраховувати на вираз вдячності за такі-собі надані послуги і виявлення готовності відповісти взаємністю на таке скромне і невинне прохання.

Так і вийшло, але все одно оформлення відняло якийсь час. Всю суботу ми провозилися зі справами. Невідомо було, на скільки ми виїжджаємо. Ми могли повернутися через кілька днів, але Вульф вважав, що треба розраховувати на невизначений строк, тому справ у мене було сила-силенна. Фреду і Оррі було заплачено, а Солу приписано знаходитися в кабінеті і спати у Південній кімнаті. Натаніель Паркер, наш адвокат, був уповноважений підписувати чеки, а Фріц –

приглядати за "Рустерманом". Теодору видали цілу купу непотрібних інструкцій сприводу орхідей. Помічник управляючого в готелі "Черчілль" мав оплатити готівкою чек на десять тисяч десятками, двадцятками і сотнями, і я витратив добру годину на те, щоб їх акуратно вкласти в пояс, який купив у магазині Аберкромбі. Єдина за цілий день сварка відбулася в останню хвилину, коли Вульф стояв у кабінеті в пальто і капелюсі, а я відкрив шухляду свого стола і витяг "марлі" 32-го калібра і дві коробки з патронами.

– Ти це не візьмеш, – заявив він.

– Природно, візьму. – Я засунув пістолет в плечову кобуру, а коробки – в кишеню. – Дозвіл у мене в портмоне.

– Ні. Через нього можуть бути неприємності на митниці. Ти зможеш купити пістолет в Барі. Витягни його.

Це наказ, і він був начальником.

– О'кей, – сказав я, витяг пістолет і поклав його в шухляду. Затим всівся на стілець. – Я не їду. Як вам відомо, я вже багато років взяв за правило не виходити на діло, пов'язане з убивством, без пістолета, а це суперділо. Я не збираюся ганятися за вбивцею навколо Чорної гори на чужій землі, маючи в якості зброї лише поганий пістолет місцевого виробництва, про який я нічого не знаю.

– Дурниці. – Він поглянув на годинник. – Пора їхати.

– Їдьте.

Мовчання. Я поклав ногу на ногу. Він здався.

– Дуже добре. Якби я так не залежав від тебе, я б зробив це сам. Ходімо.

Я знову взяв "марлі", поклав його, куди треба, і ми вийшли. Фріц і Теодор провели нас на вулицю, де вже за кермом "седана" сидів Сол. Речі лежали в багажнику і все заднє сидіння було в розпорядженні Вульфа. Дивлячись на фізіономії Фріца і Теодора, можна було подумати, що ми їдемо на фронт; вони насправді нічого не знали. Тільки Сол і Паркер були в курсі справи.

В Айдлуайлді ми без перепон подолали формальності і зайшли в літак. Я подумав, що Вульфу не зашкодить невеличка доза гумору, щоб відволікти його від жахів перельоту, і пересказав йому забавну фразу, промовлену кимось позаду нас, коли ми піднімалися по трапу.

– Боже мій, – промовив голос, – вони зідрали з мене тридцять доларів за зайву вагу багажа, а погляньте тільки на цього типа.

Бачачи, що це не справило бажаного ефекта, я пристебнувся і лишив його наодинці зі своїми стражданнями. Я визнаю, що він старався їх не показувати. Першу пару годин я взагалі не бачив його лиця, тому що він сидів, уставившись у вікно на морський горизонт або на хмари. Ми попросили, щоб нам подали їжу на підносах, він нормально справився з фрікасе і салатом з приправами, без забаганок і витребеньок. Потім я приніс йому дві пляшки пива, він ввічливо мені подякував, і це було вчинком, якщо врахувати, що з його точки зору, всі частини будь-якої машини, які рухаються, схильні до непередбачуваних примхів і якщо шаленство оволодіє зненацька нашим літаком, ми плюхнемося глупої ночі в пучину Атлантики. На цій думці я міцно заснув. Годинник показував

половину третьої, коли я проснувся, але було зовсім світло, пахло смаженим беконом, а в моєму вусі звучав голос Вульфа:

– Я хочу їсти. Ми летимо, випереджаючи час, і через годину вже будемо на місці.

– Ви спали?

– Трохи. Я хочу снідати.

Він з'їв чотири яйця, десять шматочків бекона, три булочки і випив три чашки кави.

Я так і не побачив Лондон, тому що аеропорт знаходиться за містом, а Джеффрі Хічкок чекав нас біля виходу. Ми не бачили його з того часу, як він був востаннє у Нью-Йорку, три роки тому. Він привітав нас дуже сердечно для англійця, запросив до столика в кутку, в ресторані, і замовив булочки, повидло і чай. Спершу я хотів утриматися, але подумав, якого біса, мушу ж я звикати до дивної іноземної їжі, і взяв свою частку.

Хічкок витяг з кишені конверт.

– Тут ваші квитки на літак до Рима. Він вилітає через сорок хвилин, у двадцять хвилин на десяту і прилітає о третій годині по римському часу. Позаяк ваш багаж прямо перевозиться туди, місцеві митники вас не торкатимуть. Ми маємо півгодини. Цього вистачить?

– З верхом, – Вульф намастив повидло на булочку. – В основному, мене цікавить Телезіо. Тридцять років тому, бувши хлопчиком, я б довірив йому своє життя. Чи можу я довіряти йому тепер?

– Не знаю.

– Мені треба знати, – різко мовив Вульф.

– Звісно, треба. – Хічкок витер серветкою тонкі бліді губи. – Щоправда, в наші дні людина, котрій ви можете довіряти далі, ніж можете побачити, – рідкісна пташка. Можу тільки сказати, що маю з ним справу вісім років, і я задоволений, а Боден знає його набагато довше – з часів Муссоліні, і він поручається за нього. Якщо у вас...

Хрипкий металічний голос із гучномовця, мабуть, жіночий, сколихнув повітря. Він говорив про щось нагальне. Коли він скінчив, я запитав Хічкока, що вона сказала, а він відповів, що вона об'явила, що пасажирів дев'ятигодинного рейса на Каїр просять зібратися біля виходу номер сім.

– Еге ж, – я кивнув, – мені показалося, що я розслухав слово Каїр. На якій мові вона говорила?

– На англійській.

– Прошу вибачення, – промовив я гречно і відпив трохи чаю.

– Я говорив, – звернувся він до Вульфа, – що коли вам треба довіритися комусь, то сумніваюся, що на цьому березі вам удасться знайти кого-небудь краще за Телезіо. Можете мені повірити, бо я дуже обережна людина.

– Це краще, ніж я сподівався, – пробурчав Вульф. – Ще запитання – як з літаком від Рима до Барі?

– Дійсно. – Хічкок прокашлявся. – Його арендували, і він має бути в повній готовності, – він витяг з кишені потерте шкіряне

портмоне, порився в ньому і витяг аркуш паперу. – Вас зустрінуть по приїзду, але якщо станеться накладка, тут прізвище і номер телефона. – Він передав папір. – Вісімдесят доларів, і можете платити доларами. Агент, з котрим я маю справу в Римі, Джузеппе Дрого, – хороший чоловік по римським стандартам, але здатний постаратися здобути особисту користь із контакта зі своїм знаменитим другом. Звісно, він має знати ваше ім'я. Тепер, якщо з Римом все, я знімаю з себе відповідальність.

Вульф не виразив задоволення, що свідчило про те, наскільки він зосереджений на своїй поїздці. Будь-який чоловік, володіючий, навіть, десятою частиною його зарозумілості, пнувся б і роздувся, як індик, дізнавшись, що його слава докотилася до Рима.

Трохи пізніше гучномовець промовив, очевидно, англійською, що об'являється посадка на літак до Рима, і наш хазяїн провів нас до виходу і чекав зльоту. Коли ми вирулювали на злітну смугу, Вульф помахав йому на прощання рукою.

Вульф знову зайняв місце біля вікна, і мені довелося витягнути шию, щоб вперше поглянути на Європу. День був хороший і сонячний, у мене на колінах лежала карта, і після того, як ми перетнули Дуврську протоку, було дуже цікаво дивитися на Брюссель, який залишався зліва, а Париж справа, Цюріх зліва, Женева справа, Мілан зліва, а Генуя справа. Я легко пізнав Альпи і побачив Берн. На жаль, пропустив Флоренцію. Пролітаючи над Апеннінами, ми попали в повітряну яму, і падали милю чи біля того, доки не вирівняли курс, що, взагалі досить неприємно, і декотрі пасажири виразили невдоволеність. Проте, не Вульф. Він лише заплющив очі і стиснув губи. Після такої стряски я чемно зауважив:

– Було не так вже погано. Ось коли я летів на узбережжя і ми пролітали над скалами...

– Заткнись, – пробурчав він.

Отже, я пропустив Флоренцію. Ми приземлилися в римському аеропорту о третій годині пополудні, був приємний і теплий день, неділя, але в ту хвилину, коли ми спустилися по трапу і направилися до будівлі, мої стосунки з Вульфом, а його зі мною, різко змінилися на гірше. Все моє життя при необхідності зорієнтуватися в нових обставинах, – мені досить було поглянути на покажчики чи, в крайньому випадку, запитати місцевого жителя. Тепер я пропав. Вивіски були не для мене. Я зупинився і поглянув на Вульфа.

– Сюди, – проінформував він, – на митницю.

Основа наших взаємин була порушена, і мені це не сподобалося. Я став поряд з ним біля стола і слухав звуки, за допомогою яких він спілкувався з білявим володарем баса, причім моя особиста участь в милій бесіді обмежилася тим, що я протягнув паспорт, коли мене попросили про це англійською. Я стояв поруч з ним біля стойки в другій кімнаті. Вульф цього разу обмінювався люб'язностями з чорноволосим тенором, хоча, зізнаюсь, тут я грав вагомішу роль, оскільки мені довірили відкрити валізи і закрити їх після огляду. І знову звуки, звернені до червоного кашкета з вусами, яка передала речі другому синьому кашкетові. Затим товстий сеньйор в зеленому костюмі з червоною гвоздикою в петлиці. Вульф люб'язно сповістив мене, що його звуть Дрого, і що приватний літак на Барі чекає на нас. Тільки я зібрався виразити вдячність, що мене, нарешті, помітили, як до нас підійшов ошатний молодий чоловік, схожий на студента, одягнутий так, ніби він зібрався на весілля чи похорони, і звернувся, слава Богу, на хорошій американській мові:

– Містер Ніро Вульф?

Вульф витріщився на нього:

– Можу я довідатися ваше ім'я?

Він люб'язно усміхнувся.

– Я Річард Коуртні із посольства. Ми подумали, що вам може що-небудь знадобитися, і були б раді запропонувати свої послуги. Чи можемо ми чимось допомогти?

– Ні, дякую.

– Ви довго пробудете в Римі?

– Не знаю. А вам треба знати?

– Ні, ні, – він запнувся. – Ми не збираємося втручатися у ваші справи – тільки дайте нам знати, якщо вам буде потрібна яка-небудь інформація або сприяння.

– Я дам вам знати, містер Коуртні.

– Прошу. І я сподіваюсь, ви не будете заперечувати. – Він витяг із внутрішньої нагрудної кишені свого бездоганно зшитого піджака, купленого явно не в магазині, маленький чорний записник і ручку. – Мені б дуже хотілося мати ваш автограф. – Він відкрив записник і протягнув його.

– Якщо можна?

Вульф розписався. Гарно вдягнений хлопчик-студент подякував йому, настійливо повторив, щоб ми зверталися в посольство при першій необхідності, обдарував всіх, включаючи Дрого і мене, гречною посмішкою і пішов.

– Вас перевіряють? – запитав я у Вульфа?

– Сумніваюсь. Навіщо? – Він щось сказав Дрого і синьому кашкету, і ми рушили вперед, причому Дрого очолював групу, а синій кашкет з речами замикав її.

Після прогулянки по бетону, а затим по гравію дивного кольору, якого я ніколи не бачив, ми підійшли до ангару, перед котрим стояв маленький блакитний літак. По зрівнянню з тим, на якому ми пересікли Європу, він виглядав немовби іграшка. Вульф постояв, сердито дивлячись на нього, а тоді повернувся до Дрого і щось промовив. Він говорив все гучніше і гарячіше, потім злегка охолонув і, врешті-решт, велів мені заплатити дев'яносто доларів.

– Хічкок сказав вісімдесят, – заперечив я.

– Він просив сто десять. Що стосується плати наперед, тут я його розумію. Коли ми виліземо з цієї штуковини, може ми будемо не в стані заплатити. Дай йому дев'яносто доларів.

Я заплатив, потім одержав вказівку дати долар синьому кашкетові, що й зробив, після того, як він передав наш багаж пілоту, і потримав переносну драбину, поки Вульф водружав себе на місце. Далі я заліз в літак. Там було місце для чотирьох пасажирів, але не для чотирьох Вульфів. Зайшов пілот, і ми покотили на злітну смугу. Я б волів не прощатися з Дрого, враховуючи, що він обманним шляхом отримав зайві гроші, та в ім'я спасіння суспільних зв'язків помахав йому рукою.

Політ на невеликій висоті над Волчанськими горбами (якщо інтересують подробиці – дивися мапу) в літаку об'ємом в пінту – далеко не ідеальне місце для дружньої бесіди, але до Барі лишалося тільки дев'яносто хвилин, а деякі питання вимагали невідкладного рішення. Я перегнувся і прокричав Вульфу, перекриваючи шум:

– Я хочу обговорити одне питання!

Він повернувся до мене. Обличчя його було похмурим. Я нахилився ближче до його вуха:

– Я про спілкування. На скількох мовах ви говорите?

Він подумав:

– На восьми.

– А я на одній. І розумію тільки одну. Це буде для мене надто складно. Наше подальше існування абсолютно неможливо, якщо ви не згодитеся на одну умову. Коли ви розмовляєте з людьми, я не можу вимагати, щоб ви перекладали все поспіль, проте, ви маєте це зробити при першій можливості. Я постараюся бути розсудливим, але якщо вже прошу, виходить, це треба. В протилежному випадку я можу повернутися в Рим на цій штуковині.

Він стиснув зуби:

– Місце для ультиматума вибрано ідеальне.

– Чудово! З таким же успіхом ви могли б взяти з собою ляльку. Я ж кажу, що постараюсь бути розсудливим, і потім я

стільки років вам доповідав, що можу розраховувати в обмін на ваші сповіщення.

– Дуже добре. Я підкоряюся.

– Я хочу повністю бути в курсі справи.

– Я ж сказав, що підкоряюсь.

– Тоді ми можемо почати зараз. Що сказав Дрого про організацію зустрічі з Телезіо?

– Нічого. Дрого було тільки відомо, що мені потрібен літак, щоб дістатися до Барі.

– Телезіо буде зустрічати нас в аеропорту?

– Ні. Він не знає, що ми прилітаємо. Я спочатку хотів запитати про нього Хічкока. В тисяча дев'ятсот двадцять першому він убив двох фашистів, котрі загнали мене в куток.

– Убив чим?

– Ножем.

– В Барі?

– Так.

– Я думав, що ви чорногорець. Що ви робили в Італії?

– В ті часи я був дуже мобільним. Я підкорився твоєму ультиматуму, як ти наполягав, але не збираюся давати тобі

звіт про те, що я робив у молодості, принаймні, не тут і не зараз.

– Який план дій у нас в Барі?

– Не знаю. Раніше там не було аеропорта і тому я не знаю, де він знаходиться. Подивимося. – Він відвернувся і поглянув у вікно. Через хвилину повернувся знову:

– Мені здається, ми летимо над Беневенто. Запитай у пілота.

– Не можу, трясця його матері. Я не можу нікого ні про що запитати. Запитайте самі.

Він пропустив мою пропозицію повз вуха.

– Це має бути Беневенто. Поглянь на нього. Римляни прикінчили тут самнитів у триста дванадцятому році до нашої ери.

Він пускав порох в очі, і я це оцінив. Всього лише два дні тому я поставив би

десять проти одного, що, перебуваючи в літаку, він не зможе пригадати взагалі жодної дати, а тут він балакав про те, що було двадцять два сторіччя тому. Я повернувся до вікна, щоб глянути на Боневенто. Незабаром я побачив море попереду і зліва, і познайомився з Адріатикою; ми наближалися, і я бачив, як вода блищить і переливається на сонці, а потім появився Барі. Частина його була безладно розкидана по косі, що вдавалася в море, і, судячи по всьому, не мала вулиць, а друга, розташована вздовж берега до півдня

від коси, рівномірно пересікалася прямими вулицями, майже як в центрі Манхеттена, тільки без Бродвея. Літак приземлився.

ГЛАВА 5

А тепер, будь ласка, пригадайте попередження, котре я зробив на початку. Як я вже згадував, найважливіші події викладені зі слів Вульфа.

Отже, була п'ята година вечора квітневої неділі, Вербної неділі. Звичайно, наш літак прилетів поза розкладом, і Барі не столиця держави, але, навіть, в цьому випадку можна було сподіватися побачити ознаки життя в аеропорту. Але ні. Він вимер. Звісно, хтось був на контрольній вишці і ще хтось в маленькій будівлі, куди зайшов пілот, певно, доповісти про прибуття, але більше нікого, за винятком трьох хлопчиків, які кидалися в кішку. Вульф дізнався у них, де знаходиться телефон, і пішов у будівлю зателефонувати. Я сторожив речі і спостерігав за комуністичними хлопчиками. Я так вирішив, бо вони кидалися в кішку у Вербну неділю. Потім я згадав, де перебуваю, і подумав, що вони з таким же успіхом можуть бути фашистськими хлопчиками.

Вульф повернувся і повідомив:

– Я дозвонився до Телезіо, він сказав, що черговий охоронник перед цим будинком знає його і не повинен бачити нас разом. Він дав мені номер телефона, по якому я подзвонив і домовився, що за нами прибуде машина і відвезе на зустріч.

– Звісно, сер. Потрібен час, щоб я зумів звикнути до такого положення. Може, року мені вистачить. Давайте підемо, щоб не стояти на сонці.

Дерев'яна лавка в залі очікування була не надто зручна, однак, думаю, Вульф не тому встав через кілька хвилин і вийшов. Подолавши чотири тисячі миль і змінивши три літаки, він був по горло ситий пересуваннями. Неймовірно, але факт: я сидів у приміщенні, а він був на ногах і ззовні. Може, місця, де він провів молодість, раптово повернули йому друге дитинство, але, подумавши, вирішив, що навряд чи. В решті-решт, він появився і зробив мені знак рукою, я підняв речі і вийшов.

Нас чекала довга, чорна, блискуча "ланчіа" з водієм у красивій сірій формі, оздобленій зеленим. Тут було досить місця і для речей, і для нас. Коли ми рушили, Вульф дотягнувся до паска безпеки і міцно вчепився в нього, що свідчило про його нормальний стан. З майдану ми повернули на гладку асфальтовану дорогу, і "ланчіа" зовсім безшумно понеслася, а спідометр показував вісімдесят, дев'яносто і більше ста, коли я збагнув, що це кілометри, а не милі. Все одно, це була класна машина. Невдовзі будинків стало більше, дорога перетворилася на вулицю, а затим в авеню. Ми повернули праворуч, де рух був інтенсивнішим, зробили ще два повороти і зупинилися біля тротуара напроти чогось, нагадуючого залізничну станцію. Вульф поговорив з водієм і звернувся до мене:

– Він просить чотири тисячі лір. Дай йому вісім доларів.

Я подумки зробив підрахунок, поки діставав портмоне, знайшов його правильним і протягнув гроші шоферу. Чайові були явно прийнятними, судячи по тому, що він притримав Вульфу дверцю і поміг мені витягти багаж. Відтак, він сів у машину і поїхав. Я хотів запитати у Вульфа, чи це не станція, але не зміг. Він напружено слідкував за чимось і, простеживши за його поглядом, я зрозумів, що він спостерігає за "ланчією". Ледь вона завернула за ріг і зникла з виду, він заговорив.

– Нам треба пройти п'ятсот ярдів.

Я підняв речі.

– Андьямо.

– Де, в дідька, ти це викопав?

– В опері, з Лілі Роуен. Хор не відходить зі сцени, не проспівавши цього слова.

Ми пішли поряд, але скоро тротуар звузився, і я пропустив його вперед, а сам з речами тягнувся позаду. Я не знаю, може, він в молодості зміряв кроками саме цю дорогу, яка складалася з трьох прямих ділянок і трьох поворотів, але якщо так, то виходить, пам'ять його підвела. Ми пройшли більше півмилі, і чим далі, тим важчі ставали речі. Після третього поворота на вулицю, котра була вужча, ніж усі решта, ми побачили припарковану машину, біля якої стояв чоловік. Коли ми підійшли, він суворо втупився на Вульфа. Вульф зупинився прямо проти нього і сказав:

– Паоло.

– Ні. – Чоловік не міг повірити. – Боже, це правда. Сідайте. – Він відкрив двері автомобля.

Це був маленький двохдверний "фіат", котрий міг би служити причепом до "ланчії." Ми все ж втиснулися в нього: я з речами – позаду, а Вульф з Телезіо – на переднє сидіння. Поки машина їхала по вузькій вулиці, Телезіо раз у раз повертав голову до Вульфа, і я міг уважно розглянути його. У Нью-Йорку повно таких, як він, з жорстким густим волосся, переважно сивим, смаглявою грубою шкірою, швидкими чорними очима і

великим ротом, ніби завжди готовим до посмішки. Вульф, природно, був не в стані відповідати на його запитання, і я не міг його в цьому дорікнути. Я хотів би пересвідчитися, що Телезіо можна довіряти, як брату, оскільки менше, ніж через милю, мені стане ясно, що йому не можна довіряти, як водію. Судячи по всьому, він був твердо переконаний, що всі перепони, які виникали на його шляху, живі чи неживі, мають зникнути раніше, ніж він до них добереться, а коли одна з них все ж не встигла вчасно ухилитися, і Телезіо майже стикнувся з нею, реакція нашого водія якусь долю секунди була дуже радісною. Коли ми, нарешті, доїхали, я виліз із машини і обійшов її, щоб поглянути на крила. Ні подряпини, ні пом'ятини. Я подумав, що, слава Богу, таких водіїв один на мільйон.

Пункт призначення представляв собою маленький двоповерховий обтинькований будинок, позаду якого знаходився двір, обгороджений з трьох боків парканом, з квітами і маленьким басейном.

– Не мій, – сказав Телезіо, – мого друга, який від'їхав. У мене дім у старому місті, де ви були б надто помітні.

Насправді, мені переклали цю фразу тільки через дві години, але я стараюсь передавати події в тому порядку, в якому вони відбувалися. Це єдина можливість отримати про них чітке уявлення.

Телезіо наполіг на тому, щоб самому внести речі, хоча йому й довелося їх поставити, щоб відчинити двері ключем. У невеликому квадратному холлі він взяв наші пальто і капелюхи, повісив їх і провів нас у велику кімнату. В ній все було витримано в рожевих тонах, і одного погляду на меблі і інші предмети було достатньо, щоб зрозуміти, якої статі його друг, принаймні, мені так показалось. Вульф розглянувся у

пошуках підхожого стільця, не знайшов його і сів на кушетку. Телезіо зник і повернувся з підносом, на якому красувалися пляшка вина, склянки і вазочка з миндалем. Він наповнив склянки до країв і проголосив тост:

– За Іво і Гарібальді! – вигукнув він.

Випивши, вони з Вульфом лишили трохи вина в склянках, і я послідував їх прикладу. Вульф знову підняв свою склянку:

– У відповідь можна сказати тільки одне – за Гарібальді і Іво.

Ми допили до кінця. Я знайшов собі зручний стілець. Близько години вони говорили, пили і їли миндаль. Коли Вульф опісля мені все переказував, я дізнався, що перша година була присвячена особистим споминам, які не відносилися до справи, про що явно свідчив тон їх бесіди. Знадобилася друга пляшка вина і друга вазочка з миндалем. Вони повернулися до справи після того, як Телезіо підняв свою склянку і промовив:

– За вашу маленьку дочку Карлу! За жінку таку ж сміливу, як і прекрасну.

Вони випили. Вульф поставив склянку і заговорив зовсім іншим тоном:

– Розкажи мені про неї. Ти бачив її вбитою?

Телезіо покачав головою.

– Ні, я бачив її живою. Одного разу вона явилася до мене і попросила допомогти їй переправитися на той берег. Я знав про неї від Марко, і, звісно, вона знала все про мене. Я

намагався пояснити їй, що це не жіноча справа, але вона нічого не хотіла слухати. Вона сказала, що раз Марко загинув, вона має побачити людей з того берега і вирішити, що робити далі. Я привів до неї Гвідо і вона йому дуже багато заплатила, щоб він перевіз її на той берег, і в той же день поїхала. Я старався...

– Ти знаєш, як вона добиралася сюди від Нью-Йорка?

– Так, вона сказала мені – стюардесою на пароході до Неаполя ; це доволі просто при наявності зв'язків, а з Неаполя – на машині. Я пробував подзвонити тобі до її від'їзду, але виникали труднощі, і коли я додзвонився, вона вже поїхала з Гвідо. Ось і все, що я можу тобі сказати. Гвідо повернувся через чотири дні. Він прийшов до мене рано вранці разом з одним із тих – Йосипом Пашичем. Ти знаєш його?

– Ні.

– Дійсно, він надто молодий, щоб ти його пам'ятав. Він передав повідомлення від Данило Вукчича, племінника Марко. В повідомленні говорилося, що я мушу тобі подзвонити і сказати: "Чоловік, якого ви шукаєте, знаходиться в околицях гори," Я знав, що тебе будуть цікавити подробиці, і постарався дізнатися про них, але це все, що сказав мені Йосип. Він знає мене не так добре, як інші, постарші. Тому я більше нічого не зміг довідатися. Природно, я подумав, – це означає, що там знаходиться людина, котра вбила Марко, і що це відомо. А ти?

– Ясна річ.

– Тоді чому ти не приїхав?

– Хотів отримати що-небудь краще криптограми.

– Я тебе пам'ятаю іншим, але тепер ти постарів, та й я також. Ти став надто товстим і тобі треба більше рухатися. Втім, я не здивований, тому що Марко розповідав мені про тебе і, навіть, привіз фото. У будь-якому разі тепер ти тут, а твоя дочка померла. Я не розумію, як тобі вдалося сюди добратися. Я тобі подзвонив у пятницю, пройшло всього сорок вісім годин. Йосип приїжджав знову, проте, цього разу без Гвідо, на іншому човні, і з іншим посланням від Данило. Я мав сповістити тебе, що твоя дочка загинула насильницькою смертю в околицях гори. І знову це було все, що він сказав. Якби я знав, що ти приїдеш, я б постарався затримати його, та зараз його тут вже немає. Принаймні, ти, напевне, захочеш сам побачити Данило. Ми пошлемо за ним Гвідо. Данило довіряє тільки Гвідо. Він може бути тут, скоріш за все, у ніч проти середи. Тоді рано вранці, в середу, ви зможете побачитися з ним тут. Марко теж користувався цим домом. Я думаю, що насправді він заплатив за це вино і не хотів би, щоб ми його економили. Пляшка порожня, цього не має бути.

Він вийшов з кімнати і незабаром повернувся з іншою, вже відкупореною. Наповнивши склянку Вульфа, він повернувся до мене. Я б волів пропустити, але вираз його обличчя, коли я відмовився першого разу, не лишав сумнівів, що людина, котра відмовляється від вина, не викликає у нього довіри. Тому я взяв склянку з вином і жменю миндалю.

– Це місце непогане, – сказав він Вульфу. – Навіть, для тебе, звиклого до розкоші. Марко волів готувати сам, але я завтра можу знайти жінку.

– Не треба, – відізвався Вульф. – Я виїжджаю.

Телезіо заперечив:

– Аж ніяк. Ти не повинен.

– Навпаки, я мушу. Де ми можемо знайти Гвідо?

Телезіо сів:

– Ти це маєш на увазі?

– Саме так. Я їду.

– Як, і в якості кого?

– У моїй власній. Шукати людину, котра вбила Марко. Я не можу легально потрапити в Югославію, але серед цих скель і ущелин – яке це має значення?

– Велике. Найгірше, що Белград може зробити Ніро Вульфу – це вислати його, але скелі і ущелини – це не Белград. І вони не ті, якими ти їх пам'ятаєш. Наприклад, там, біля цієї гори, знаходиться сховище головорізів Тіто, а через кордон – албанських бандитів, котрими управляють росіяни. Вони змогли вбити Марко в далекій Америці. Вони вбили твою дочку через кілька годин після того, як вона ступила на берег. Можливо, вона була необачна, але те, що пропонуєш ти – з'явитися серед них у власній подобі – набагато гірше. Якщо тобі так кортить скоїти самогубство, я допоможу тобі дістати ніж чи рушницю – що тобі більше до вподоби, тоді зовсім не треба буде затівати подорож по нашому прекрасному морю, яке, як ти знаєш, буває часто жорстоким. Ось скажи мені :

– Я боягуз?

– Ні, ти не боягуз.

– Я не боягуз. Я дуже сміливий чоловік. Іноді я сам вражений, скільки маю відваги. Але ніщо не примусить мене, такого, як я є, з'явитися вдень чи вночі поміж Цетіньє і Скутарі, особливо на схід, де кордон проходить чере гори. Чи був Марко боягузом?

– Ні.

– Це правда. Але він ніколи, навіть, гадки не мав про те, щоб самому розворушити це гніздо зрадників. – Телезіо знизав плечами. – Це все, що я хотів сказати. На жаль, тебе не буде серед живих, щоб підтвердити мою правоту. – Він підняв свою склянку і осушив її.

Вульф поглянув на мене, щоб побачити мою реакцію, але збагнув, що я нічого не розумію і важко зітхнув.

– Все це дуже добре, – проказав він Телезіо, – але я не можу полювати за вбивцею, лишаючись на протилежному березі Адріатичного моря, і тепер, коли я забрався так далеко, я не збираюся повертатися додому. Мені треба поміркувати і обговорити це з містером Гудвіном. У кожному разі мені потрібен цей Гвідо. Як його прізвище?

– Гвідо Баттіста.

– Він кращий за всіх?

– Так. Я не хочу сказати, що він святий. Якщо складати список святих, яких сьогодні можна знайти в окрузі, не набереш і ось стільки. – І він показав кінчик мізинця.

– Ти можеш привести його сюди?

– Так, але на це піде час. Сьогодні Вербна неділя. – Телезіо встав. – Якщо ви голодні, кухня в порядку і в буфеті дещо знайдеться. Вино є, але немає пива. Марко розповів мені про твою пристрасть до пива, яку я не схвалюю. Якщо задзеленчить телефон, підніми слухавку, і якщо це я, я заговорю першим. Якщо в трубці мовчать, то й ти не відповідай. Ніхто не має сюди прийти. Перш ніж запалити світло, щільно заслоніть занавіски. Про ваш приїзд в Барі нікому невідомо, однак, вони дістали Марко в Нью-Йорку. Моєму другу не доставило б задоволення побачити кров на цьому прекрасному рожевому килимі. – Раптом він засміявся. Він буквально ричав від сміху. – Особливо в такій кількості. Я знайду Гвідо.

Він пішов. Почувся шум закривання вхідних дверей, а затим "фіата," Телезіо розвернувся у дворі і виїхав на вулицю.

Я подивився на Вульфа.

– Це чарівно, – гірко сказав я.

Він мене не чув. Очі його були заплющені. Він не міг зручно відкинутися на кушетці, тому нахилився вперед.

– Я знаю, ви щось обмірковуєте, – сказав я йому. – А я сиджу поряд і мені обмірковувати нічого. Ви стільки років вчили мене робити сповіщення, і я б оцінив, якби ви показали мені приклад.

Він підвів голову і розплющив очі.

– Ми потрапили в неприємне становище.

– Ми в ньому знаходимося вже місяць. Мені треба знати, про що говорив Телезіо, з самого початку.

– Немає сенсу. Близько години ми просто балакали...

– Добре, це може почекати. Тоді почніть з того місця, коли він підняв тост за Карлу.

Вульф так і зробив. Разів зо два я запідозрив, що він щось пропускає, і звертав на це його увагу, але загалом я оцінив його доповідь як прийнятну. Скінчивши, він взяв склянку і випив. Я відкинув голову назад і поглянув на нього згори:

– Враховуючи випите, я, може, буду виражати думки не дуже чітко, але, схоже, у нас є три варіанти. Перший – лишитися тут і нікуди не їхати. Другий – повернутися додому і все забути. І останній – поїхати в Чорногорію, щоб нас убили. Ніколи не зустрічав менш привабливого вибору.

– Я теж. – Він поставив склянку і витяг годинника з жилетної кишені. – Зараз половина восьмої, і я голодний. Піду погляну, що є на кухні. – Він піднявся і вийшов у ті самі двері, якими користувався Телезіо, коли ходив за вином і миндалем.

Я пішов за ним. Звісно, це не було кухнею з точки зору "Супутника домохазяйки" чи "Домоводства", але там була електрична плита з чотирма конфорками, а баняки і пательні, які висіли на гачках блищали чистотою. Вульф відкрив дверці буфета, буркочучи собі під ніс про консервні банки і цивілізації. Я запитав, чи потрібна йому моя допомога, він відмовився. Тому я пішов, взявши свою сумку, щоб привести себе в порядок, але збагнув, що не знаю, де ванна. Вона виявилася нагорі, але без гарячої води. Можливо, апарат, стоявший у кутку, був водогрієм, але прикріплена до нього інструкція

вимагала знання купи слів, і замість того, щоб покликати Вульфа і розшифрувати її, я волів обійтися без води. Виделка моєї електробритви не підходила до розетки, але, навіть, якби й підходила, було неясно, що робити з напругою, тому я скористався безпечною бритвою. Коли я спустився донизу, в кімнаті було темно, але я засмикнув занавіски, перш ніж увімкнути світло.

На кухні я знайшов Вульфа, який при яскравому світлі лампи і відкритому вікні з засученими рукавами сорочки був зайнятий приготуванням їжі. Мені довелося залізти на стілець, щоб засмикнути занавіски, але перше я не втримався від відповідного зауваження.

Ми їли на кухні за маленьким столом. Молока, звісно, не було і Вульф зауважив, що не радить пити воду з крана, але я ризикнув. Сам він пив вино. В меню було тільки одне блюдо, котре він накладав з баняка. Спробувавши його, я запитав, що це таке. Він відповів, що це соус "тальяріні," приготований із анчоусів, помідорів, часнику, оливкової олії і перцю, котрі він знайшов у буфеті, солодкого базиліку і петрушки з саду, і римського сиру, знайденого в льоху. Я поцікавився. як він знайшов льох, а він відповів – випадково, згадавши місцеві звичаї. Насправді він весь роздувався від гордості, і, треба сказати, коли я поклав собі третю порцію, то був готовий згодитися, що він має на це право.

Поки я мив посуд і прибирав на кухні, Вульф піднявся нагору зі своєю сумкою. Спустившись знову до кімнати, він зупинився і обдивився з таємною надією, що у його відсутність хтось приніс стілець підходящого розміру, не виявивши отакенного, підійшов до кушетки і сів з виразом лиця, яке нагадувало про "тальяріні," котре він щойно їв.

– Ми прийняли рішення? – запитав я.

– Так.

– Добре. Який же із трьох варіантів ми вибираємо?

– Ніякий. Я їду в Чорногорію, але не під своїм ім'ям. Мене звати Тоне Стара, я із Галичника. Ти ніколи не чув про Галичник?

– Ви дуже здогадливі.

– Це село біля вершини гори, поряд з кордоном Сербії і Албанії, з боку Югославії. Вона знаходиться в сорока милях до південного сходу від Цетіньє і Чорної гори. Вона відома тим, що одинадцять місяців на рік в ній живуть самі жінки; чоловіків немає зовсім, окрім глибоких старців і маленьких хлопчиків. І так було віками. Коли п'ятсот років тому турки захопили Сербію, ремісники з долин піднялися в гори зі своїми сім'ями, думаючи, що турки будуть скоро вигнані. Але турки лишилися. Минули роки, і біженці, які побудували на скелях село і назвали його Галичник, зрозуміли, наскільки безнадійне їхнє існування на безплодних схилах. Деякі чоловіки, умілі майстри, стали відходити на заробітки на інші землі, де працювали більшу частину року, але завжди в липні вони поверталися додому, щоб провести місяць з дружинами та дітьми. Так робили усі чоловіки з Галичника, і так тривало п'ять століть. Муляри і каменотеси з Галичника працювали на будівництві Ескоріала в Іспанії і палаців Версаля. Вони будували храм Мормонів у Юті, замок Фронтенак у Квебеку, Емпайр Стейт Білдінг у Нью-Йорку, Дніпрогес у Росії. – Він склав руки. – Таким чином, я Тоне Стара із Галичника. Я один із небагатьох, хто не повернувся одного разу в липні – багато років тому. Я змінив багато місць, включаючи Сполучені Штати. Врешті-решт, я став нудьгувати за домом. Стало цікаво, що ж сталося з моєю батьківщиною, селом Галичник, яке розташоване на кордоні поміж тітовською Югославією і російською маріонеткою

Албанією? Мною оволоділо бажання побачити і пізнати, і ось я повернувся. Однак, у Галичнику я не знайшов відповіді на своє запитання. Там не було чоловіків, а налякані жінки поставилися до мене з недовірою і, навіть, не сказали, де перебувають їхні чоловіки. Я хотів дізнатися і розсудити Тіто і росіян. Я проробив шлях на північ через гори, тяжкий шлях по скелях, і ось тепер я тут, в Чорногорії, з твердим наміром з'ясувати, де правда і хто гідний мого рукостискання. Я відстоюю своє право ставити запитання, щоб мати можливість вибрати чиюсь сторону.

– Отакої, – все це не викликало в мене ентузіазму. – Я так не можу.

– Я знаю, що ти не можеш. Тебе звати Алекс. Це в тому разі, якщо ти йдеш зі мною. Існує багато причин, по яких тобі краще лишитися тут, але до дідька їх, ми надто давно і тісно прив'язані. Я надто залежу від тебе. Однак, рішення за тобою. Я не маю права піддавати тебе смертельній небезпеці і втягувати в ситуацію з непевним наслідком.

– Авжеж. Мені не дуже подобається це ім'я. Власне, чому Алекс?

– Ми можемо вибрати інше. Може, ризику менше, якщо лишити твоє ім'я Арчі, але ми повинні проявити пильність. Ти мій син, народився в Сполучених Штатах. Я мушу просити прийняти тебе це допущення, тому що інакше ніяк не можна пояснити, чому я привіз тебе в Галичник. Ти моя єдина дитина, і твоя мати померла, коли ти був маленьким. Це зменшить підозру на той випадок, якщо ми зустрінемо кого-небудь, хто говорить англійською. Донедавна я приглушував у собі всі почуття до батьківщини, тому не навчив тебе сербо-хорватській мові і сербським звичаям. В якийсь момент, поки я

готував вечерю, я вирішив, що ти будеш глухонімим, але опісля передумав. Це створить більше труднощів, ніж вирішить.

– Це ідея, – заявив я. – Чому би й ні. Я ж і є глухонімий.

– Ні. Хто-небудь може почути, як ми розмовляємо.

– Можливо, – неохоче здався я. – Я хотів би в це пограти, але вважаю, що ви маєте рацію. Отже, ми збираємося в Галичник?

– Слава Богу, ні. Був час, коли шістдесят кілометрів по горах було для мене дурницею, але не тепер. Ми відправимось в одне місце, котре я знаю, чи, якщо там щось не так, туди, куди Паоло...

Задзеленчав телефон. Я машинально скочив, але усвідомив свою непригодність і став чекати, поки Вульф підійде і зніме слухавку. Через хвилину він заговорив, виходить, це був Телезіо. Після короткої розмови він повісив трубку і повернувся до мене.

– Це Паоло. Він чекав, коли Гвідо повернеться з поїздки на човні. Він сказав, що мусить чекати до півночі чи ще довше. Я повідомив йому, що ми склали план і хочемо обговорити його з ним. Він зараз приїде.

Я сів:

– Тепер, що стосується мого ім'я...

ГЛАВА 6

Судна бувають різні. "Куін Елізабет" – справжнє судно. Закладаюсь, що штука, на котрій я серпневим вечором катався по озеру в центральному парку з Лілі Роуен, яка розляглася на кормі, теж називалося судном. Судно ж Гвідо Баттіста, котре мало перевезти нас через Адріатику, було чимось проміжним між ними, але ближчим тому, прогулянковому, ніж "Куін Елізабет." Дванадцяти метрів у довжину – тридцять дев'ять футів. Його явно не мили з того часу, коли римляни контрабандою перевозили прянощі із Леванта, однак модернізоване двигуном і гвинтом. Під час нашої подорожі я переважно займався тим, що намагався уявити, де на такій посудині сиділи галерні гребці, але ця задача виявилася мені не під силу. Ми відчалили в понеділок о третій годині пополудні, оскільки підійти до протилежного берега необхідно було опівночі чи трохи пізніше. Це здавалося цілком можливим, доки я не побачив "Чиспадану" – так вона називалась. Уявити, що ця споруда може подолати 170 миль по відкритому морю за дев'ять годин, було настільки фантастично, що я не зміг промовити жодного слова і, навіть, не спробував. Тим не менше, вся подорож зайняла дев'ять годин, двадцять хвилин.

Ми з Вульфом не вилізали з нашого обтинькованого притулку, але Телезіо був зайнятий і вночі, і вдень. Прослухавши план Вульфа, заперечивши по низці пунктів і, врешті-решт, погодившись, бо Вульф стояв на своєму, він знову поїхав за Гвідо, привіз його, і Вульф з Гвідо досягли взаєморозуміння. Телезіо відбув разом з Гвідо, і в понеділок, ще до полудня, повернувся з речами. Для мене він приніс на вибір чотири пари штанів, три светри, чотири куртки, купу сорочок і п'ять пар ботинок, і приблизно такий же набір для Вульфа. Всі речі, за винятком взуття, були не нові, але чисті і цілі. Я приміряв їх більше для того, щоб переконатися, що вони підходять по розміру, не звертаючи уваги на колір, і, в результаті, зупинив свій вибір на синій сорочці, каштановому светрі, темнозеленій куртці і світлих штанях. Вульф, вдягнений

в жовте, коричневе і темно-синє виглядав ще живописніше. Гамаки були старі й брудні, але ми їх попрали і почали укладати речі. На початку у мене стався перебір з нижньою білизною, довелося відступити і почати все знову. В перервах поміж приступами сміху Телезіо дав мені розумну пораду: зовсім викинути нижню білизну, взяти дві пари шкарпеток і забрати весь шоколад. Вульф переклав мені його слова, пораду схвалив і сам їй послідував.

Я очікував нової сварки сприводу зброї, але вийшло навпаки. Мені було дозволено не тільки взяти "марлі," але я ще отримав на додачу "кольт" 38-го калібра, котрий виглядав, як новий, і п'ятдесят патронів до нього. Я спробував засунути його в кишеню куртки, але револьвер був надто важким, і я прилаштував його на стегні. Крім того, мені запропонували восьмидюймовий ніж, блискучий і гострий, але я відмовився. Телезіо і Вульф наполягали, стверджуючи, що бувають ситуації, коли ніж корисніший пістолета, проте я зауважив, що скорше проткну ним себе, ніж противника.

– Якщо ніж так потрібен, – заявив я Вульфу, – чому ж ви не візьмете його собі?

– Я беру два, – відповів він – і показав. Один, в чохлі, він засунув за пояс, а другий, коротший, прив'язав до лівої ноги нижче коліна.

Тут я став краще метикувати, на яку справу ми зібралися, бо, наскільки я знаю Вульфа, він ніколи не носив іншої зброї, крім маленького, золотого, складного ножичка. Ситуація ще більше прояснилася, коли Телезіо витяг з кишені дві маленькі пластикові трубочки і протягнув одну Вульфу, а другу мені. Вульф спохмурнів і щось запитав, і вони засперечалися.

Вульф обернувся до мене:

– Він говорить, що в трубочці знаходиться капсула з "колисковою пісенькою" – так вони жартівливо називають ціанистий калій. Він сказав – на крайній випадок. Я відповів, що нам це не потрібно. А він розповів, що минулого місяця кілька албанців, агентів російських, спіймали чорногорця, три дні тримали його в погребі і там його покинули. Коли його знайшли товариші, у нього були перебиті всі сустави на пальцях рук і ніг, виколоті очі, але він все ще дихав. Паоло говорить, якщо ми хочемо, він нам ще розповість про такі ж випадки. Ти знаєш, як користуватися капсулою з ціанистим калієм?

– Аякже. Це кожен знає.

– Куди ти збираєшся її покласти?

– Господи, поможи. У мене ще ніколи її не було. Зашити в светр?

– Светр можуть відняти.

– Прикріплю під пахвою.

– Надто помітно. Її можуть знайти і відібрати.

– О'кей, тепер ваша черга. Куди ви покладете свою?

– До внутрішньої кишені. При загрозі арешту і обшуку затисну в руці. При більш явній загрозі виймаю капсулу з трубочки і кладу в рот. Її можна тримати в роті дуже довго, якщо не роздавити зубами. Ось, до речі, причина, щоб не брати її – існує ризик, що в паніці можна вжити її передчасно. Я,

мабуть, ризикну, – він поклав трубочку до кишені. – У будь-якому разі, якщо ти її використаєш, то ніколи про це не довідаєшся, тож не варто хвилюватися. "Колискові пісеньки" доповнили наше оснащення.

Було вирішено, що Телезіо не варто появлятися з нами в порту, тому прощання за пляшкою вина відбулося в домі, а опісля він відвіз нас на "фіаті" до центру міста, висадив і від'їхав. Нам довелося пройти квартал до стоянки таксі. Судячи по всьому, ми не так кидалися в очі, як я гадав, але ж жителям Барі ні з чим було порівнювати. Я звик бачити Вульфа сидячим за столом на стільці, зробленому на замовлення, відкриваючим пляшку пива, коли зліва від нього стоїть леліокаттлея Джакетта з чотирьма квітками, а справа доноситься запах дендробіума нобіліус; і тепер, дивлячись, як він бреде по вулиці в синіх штанях, жовтій сорочці і коричневій куртці, з синім светром на руці і гамаком за плечами – я не переставав дивуватися, що ніхто не обертається йому вслід. На мій погляд, у цьому обмундируванні і я був досить добрий, втім, ніхто не звертав на нас уваги.

Водій також не виявив жодної зацікавленості, коли ми залізли в його машину і Вульф сказав йому, куди їхати. Він ставився до зустрічних перешкод з тією ж недбалістю, як і Телезіо, однак, довіз нас до старого міста і по його вузьких вуличках до кінця причалу, ні з ким не зіткнувшись. Я розплатився з ним і пішов за Вульфом, і тут я вперше побачив "Чисподану," яка стояла біля причала.

Біля неї стояв Гвідо і з кимось розмовляв. Побачивши нас, він підійшов до Вульфа. Тут, у звиклому оточенні, він виглядав краще, ніж у рожевій кімнаті. Він був високим, худим і широкоплечим, злегка сутулився і рухався як кішка. Він сказав Вульфу, що йому шістдесят років, проте його довге волосся було чорне, як смола. Однак, щетина на обличчі була сивою, і

тут виникали питання. Вона була довжиною в півдюйма. Якщо він ніколи не голився, то чому вона не була довшою? А якщо голився, то коли? Я збирався розпитати його, коли ми познайомимось, але не вийшло.

Телезіо пообіцяв, що за триста баксів, котрі я йому віддав, він бере на себе все наше оснащення, Гвідо, охорону порта – і, як по всьому видно, стримав слово. Не знаю, як офіційно називалась наша мандрівка, у всякому разі, ніхто поблизу нами не цікавився. Парочка типів, які стояли на причалі, спостерігала, як ми карабкаємося на борт, а двоє інших відв'язали і відштовхнули нас від причала, коли Гвідо завів двигун і дав їм знак, і ми відчалили. Я думав, що один із них може плигнути на борт, поки ми відпливаємо, але цього не сталося. Ми з Вульфом всілися в кубрику.

– А де команда? – запитав я.

Він сказав, що команда – це Гвідо.

– Він один?

– Так.

– Боже мій, я нічого не розумію в морській справі. Якщо перестане працювати двигун або станеться що-небудь ще, хто поведе судно?

– Я.

– О! Так ви моряк?

– Я переправлявся через це море вісімдесят разів. – Він возився з пряжкою ременя на гамаку. – Підсоби мені розстебнути цю штуку.

З мого язика було готове зірватися зауваження щодо ділових здібностей чоловіка, який не може сам зняти гамак, але я подумав, що краще промовчати. Якщо зламається машина і ми попадемо в шторм, а він врятує наші життя, проявивши вміння майстерно управляти судном, мені доведеться це проковтнути. Однак, під час дороги нічого не сталося. Двигун шумів, але з ним все було гаразд. Шторму не було. Пізно ввечері зі сходу з'явилися хмари і повіяв легкий вітер, але море було спокійне. Я, навіть, задрімав, витягшись на сидінні в кубрику. Разів зо два, коли Гвідо відходив у справах, Вульф ставав за штурвал, щоправда, тут і мови не було про майстерне управління. Третього разу, за годину до заходу сонця, Вульф прийшов і обіперся ліктями на вузький борт, поклав руку на штурвал і стояв нерухомо, дивлячись вперед. Попереду вода була блакитною, а позаду, там, де сонце сідало над Італією, вона була сірою, за винятком тих місць, де від неї відбивалися сонячні промені.

Гвідо так довго не було, що я спустився в каюту подивитися, чи не сталося чогось, і знайшов, що він чаклує над старою чорною каструлькою на спиртовій горілці. Що він робить, прояснилося пізніше, коли з'явилися старі глиняні тарілки, повні паруючих спагетті, политих соусом. Я був вражений. Він приніс і вино, і металеву миску з зеленим салатом. Це не йшло ні в яке порівняння з тим творінням, яке Вульф зробив напередодні, але, навіть, Фріц не заправив би салат краще. Словом, це було абсолютно їстівне. Гвідо став за штурвал, поки ми з Вульфом їли, затим його знову змінив Вульф, а Гвідо відправився в каюту. Нам він сказав, що не любить їсти на свіжому повітрі. Судячи по запаху з середини каюти, я міг би дещо сказати сприводу цього, але стримався.

Коли він знову з'явився, вже зовсім стемніло і він запалив вогні, перш ніж стати до штурвала.

Хмари розійшлися, з'явилися зорі і Гвідо заспівав. За останні два дні я переніс стільки потрясінь, що не здивувався б, якби Вульф приєднався до нього, але він цього не зробив. Стало прохолодно, і я одягнув светр під куртку. Я запитав Вульфа, чи не хоче він послідувати моєму прикладу, але він сказав, що ні, бо скоро він і так зігріється від вправ, які нам передують. Трохи пізніше він запитав, котра година, – у мого годинника був люмінесцентний циферблат. Було десять хвилин на дванадцяту. Несподівано звук двигуна змінився, сповільнюючись, і я подумав: "Отакої, знаю я ці штучки," але він продовжував працювати; очевидно, Гвідо навмисне зменшив обороти. Невдовзі після цього він знову звернувся до Вульфа і той став до штурвала, а Гвідо згасив вогні і повернувся на місце.

Тепер ми пливли у повній пітьмі. Я встав, щоб розглянутися, і тільки подумав, що все одно нічого не зможу розгледіти, як раптом попереду щось замаячило. Я повернувся до Вульфа:

– Ми наближаємося до чогось дуже великого.

– Природно. Це Чорногорія.

Я поглянув на годинника.

– П'ять хвилин по дванадцятій. Отже, ми припливли вчасно?

– Еге ж, – втім, захвату в його голосі я не почув. – Поможи мені, будь ласка.

Я підсобив йому надіти гамак і надів свій. Звук двигуна знову змінився і став ще тихіший. Коли ми наблизилися до берега, Гвідо, кинувши штурвал, вимкнув двигун, ковзнув на ніс і за хвилину пролунав сильний сплеск. Повернувшись назад, він розв'язав канати, якими до корми була прив'язана шлюпка. Ми спустили її на воду і поставили біля борта. Цей маневр був обговорений заздалегідь, і Вульф проінформував мене про прийняте рішення. Враховуючи габарити Вульфа, Гвідо було б простіше перевезти його на берег першим, а потім повернутися за мною, але ця процедура відняла б зайві двадцять хвилин. Ми ж мали враховувати вірогідність появи сторожових катерів югославської берегової охорони, а в такому разі Гвідо позбувся б не тільки судна, але й можливості коли-небудь побачити Італію. Тому ми вирішили вкластися в один рейс. Гвідо вліз в шлюпку, я взяв Вульфа за руку, щоб помогти йому перебратися через борт, але він відштовхнув мене, досить спритно зробив це сам і всівся на кормі. Слідом за ним я припаркувався на носі. Гвідо, легкий, як пір'їнка, ступив у центр, дістав весла і почав гребти. Він щось пробурчав, і Вульф сказав мені півголосом:

– У нас вода на цілих дванадцять сантиметрів вище середини човна. Зважай на це і не роби різких рухів.

– Слухаю, сер.

Весла Гвідо, гладенькі, як оксамит, рухались у воді абсолютно безшумно, чутний був тільки слабкий скрип уключин, прорізаних в планширах. Оскільки я сидів на носі задом наперед, не обертаючись, про те, що подорож завершена, пошепки сповістив мене Вульф.

– З лівої сторони скеля, Арчі.

Я не побачив скелі, та за секунду відчув її ліктем – пласку плиту, яка піднімалася на фут вище планшира. Ухопившись за неї, я підтягнув до неї шлюпку і тримав її в такому положенні, доки Гвідо зміг до неї дотягтися. Тоді, отримавши відповідні інструкції, я здерся на скелю, розтягнувся на животі і простягнув руку Гвідо. Оскільки ми тримали шлюпку щільно притиснутою до берега, Вульф ухитрився вибратися сам. Гвідо відпустив мою руку, відштовхнувся і шлюпка щезла в нічній пітьмі. Я встав. Говорити було заборонено, тому я прошепотів:

– Я увімкну ліхтарик.

– Ні.

– Ми звалимося до дідька.

– Тримайся за моєю спиною. Я кожен дюйм тут знаю. Стривай, прив'яжи це до мого гамака.

Я взяв його светр, засунув рукави під ремені і зв'язав їх разои. Він спокійно рушив по скелястій плиті, і я послідував за ним. Я вищий за Вульфа на три дюйми, тож я міг іти за ним і при цьому бачити, що знаходиться попереду, хоча все одно в сяйві негустих зірок нічого особливого не було видно. Рівна поверхня скінчилася, ми почали підніматися вгору, потім пішли донизу. Камінь під ногами змінився гравієм. Коли дорога стала крутіша, Вульф пішов повільніше і часто зупинявся, щоб віддихатися. Я хотів попередити його, що за милю чутно, як він дихає, і що ми спотикалися б набагато менше, якби запалили ліхтар, втім, вирішив, що момент для зауважень вибраний невдало.

Наша задача полягала в тому, щоб до світанку відійти як можна далі вглиб, тому що малося на увазі, що ми йдемо з

Галичника, з півночі, через гори на захід до Цетіньє, тож було небажано, щоб нас бачили біля берега. Окрім того, в десяти милях на південний схід від Цетіньє знаходилося місце, де ми хотіли дещо зробити до світанку. Пройти десять миль за чотири години зовсім нескладно, але не в горах у цілковитій пітьмі і з Вульфом в якості ведучого. Він поводився дивно. Збагнувши раніше мене, що ми добралися до гребеня гори, він зупинився так несподівано, що мені довелося різко пригальмувати, щоб у нього не врізатися. Він волів іти, карабкаючись догори, а не понизу, що достатньо незручно, і я вирішив, що він просто чудить. Він зупинявся і кілька хвилин стояв, нахиливши голову і повертаючи її з боку на бік. Коли ми були вже далеко від берега і можна було розмовляти впівголоса, я запитав його, в чому справа, і він пробурчав:

– Це зірки. Пам'ять мене підвела.

Він орієнтувався по зірках, а я в це не вірив. Попри це, він, видно, знав, де ми знаходимося. Приміром, спустившись зі схилу, після того, як ми відмахали не менше восьми миль, він різко звернув управо, але протиснувшись між двома величезними валунами, пройшов через розсип зубчастих скель і, зупинившись перед скелею, яка вертикально здіймалася догори, простягнув руки і затим підніс їх до лиця. Я здогадався по звуках про те, що він робить: він підставляв руки під струмок води, яка падала донизу, і пив її. Я теж покуштував цю воду і прийшов до висновку, що вона значно смачніша тієї, що текла з крана в Барі. Після цього я зробив підсумок, що ми, все-таки, не заблукали і подорожуємо не тільки з метою гімнастичних вправ.

До світанку було ще далеко, коли на доволі рівній ділянці шляху він значно сповільнив темп, нарешті, зупинився, повернувся до мене і запитав, котра година. Я поглянув на годинника і відповів, що чверть на п'яту.

– Давай ліхтар, – велів він.

Я витяг ліхтар з петлі на ремені і запалив його. Вульф зробив те ж саме.

– Може статися, що тобі доведеться шукати це місце без мене, – зазначив він. – Тож краще тобі в це вникнути. – Він направив промінь світла вниз по схилу. – Схоже, он той камінь, з завитком, як хвіст півня. Направ світло на нього. Іншого такого не знайдеш ніде поміж Будвою і Подгорикою. Запам'ятай його. Камінь знаходився в тридцяти ярдах, і я підійшов, щоб краще його роздивитися. На висоті в три моїх зрости один із кутів утворював дугу і при бурхливій уяві скидався на хвіст півня. Я поводив променем ліхтаря догори, донизу, збоку вбік і, повернувшись до Вульфа, побачив, що ми знаходимося на стежці.

– О'кей, – сказав я. – Куди далі, босс?

– Сюди. – Він відійшов від стежки, і невдовзі ми карабкалися по кручі. В п'ятидесяти ярдах від неї він зупинився і направив промінь догори під гострим кутом.

– Ти можеш забратися на цей виступ?

Виступ знаходився на відвісній скелі в двадцяти футах над нашими головами.

– Можу спробувати, – нерозважливо відповів я, – якщо ви будете стояти так, щоб підкласти соломки, якщо я впаду.

– Починай справа, – сказав він. – Он там. Якщо ти на виступі станеш навколішки, то на рівні своїх очей побачиш горизонтальну розщелину. Хлопчиком я залізав досередини,

але ти не зможеш. Через дванадцять дюймів вона піде трохи вниз. Поклади все як можна далі і засунь поглибше ліхтариком. Щоб це витягти, тобі доведеться скористатися палкою. Палку принесеш з собою, оскільки поблизу її не знайти.

Поки він говорив, я розстебнув штани і стягнув светр і сорочку, щоб добратися до пояса з грошима. Ми все приготували заздалегідь в Барі – вісім тисяч доларів були розкладені у п'ять невеликих пакунків, кожен загорнутий в клейонку і перев'язаний гумовою стрічкою. Я поклав їх до кишень куртки і зняв гамак.

– Зовіть мене Тенцінгом, – сказав я, підійшов до вказаного місця і поліз.

Вульф став так, щоб краще освітлювати мені шлях ліхтариком. Я вхопився пальцями за вузький край так високо, як тільки зміг дотягнутися, поставив ногу на виступ на висоті двох футів, підтягнувся, і на десять процентів діло було зроблено. Далі я легко переставив ногу на другий виступ, але раптом вона зіслизнула, і я зірвався вниз.

– Скинь ботинки, – порадив Вульф.

– Скину. І шкарпетки.

Так було легше. Виступ, на який я, врешті-решт, заліз, не досягав в ширину і десяти дюймів. Я крикнув згори:

– Ви сказали, що треба стати навколішки. Залізайте самі і станьте, а я на вас подивлюся.

– Тихіше, – кинув він.

Вчепившись за розщелину однією рукою, я дістав пакети з кишень і засунув їх у тріщину так глибоко, як діставала рука, далі з допомогою ліхтарика запхав їх ще глибше. Всунути ліхтарик на місце однією рукою було неможливо, я поклав його в кишеню куртки і, поглянувши вниз, промовив:

– Мені ніколи не спуститися. Знайдіть мені драбину.

– Притиснись щільніше до скелі, – наказав Вульф, – і пересувайся на пальцях.

Звичайно, спускатися було набагато важче, ніж підніматися – це завжди так, – але я здолав. Коли я знову опинився на одному рівні з Вульфом, він пробурчав:

– Прийнятно.

Не удостоївши його відповіддю, я сів на скелю і направив промінь ліхтарика на ноги. Вони не суцільно були порізані до кістки, всього кілька синяків і подряпин, і кров не лилася струмком. На пальцях збереглися рештки шкіри. Надівши шкарпетки і ботинки, я раптом відчув, що моє лице покрите потом, і дістав хустку.

– Ходімо, – звернувся Вульф.

– Послухайте, – заявив я, – ви хотіли сховати бакси до світанку, і я це зробив. Але якщо існує можливість, що мені доведеться діставати їх одному, краще діждатися, доки розвидниться. Я пізнаю хвіст півня, це точно, але як я знайду його, якщо ми двічі підходили до нього в темряві?

– Знайдеш, – заявив він. – Тут всього дві милі до Ріскі, а йти весь час по стежці. Я б сказав, що ти заслуговуєш оцінки "цілком задовільно." Ходімо.

Він потупав уперед. Я встав і пішов слідом. Було ще зовсім темно. Через півмилі я відчув, що ми більше не піднімаємось, а йдемо весь час донизу. Ще через півмилі ми йшли по рівному місцю. Десь недалеко загавкав пес. Навколо нас тепер був відкритий простір, я це скорше відчував, ніж бачив, і під ногами не скелі і гравій, а втоптана земля. Трохи далі Вульф зупинився і повідомив:

– Ми увійшли в долину Морачі, – він запалив ліхтарик і посвітив уперед. – Бачиш, стежка розходиться? Якщо піти ліворуч, вона виходить на дорогу, що веде в Ріску. Пізніше ми нею скористаємось. А тепер треба знайти підхоже місце, щоб поспати. – Він вимкнув ліхтарик і закрокував уперед. На розвилці повернув праворуч.

Поки що все йшло по плану. В Ріскі, котре було просто селом, не було, навіть, готелю, тож ми стали шукати стіг сіна. Ще кілька хвилин тому нам би довелося запалити ліхтарик, щоб його знайти, але тепер, коли стежка перейшла в дорогу, раптом стало досить світло, щоб розгледіти дорожні колії, і десь через сто кроків Вульф звернув уліво, в поле. Стіг був дивної форми, але часу шукати іншого у нас не було. Я зайшов з боку, протилежного дорозі, став навколішки і почав витягати сіно оберемками. Незабаром утворився барліг, доволі глибокий для Вульфа. Я запитав:

– Чи не бажаєте попоїсти, перш ніж відправитесь у свої покої?

– Ні. – Він був понурий. – Я надто багато йшов.

– Кусень шоколаду зробить з вас нову людину.

– Ні. Підсоби мені.

Я випрямився і поміг йому зняти гамак. Вульф здійняв куртку, начепив светр, знову вдягнув куртку і опустився спочатку на одне коліно, потім на друге і ліг плазом. Залізти в барліг було не так просто, бо стіг знаходився у восьми дюймах від рівня землі. Але, врешті-решт, йому це вдалося.

– Я зніму з вас ботинки, – запропонував я.

– Ні в якому разі. Я ніколи не зможу їх знову взути.

– О'кей. Якщо захочете їсти, кличте покоївку.

Я почав готувати другий барліг і зробив його трохи довшим, щоб вмістилися гамаки. Влаштувавшись у ньому і висунувши голову назовні, я повідомив Вульфу:

– Над албанськими Альпами десь в десяти милях за долиною на сході видно рожеву заграву. Дуже красиво. Вульф не відповів. Я заплющив очі. Співали птахи.

ГЛАВА 7

Вперше поглянувши на Чорногорію при денному світлі через вісім годин, коли я викотився з барлога, я побачив багато цікавого. Десь в десяти милях від місця, де я знаходився, прямо по курсу виднівся гострий шпиль, що піднімався над іншими. Видно, це і була гора Лофхен – Чорна гора, яка містилася на північному заході; по сонцю так і виходило. На сході простиралася широка зелена долина, за нею гори, вже на території Албанії. На південь приблизно в двадцяти ярдах

виднівся дім, розташований серед дерев. А на південному заході нерухомий і монолітний, як стрімчак, лежав Ніро Вульф.

– Доброго ранку, – привітав я його.

– Котра година? – запитав він. Голос його звучав хрипко.

Я поглянув на годинника:

– За двадцять друга. Хочеться їсти й пити.

– Не сумніваюсь. – Він заплющив очі і знову розплющив їх. – Арчі.

– Так, сер.

– Звісно, у мене болять ноги і спина; у мене все болить, але я припускав, що так і буде, і можу це знести. Що мене турбує, так це ступні. Навантаження на них в сто разів більше, ніж на твої; вони були зніжені за багато років; боюсь, що я переоцінив їх можливості. Вони, мабуть, стерлися, але я знехтував небезпекою, не здійняв ботинки. Тепер вони, як мертві. Мої ноги кінчаються біля коліна. Сумніваюсь, чи зможу я стояти, не те, що йти. Ти що-небудь знаєш про гангрену?

– Ні, сер.

– Вона розвивається на кінцівках при порушенні артеріального і венозного кровообігу; правда, я думаю, що порушення має бути тривалим.

– Звичайно. Вісім годин явно недостатньо. Дуже їсти хочеться.

Він заплющив очі.

– Я проснувся від тупого болю, але тепер він просто нестерпний. Я хотів поворушити пальцями, але не певен, що вони у мене є. Думка про те, щоб викарабкатися звідси і спробувати встати, повністю неприйнятна. Я не бачу іншої можливості, окрім, як попросити тебе витягти мої ноги назовні і зняти з них ботинки і шкарпетки; і це жахливо, бо я ніколи не зможу їх знову вдягнути.

– Справді. Ви це вже говорили. – Я підійшов ближче. – У будь-якому разі треба дивитися правді в очі. Якщо ви не можете йти, то нічого й пробувати. Спробуєте завтра, чи післязавтра, щоб запобігти гангрені. Однак, он там видно дім, я піду і покличу на поміч. Як сказати на сербо-хорватській : "продайте мені, будьте ласкаві, двадцять свинячих відбивних, відро картоплі, чотири буханки хліба, галлон молока, дюжину помаранчів, п'ять фунтів..."

Поза всяким сумнівом, саме слова "свинина" і "хліб" змусили його зробити відчайдушну спробу зрушитися з місця. Він проробив це з великою обережністю. Спочатку витяг назовні голову й плечі, а коли лікті торкнулися землі, задіяв спину і так просувався, допоки повністю не опинився назовні. Лежачи на спині, він повільно й обережно зігнув спочатку праву ногу, затим ліву. Нічого страшного не сталося, і тоді він почав піднімати їх по черзі, роблячи спочатку десять махів за хвилину, а потім все скоріше і скоріше. Я відсунувся, щоб не заважати йому, але вирішив лишитися поблизу, щоб підсобити йому, якщо він спробує встати. Втім, мені не довелося йому підсобляти, бо він встав сам, спираючись на стіг. Опинившись на ногах, він притулився до нього і урочисто промовив:

– Небеса допомогли мені.

– Нарешті. Боже милосердний. Амінь. Скажіть, це Чорна гора?

– Дійсно. От не думав, що побачу її знову. – Він повернувся до неї спиною і поглянув у бік будинку, оточеного деревами.

– Якого дідька ми так довго возилися. Думаю, що старого Видина вже немає серед живих, але цей стіг комусь належить. Ходімо подивимось. Давай гамаки.

Я дістав їх зі свого барлогу, і ми пішли просто по колії. Ходу Вульфа не можна було назвати вишуканою, але попри все, він не кульгав. Колія вивела нас до сірого кам'яного будинку, низького і довгого, з солом'яним дахом і двома маленькими вікнами. Справа знаходилась ще одна кам'яна споруда, трохи менша, зовсім без вікон. Все це виглядало доволі похмуро. Не видно було жодних ознак життя – ні людини, ні тварини. До дому вела доріжка, вимощена кам'яними плитами.

Вульф підійшов і постукав у двері. Спочатку відповіді не було, але після другої спроби двері прочинилися, і ми почули жіночий голос. Вульф щось запитав і двері знову зачинились.

– Вона каже, що чоловік у сараї, – пояснив Вульф.

Ми пішли через двір до другої будівлі, але на півдорозі двері відкрилися, і з'явився чоловік. Він зачинив двері, притулився до них спиною і запитав, що нам потрібно. Вульф відповів, що ми хочемо їсти й пити, і за це заплатимо. Чоловік заявив, що їжі в нього немає, а для пиття – тільки вода. Вульф сказав, гаразд, почнемо з води, і пішов до криниці, розташованої коло дому. На колодці був ворот з вірьовкою, на кожному кінці якої висіло по відру. Я дістав свіжої води, наповнив кухлик, стоявший на камені, і подав його Вульфу. Ми

випили по три повних кухлика, і він передав мені свою розмову з хазяїном.

– Це гірше. ніж безглуздя, – заявив він, – це абсурд. Поглянь на нього. Він схожий на старого Видина і, мабуть, доводиться йому родичем. Він безперечно чорногорець. Шести футів зростом, щелепа, як скеля, орлиний дзьоб замість носа; він створений, щоб витримати будь-яку бурю. Десять століть турецької неволі його не змогли зламати. В часи деспота Чорного Георгія він високо тримав голову, як і подобає людині. Його зламав комуністичний деспотизм. Двадцять років тому незнайомі люди, які зруйнували його стіг, мали б відповісти за це; а сьогодні, заставши нас за порушенням межі його володінь, він полишає дружину в домі, а сам ховається в сараї з козами і курами. Чи знаєш ти, які вірші присвятив Теннісон чорногорцям?

– Ні.

– Ось, послухай. "... хай час і доля нас підточили, але гарт все той же,

І той же в серці мужній запал –

Дерзати, шукати, знайти і не здаватися"

Він поглянув на відважного горця, стоявшого біля дверей сарая.

– Пф! Дай мені тисячу динарів.

Витягуючи з кишені згорток, приготований Телезіо, я прикинув, що тисяча динарів – це 3, 33 долари. Вульф взяв

гроші і підійшов до нашого хазяїна. Ось їх розмова, передана мені пізніше.

– Ми платимо вам за пошкодження стогу, котре ви можете полагодити за п'ять хвилин. І за їжу. Ви маєте помаранчі?

Хазяїн виглядав одночасно зляканим, підозріливим і похмурим.

– Ні, – він покачав головою.

– Кава?

– Ні.

– Бекон чи шинка?

– Немає. Я зовсім нічого не маю.

– Дурниці. Ми зовсім не шпигуни з Подгорики чи Белграда. Ми ...

Чорногорець обірвав його:

– Ви не повинні говорити "Подгорика". Треба говорити "Тітоград".

Вульф кивнув.

– Я знаю, що місто перейменували, але ще не вирішив, чи згодний з цим. Ми недавно повернулися з-за кордону, ми політично нейтральні і дуже голодні. При необхідності мій син, який озброєний, може повартувати вас, поки я зайду в сарай і

візьму двійко курчат. Але буде простіше і приємніше, якщо ви візьмете гроші і попросите дружину нагодувати нас. У вас є бекон чи шинка?

– Ні.

– Козяче м'ясо?

– Ні.

– Що ж, в бісової матері, у вас є? – заволав Вульф.

– Трохи ковбаси, – неприязно відповів хазяїн. – Може, яйця . Хліб і трохи сала.

Вульф повернувся до мене.

– Ще тисячу динарів. – Я дістав їх, і він протягнув обидва папірці негостинному хазяїну. – Ось, візьміть. Ми у вашій владі. Але не треба сала. Я переїв його в дитинстві, і тепер мені погано від одного запаху. Може, ваша дружина знайде трохи масла.

– Ні. Про масло не може бути й мови.

– Дуже добре. Стільки коштують два добрих обіди в кращому готелі Белграда. Будьте ласкаві, принесіть нам таз, кусок мила і рушник.

Чоловік повагом пройшов до дверей і зайшов у дім. Трохи згодом він приніс усе, про що його просили. Вульф поставив таз, старий, але чистий, на кам'яну плиту біля колодязя, наповнив його водою, зняв куртку і светр, закатав рукави і

вмився. Я послідував його прикладу. Вода була така холодна, що у мене задубіли пальці. Але я проявив надзвичайну мужність. Сірий льняний рушник, попрасований і акуратно складений, виявився двох футів в ширину і чотирьох в довжину. Ми причесалися, почистили зуби. Упакувавши в гамак розчіски і зубні щітки, я налив у таз свіжої води, поставив його на землю, сів на камінь, зняв ботинки і шкарпетки, і опустив ноги в воду. Різкий біль пронизав кожен мій нерв.

Вульф стояв, уважно дивлячись на таз.

– Ти збираєшся вимити їх милом? – тужно запитав він.

– Не знаю. Ще не вирішив.

– Ти б спочатку їх розтер.

– Ні, – виразно сказав я.

– У мене інша проблема – я зідрав шкіру.

Він сів поруч зі мною на камінь, уважно спостерігаючи за тим, як я плескаюсь у тазу. Я обережно витер ноги рушником, вдягнув чисті шкарпетки, поправ брудні і повісив їх сушитися на сонечку. Коли я почав мити таз, Вульф раптом видав:

– Зачекай хвильку. Я, мабуть, ризикну.

– О'кей. Але як би нам не довелося йти в Ріску босоніж.

Однак, експеримент не вдалося здійснити, тому що появився хазяїн і щось промовив. Вульф встав і направився до будинку, я за ним. Стеля в кімнаті виявилась не такою

низькою, як я очікував. Шпалери на стінах були зелені з жовтим, втім, їх майже не було видно, позаяк стіни були обвішані великою кількістю картинок однакового розміру. На підлозі лежали килимки, стояли різні шафи і стільці, і велика залізна піч. Біля вікна стояв стіл, накритий червоною скатертю. Він був накритий на двох – лежали ножі, виделки, ложки і серветки. Ми з Вульфом сіли, і в двері, з аркою вгорі, зайшли дві жінки. Одна з них, середніх літ, з гострими чорними очима, в одіянні, зробленому не інакше, як із старого брезента, тримала наповнений піднос. Але друга, яка йшла слідом, змусила мене забути про голод на цілих десять секунд. Я не бачив її очей, бо вони були опущені, але при виді всього решта авторитет Чорногорії злетів у моїх очах значно вище вершини Чорної гори. Коли вони поставили їжу і відійшли, я запитав Вульфа:

– Як ви думаєте, їхня дочка завжди носить цю білу блузку і розшитий зелений жилет?

Він фиркнув:

– Звісно, ні. Вона почула, що ми говоримо іноземною мовою і неймовірно багато заплатили за їжу. Чи може чорногорська дівчина втратити таку нагоду? – Він знову фиркнув. – Або будь-яка інша дівчина? Тому вона перевділася.

– Це залежить від ставлення, – заперечив я. – Ми повинні віддати належне її клопотам. Якщо ви хочете зняти ботинки, дійте, і ми можемо арендувати стіг на тиждень, допоки у вас не спаде набряк.

Він не удостоїв мене відповіддю. Через десять хвилин я запитав його:

– Чому вони додають у ковбасу бензин?

Насправді, їжа виявилася зовсім непоганою. Яйця були чудові, чорний хліб кислуватий, але цілком їстівний, а вишневий джем із глиняного горщика зробив би честь будь-якому дому. Пізніше хтось сказав Вульфу, що в Белграді свіжі яйця продаються по сорок динарів за штуку, а ми з'їли по п'ять, тобто виявилися не такими вже марнотратниками. Після першого ковтка я полишив чай, але вода була цілком задовільна. Коли я мастив джемом хліб, зайшов хазяїн і щось сказав Вульфу. Я поцікавився, в чому справа. Вульф відповів, що віз готовий.

– Який віз? – запитав я.

Він відповів:

– Щоб їхати в Ріскі.

– Вперше чую про віз, – поскаржився я. – Було домовлено, що ви мені передаєте повністю всі розмови. Ви ж завжди стверджували, що коли я щось пропускаю, ви ніколи не можете знати, вхопили ви раціональне зерно чи ні. А тепер, коли ботинок вдітий не на ту ногу, якщо ви мені пробачите таке порівняння, я відчуваю те ж саме.

Думаю, що Вульф мене не чув. Тепер він був ситий, але треба було знову вставати і йти, і він надто цього боявся, щоб ще сперечатися зі мною. Коли ми встали, відсунувши стільці, у дверях з'явилася дочка і щось сказала.

– Що вона говорить?

– Сретан пут.

– По буквах, будь ласка.

Вульф повторив по буквах.

– Що це означає?

– Щасливої дороги.

– А як сказати: "Дорога була б щасливіша, якби ви були з нами"?

– Не треба. – Він вже йшов до дверей. Не бажаючи бути грубим, я підійшов до дочки і простягнув їй руку. Її рукостискання було приємним і сильним. На одну мить вона поглянула на мене і зразу опустила очі.

– Троянди червоні, – виразно промовив я, – матіоли сині, цукор солодкий, а все разом – це ви.

Я легко стис її руку і вийшов. Вульф стояв в ярді від дому, зхрестивши руки на грудях і стиснувши губи, дивлячись на віз, котрий дійсно цього заслуговував. Кобила була ще нічого – низькорослa, скоріше поні, ніж кобила, але в хорошій формі, однак, віз, в який вона була запряжена, являв собою простий дерев'яний ящик на двох колесах, оббитий залізом. Вульф звернувся до мене:

– Хазяїн говорить, – гірко сказав він, – що поклав сіна, аби було м'якіше.

Я кивнув:

– Ви не доїдете живим до Ріскі.

Далі взяв наші гамаки, светри, куртки і свої шкарпетки, що висіли на сонці.

– Це ж трішки більше милі? Їдьмо.

ГЛАВА 8

При будівництві домів в Ріскі були використані обломки скель, котрі просто скотили вниз, в долину, уклали прямокутниками і накрили соломою; ось і все, що вони зробили. І це було приблизно в той же час, коли Колумб відплив через Атлантичний океан в пошуках короткого шляху до Індії. Єдина вулиця покрилася грязюкою глибиною в цілий фут, яка збереглася після квітневих дощів; однак, з одного боку вулиці була прокладена кам'яна доріжка. Коли ми йшли по ній один за одним, у мене склалося враження, що місцеві жителі нам не дуже раді. Попереду маячили якісь фігури, кілька дітей носилися по низькій кам'яній стіні, вдалині йшла жінка з мітлою; але всі вони щезали при нашому наближенні. Навіть, у вікнах нікого не було видно.

– У нас що, чума? – запитав я Вульфа.

Він зупинився і обернувся:

– Ні. Це у них чума. У них висмоктали всі життєві сили. Пф.

Він закрокував уперед. Пройшовши центр містечка, він зійшов з доріжки і повернув управо через пролом у кам'яній стіні. За нею містився дім, більший і вищий, ніж решта. Двері зверху були прикрашені аркою, а по боках оброблені красивою різьбою. Вульф підняв кулак, щоб постукати, але двері несподівано розчахнулися і на порозі з'явився чоловік.

– Ви Джордж Біліч? – запитав Вульф.

– Так, це я. – Він мав низький бас. – А ви хто?

– Це неважливо, але вам я можу сказати, мене зовуть Тоне Стара, а це мій син, Алекс. Ви здаєте напрокат машину, а нам треба добратися до Подгорики. Ми заплатимо, скільки треба.

Очі Біліча звузилися.

– Я не знаю такого місця – Подгорика.

– Ви називаєте його Тітоград. Я не зовсім задоволений цим перейменуванням. Ми з сином хочемо виразити властям наше співчуття і подати в їх розпорядження деякі засоби. Від вас потрібна послуга, за яку ми добре заплатимо. З поваги до вас я згоден назвати місто Тітоградом.

– Звідки ви і як сюди потрапили?

– Це наша справа. Вам досить знати, що ми заплатимо дві тисячі динарів чи шість доларів, якщо вам так більше подобається, за відстань в двадцять три кілометри.

Вузькі очі Біліча звузилися ще більше:

– Мені не подобаються американські долари і не подобається ваша пропозиція. Звідки ви дізналися, що я здаю машину напрокат?

– Це відомо всім. Ви це заперечуєте?

– Ні, але вона розладнана. Щось мотор підводить.

– Мій син може її полагодити. Він хороший спеціаліст.

Біліч покачав головою.

– Я не можу на це погодитися. Раптом він її зовсім зламає.

– Ви маєте рацію, – Вульф був украй доброзичливим. – Ви нас не знаєте. Та ви маєте телефон, ми підемо в дім, і ви подзвоните в Белград, дзвінок ми оплатимо. Подзвоните в Міністерство внутрішніх справ, попросите з'єднати вас з кімнатою дев'ятнадцять, і запитаєте, чи варто співпрацювати з чоловіком, котрий називає себе Тоне Стара, і опишіть мої прикмети. Тільки не зволікайте, мені набридло стояти під дверима.

Цей блеф не був таким вже безглуздим, як здається. Вульф знав від Телезіо, що Біліч не стане ризикувати, ображаючи незнайомого чоловіка, який може бути пов'язаний з таємною поліцією, чи привертати до себе увагу начальства з Белграда дурним дзвінком. Блеф не тільки спрацював, він викликав ефект, котрий показався мені зовсім не співмірним словам Вульфа. Біліч несподівано зблід, мовби разом втратив половину крові. Одночасно він намагався усміхатися, і все разом виглядало неприємно.

– Прошу вибачення, сер, – сказав він зовсім іншим тоном, відступаючи назад і кланяючись. – Я певен, ви розумієте, що обережність необхідна. Заходьте і сідайте, і давайте вип'єм вина.

– Ми не маємо часу. – Вульф говорив відривчасто. – Ви маєте зразу зателефонувати.

– Це буде смішно. – Біліч щосили старався посміхнутися. – В решті-решт, ви ж тільки хочете, щоб вас відвезли в Тітоград, що цілком природно. Ви не хочете зайти?

– Ні. Ми поспішаємо.

– Дуже добре. Запевняю вас, я знаю, що таке поспішати. – Він обернувся і крикнув: – Жубе!

З таким же успіхом він міг промовити ім'я пошепки, оскільки Жубе, очевидно, ховався не далі, ніж в десяти футах. Він вийшов з-за ширми, високий і кістлявий юнак років вісімнадцяти, в блакитній сорочці з відкритим коміром і линялих джинсах.

– У мого сина канікули в університеті, – пояснив Біліч. – Він повертається завтра, щоб зайнятися вивченням питання вдосконалення Соціалістичного Союзу Трудящого народу Югославії під керівництвом нашого великого і любимого президента. Жубе, це містер Тоне Стара і його син Алекс. Вони хочуть, щоб їх відвезли в Тітоград, і ти ...

– Я чув, про що ви говорили. Мені здається, ти маєш зателефонувати в Белград, в міністерство.

Жубе мені відразу не сподобався. Я зрозумів не все, що він промовив, але тон був злісний, і я розібрав слова "міністерство" і "Белград," і тому здогадався, про що йде мова. Вся надія була на те, що батько змусить його послухатися, і, на щастя, він так і зробив.

– Можливо, прийде день, мій сину, коли ти будеш поступати так, як вважаєш за потрібне. А поки я думаю, що слід відвезти цих джентльменів в Тітоград, і, оскільки я

зайнятий, це зробиш ти. Якщо ти маєш інші міркування, ми можемо обговорити їх пізніше, а поки я доручаю тобі відвезти в Тітоград містера Стара і його сина. Чи згоден ти виконати моє доручення?

Вони пильно подивилися один на одного. Переміг батько. Жубе опустив очі і пробурмотів:

– Так.

– Так не розмовляють з батьком.

– Так, сер.

– Добре. Піди і заведи машину.

Хлопець вийшов. Я витяг югославську валюту. Біліч пояснив, що виїхати з села можна тільки по дорозі, яка проходить позаду дому, тому що по вулиці не можна проїхати через грязь, і провів нас через дім до задніх дверей. Якщо він мав інших членів сім'ї, крім Жубе, вони лишилися поза нашим полем зору. За домом був красивий газон з клумбами квітів. Вузька доріжка привела нас до кам'яної споруди, з неї виїхав автомобіль, за кермом якого сидів Жубе. Я завмер від здивування. Це був "форд"-седан випуску 1953 р. Потім я згадав, що розповідав мені Вульф про Югославію – Америка переказала їй через Всесвітній банк близько п'тидесяти восьми мільйонів зелених. Мене в якійсь мірі зацікавило, як це Білічу вдалося отримати машину у власне розпорядження, тому що я також плачу податки, але я вирішив відкласти це питання на потім.

Коли ми сіли в машину, Вульф попросив Біліча сповістити сина, що за поїздку буде заплачено дві тисячі динарів. Дорога

на Тітоград йшла через долину і догори по річці Мораче, і була рівною майже на всьому протягу, проте у нас пішло більше години, аби проїхати двадцять три кілометри – чотирнадцять миль. Спочатку я всівся з Вульфом на заднє сидіння, але після того, як машина ухнула в парочку вибоїн, пересунувся наперед до Жубе. На рівних ділянках дороги Вульф розповідав про Тітоград, однак, враховуючи, що Жубе міг трохи знати англійську, йому доводилося зображати Тоне Стара, котрий бесідує з сином, який народився в Америці. Коли було ще Підгорикою, місто було торговою столицею Чорногорії. Було перейменоване в Тітоград у 1950 —му році. Населення – біля дванадцяти тисяч людей. В місті був старий турецький міст через Морачу. Ріка відділяла старе турецьке місто, в якому тридцять років тому жили албанці, а може, живуть і донині, від нового чорногорського, котре збудували в другій половині дев'ятнадцятого століття.

Дивлячись на профіль Жубе, я силкувався зрозуміти, чи знає він англійську краще, ніж я сербо-хорватську, та не зміг прийти до жодного висновку.

Торгова столиця Чорногорії явно перебувала в упадку. Я не очікував, що містечко з дванадцяти тисячами жителів являє собою одне із чудес світу, та й Вульф попереджав мене, що при комуністах Чорногорія прийшла до занепаду; з другого боку, вони ж самі перейменували його в Тітоград, а хіба не був Тіто людиною номер один? Тому я відчував себе обманутим, коли ми бовталися і підскакували на вибоїнах бруківки, проїжджаючи поміж двома рядами старих сірих двоповерхових домів, у котрих, навіть, не було солом'яних дахів, щоб відтіняти їх колір.

Я вирішив, що коли я коли-небудь стану диктатором, то для початку приведу місто в порядок, розширю вулиці, пофарбую будинки, а опісля вже перейменую його в

Гудвінград. Щойно я прийняв це рішення, як машина підкотила до тротуара і зупинилася біля кам'яної споруди, на вид побільшої і чистішої тих, повз які ми проїжджали.

Вульф щось сказав крізь зуби. Жубе повернувся до нього і зробив невеличку промову. Хоча слова сприймалися мною, як шум, але тон і вираз мені не сподобались, і я сягнув рукою до куртки, щоб відчути пальцями спусковий гачок "марлі."

– Не хвилюйся, Алекс, – завірив мене Вульф, – ти знаєш, я просив його підвезти нас до північної частини майдану, але він розсудив інакше. Він стверджує, що приїжджі в місто мають пред'явити папери для перевірки, тому він привіз нас сюди – в місцеве управління національної поліції. Візьмеш гамаки? Він відкрив дверцю і виліз.

Оскільки єдиними паперами, котрі були у нас, були долари і динари, у мене виникла підозра, що стан ніг відбився на його центральній нервовій системі і паралізував мізки, але я був безсилий. Я, навіть, не міг зупинити перехожого і запитати дорогу до найближчої лікарні, і ніколи в житті не відчував я себе таким глупим і нікчемним, як зараз, коли з гамаком на кожній руці рухався за Жубе і Вульфом до входу в цю кам'яну споруду. Зайшовши досередини, Жубе повів нас по брудному і темному коридору. Ми піднялися по східцях на наступний поверх і зайшли в кімнату, де два чоловіки сиділи на стільцях за конторкою. Вони привітали його, назвавши за ім'ям, але явно без особливої радості.

– Ось двоє приїжджих, – сказав Жубе, – котрі хочуть пред'явити документи. Я щойно привіз їх із Ріскі. Не знаю, як вони туди потрапили. Великий товстун говорить, що його зовуть Тоне Стара, а другий – його син Алекс.

– В деякому сенсі, – заперечив Вульф, – ця заява не відповідає дійсності. Ми не хочемо пред'являти документи, і по незаперечній причині. У нас їх немає.

– Ага! – радісно вигукнув Жубе.

– Найзвичайнісінькі документи, нічого особливого. Ви ж не можете жити без документів, – розсудливо зауважив один з чоловіків.

– У нас їх немає.

– Не вірю. Тоді де вони?

– Ця справа не для клерків, – заявив Жубе. – Повідомте Госпо Стрітара, і я відведу їх до нього.

Чи то їм не сподобалось, що Жубе назвав їх клерками, чи то не по роках нахабний молодик їм взагалі не подобався, а, може, зіграли роль обоє фактори. Вони злісно поглянули на нього, щось пробурчали, і один з них зник за внутрішніми дверима, прикривши їх за собою. Скоро він виринув знову і притримав відкриті двері. Я не мав враження, що Жубе теж запрошували, але він все-таки зайшов, замикаючи тил.

Кімната була великою, але такою ж темною. Створювалося враження, що шибки у високому вузькому вікні мили в той день, коли місто було перейменоване в Тітоград, тобто чотири роки тому. Один з двох великих столів був порожній, за другим сидів широкоплечий нестрижений детина з впалими щоками. Він про щось радився з особою, яка сиділа на стільці край столу – молодшою і страшнішою, з пласким носом, і чолом, скошеним прямо над бровами під гострим кутом. Кинувши

швидкий погляд на мене і Вульфа, детина втупився на Жубе без найменших ознак сердечності.

– Де ти їх взяв? – запитав він.

– Вони з'явилися в домі мого батька невідомо звідки і попросили, щоб їх відвезли в Подгорику. Великий товстун так і сказав – "Подгорика." І додав, що заплатить дві тисячі динарів, або шість американських доларів. Він знав, що ми маємо машину і телефон. Коли йому відмовили, він запропонував моєму батькові подзвонити в Міністерство внутрішніх справ, у кімнату дев'ятнадцять, і запитати, чи має він співпрацювати з чоловіком за ім'ям Тоне Стара. Мій батько вирішив, що телефонувати необов'язково, і наказав мені відвезти їх в Тітоград. По дорозі вони розмовляли іноземною мовою, котрої я не знаю, але думаю, що англійською. Великий товстун просив відвезти їх до північної межі майдану, але я привіз їх сюди, і тепер бачу, що мав рацію. Вони стверджують, що не мають документів. Цікаво послухати їх пояснення.

Жубе підсунув стілець і сів. Детина поглянув на нього.

– Я тебе просив сідати?

– Ні, не просив.

– То вставай. Я сказав, вставай. Ось так то краще, мій хлопчику. Ти вчишся в університеті в Загребі і, навіть, був три дні в Белграді, але я щось не чув, щоб тобі присвоїли звання народного героя. Ти правильно поступив, привівши сюди цих людей, і я вітаю тебе від імені нашої цілком Народної Республіки, однак, якщо ти будеш поводитися не так, як годиться у твої роки і з твоїм становищем, тобі переріжуть глотку. А тепер повертайся додому, займися

самовдосконаленням і передай від мене привіт твоєму шановному батькові.

– Ви несправедливі, Госпо Стрітар. Краще я залишусь і послухаю.

– Забирайся!

Хвильку я думав, що хлопчик пручатиметься, він, схоже, теж так думав, але врешті-решт, здався, повернувся і вийшов.

Коли двері за ним зачинилися, суб'єкт, сидівший край столу, піднявся, явно збираючись вийти, проте Стрітар щось йому сказав, і він підійшов до другого стола та сів. Вульф усівся в кінці стола, а я сів на стілець, котрий звільнив Жубе.

Стрітар подивився на Вульфа, потім перевів погляд на мене і знову уставився на Вульфа.

– Що це за розмови про відсутність документів? – запитав він.

– Це не розмови, – зауважив Вульф. – Це факт. У нас їх немає.

– Де ж вони? Що за діла? Хто вкрав їх?

– Ніхто. У нас немає документів. Я думаю, наша історія видасться вам незвичайною.

– Вона вже мені видається незвичайною. Краще вам все розказати.

– Я так і збираюся, містер Стрітар. Мене звати Тоне Стара. Я народився в Галичнику і з шістнадцяти років почав, слідуючи звичаю, виїжджати в різні міста на заробітки. Сім років я повертався в Галичник у липні, але на восьмий рік не повернувся, тому що одружився в чужій країні. Моя дружина народила сина і померла, але я все одно не повернувся. Я кинув ремесло мого батька, зайнявся іншими справами і досяг успіхів. Мій син Алекс вирос, почав мені допомагати і ми досягли ще більших результатів. Я думав, що порвав усі зв'язки з батьківщиною, все забув, але коли шість років тому Югославію виключили з Комінформа, у мене знову з'явився до неї інтерес, і в мого сина також, і ми все пильніше стежили за розвитком подій. В минулому липні, після того, як Югославія порвала взаємини з Радянським Союзом, і маршал Тіто зробив свою знаменну заяву, моя цікавість досягла межі. Я намагався спорити, не стільки з іншими, скільки з собою. Я старався зібрати побільше інформації, щоб прийти до певного рішення про те, хто правий і хто винний, і які справжні інтереси і добробут народу на моїй вітчизні. – Він кивнув на мене. – Мій син, як і я, дуже цікавився цими проблемами і, врешті-решт, ми вирішили, що не можна судити на такій великій відстані. Ми не мали достатніх знань і не могли перевірити, чи відповідають вони дійсності. Я вирішив приїхати, аби розібратися на місці. Спочатку я думав приїхати сам, бо мій син не знає мови, але він наполягав на тому, щоб супроводжувати мене, і я згодився. Природно, існували труднощі, бо ми не могли отримати паспорти для в'їзду в Албанію чи Югославію, тому ми вирішили плисти на кораблі до Неаполя, а потім летіти в Барі. Лишивши багаж – документи і деякі інші речі, – в Барі, ми домовилися через агента, котрого мені рекомендували, щоб нас перевезли на човні на албанський берег. Причаливши вночі в околицях Дріна, ми пройшли пішки через Албанію в Галичник, однак, вже за кілька годин зрозуміли, що там нічого не дізнаєшся і перейшли кордон назад, в Албанію.

– В якому місці? – запитав Стрітар.

Вульф покачав головою.

– Я не хочу причиняти неприємності людям, котрі нам допомогли. Я схилявся до думки, що російське керівництво – це краща надія для народу на моїй батьківщині, але після кількох днів, проведених в Албанії, я в цьому не певен. Люди не хотіли говорити з іноземцями, та я достатньо бачив, аби в мене виникло переконання, що умови життя можуть бути кращі під керівницчвом Тіто. Крім того, до мене дійшли чутки, що найбільші перспективи пов'язані не з росіянами і не з маршалом Тіто, а з таким собі підпільним рухом, котрий осуджує їх, і в результаті я заплутався ще більше, ніж коли виїжджав з моєї нової батьківщини в пошуках правди. Весь цей час, як ви розумієте, ми були в деякому роді в підпіллі, тому що в нас немає документів. Природно, я мав намір відвідати Югославію і тепер хочу довідатися як можна більше про рух, який, як мені сказали, називає себе Духом Чорної гори. Я гадаю, ви чули про нього?

Стрітар усміхнувся.

– Авжеж, я чув про нього.

– Я знаю, що зазвичай його називають просто Духом. Ніхто не хотів назвати мені імена керівників, втім, по деяким натякам я збагнув, що один із них знаходиться в околицях Чорної гори, що досить логічно. Тому ми пройшли з півночі через гори, перейшли Югославський кордон і по долині уздовж річки добралися до Ріскі, але там зрозуміли, що немає сенсу йти в Цетіньє, поки у нас не буде додаткової інформації. В дитинстві я був одного разу в Подгорикі – відвідував товариша за ім'ям Грудо Балар. – Вульф різко повернувся і подивився на чоловіка

з пласким носом і скошеним чолом, сидівшого біля стіни. – Коли ми зайшли, я звернув увагу, що ви на нього схожі, і подумав, що, може, ви його син. Скажіть, будьте ласкаві, ваше прізвище не Балар?

– Ні, – відповів пласконосий низьким, ледве чутним голосом. – Мене звати Петер Зов, якщо це вас цікавить.

– Зовсім ні, раз ви не Балар. – Вульф обернувся до Стрітара. – Тому ми вирішили дістатися до Подгорики – я, мабуть, навчуся називати його Тітоградом, якщо ми залишимось у цій країні, – по-перше, щоб спробувати відшукати мого старого друга, а по-друге, подивитися, як тут ідуть справи. Мені сказали, що у Джорджа Біліча із Ріскі є машина і телефон, а у нас заболіли ноги, тож ми звернулися до нього і запропонували дві тисячі динарів за те, щоб він довіз нас до міста. Ви запитаєте, чому, коли Біліч відмовив нам, я порадив йому зателефонувати в Міністерство внутрішніх справ у Белграді. Це всього лише хід, признаюсь, не дуже тонкий, яким я користався раз чи два в Албанії, щоб оцінити обстановку. Якщо б Біліч подзвонив, це б значно розширило мої знання в цій області.

– Якби він подзвонив, – запевнив Стрітар, – ви б зараз сиділи у в'язниці, і хто-небудь із Белграда їхав сюди, щоб розібратися з вами.

– Все до кращого. Це говорить мені про багато що.

– Може і більше, ніж ви хочете знати. Ви порадили Білічу звернутися в кімнату номер дев'ятнадцять. Чому?

– Щоб справити на нього враження.

– Якщо ви щойно приїхали в Югославію, як ви можете знати про кімнату дев'ятнадцять?

– Про неї кілька разів споминали, коли ми були в Албанії.

– В якому сенсі?

– Як про барліг звірів, очолюючих таємну поліцію, отже, явним зосередженням влади. – Вульф простягнув руку. – Дозвольте мені завершити. Я попросив Жубе Біліча відвезти нас до північної частини майдану, але коли він привіз нас сюди, я подумав, що це те, що треба. Ви б все одно про нас довідалися від нього, чи від кого-небудь іншого, тож краще було побачити вас і розповісти все самим.

– Ще краще було б сказати мені правду.

– Я сказав вам правду.

– Так. Чому ви пропонували Білічу американські долари?

– Тому що вони у нас є.

– Скільки?

– Більше тисячі.

– Де ви їх взяли?

– У Сполучених Штатах. Це дивовижна країна, де можна робити гроші, і ми з сином цим повністю скористалися. Проте, там не знають, на кого ставити, і надто багато слів говориться по-пустому. Тож ми приїхали, щоб розібратися на місці. В чиїх

руках краще зосередити владу в Югославії – росіян, Тіто чи Духа Чорної гори?

Стрітар задрав голову і примружив очі.

– Все це дуже цікаво і надзвичайно безглуздо. Мені зараз прийшло в голову, що з тих мільйонів, які були направлені в Югославію Всесвітнім банком, – я маю на увазі Сполученими штатами, – тільки один дійшов до Чорногорії, на будівництво плотини і електростанції в трьох кілометрах від Тітограда. Якщо Всесвітній банк інтересується тим, чи витрачені гроші на ті цілі, для яких вони призначалися, хіба не могли вони прислати вас, щоб це перевірити.

– Могли, – згодився Вульф. – Але не мене. Ми з сином не володіємо потрібною кваліфікацією.

– Ви не можете розраховувати, – заявив Стрітар, – щоб я повірив у вашу неймовірну історію. Я признаюсь, що не розумію, на що ви розраховуєте. Ви маєте знати, що без документів ви підлягаєте арешту і ретельній перевірці, котра вам явно не сподобається. Ви можете бути агентами росіян. Ви можете, як я вже сказав, бути агентами Всесвітнього банку. Ви можете бути іноземними шпигунами. Бог знає звідки. Ви можете бути американськими друзями Духа Чорної гори. Може вас , навіть, прислали з упом'янутої дев'ятнадцятої кімнати, щоб перевірити лояльність і пильність чорногорців. Втім, я ставлю собі питання, чому, ким би ви не були, ви не запаслися документами? Це просто смішно.

– Цілком правильно. – Вульф ствердно кивнув. – Яке задоволення зустріти розумну людину, містер Стрітар. Ви можете пояснити відсутність у нас документів, тільки повіривши, що моя розповідь є правдою. Що стосується нашого

арешту, не буду переконувати вас в тому, що був би радий провести рік чи два у в'язниці, але він явився б відповіддю на низку запитань, які нас інтересують. Що стосується питання про те, на що ми розраховували, чому б не дати нам можливість отримати інформацію, яка нас інтересує, в межах розумного терміну, наприклад, місяця? Я б не став робити такої пропозиці в Белграді, але ж тут Чорногорія, де турки віками безуспішно намагалися звалити ці скелі, тож малоймовірно, що нам з сином це вдасться. Аби довести, що я з вами цілком відвертий, скажу, що у нас значно більше тисячі американських доларів, але з собою ми взяли лише невелику частину. Основну частину цих грошей ми заховали в горах, і зазначте, не в Албанії, а в Чорногорії. Це свідчить про те, що ми схиляємося вбік Тіто, а не росіян – ви щось сказали, містер Зов?

Петер Зов, котрий видав невиразний звук, покачав головою.

– Ні, але міг би.

– Так скажи, – звернувся до нього Стрітар.

– Ці долари не повинні потрапити до Духа.

– Ризик існує, – визнав Вульф, – але сумніваюсь, що їх можна знайти, а при тому, що я чув про цей рух, дуже сумнівно, щоб ми його підтримали. Ви людина дії, містер Зов?

– Так, я дещо вмію, – низький рівний голос став вкрадливим.

– У Петера міцна репутація, – запевнив Стрітар.

– Це добре. – Вульф повернувся до Стрітара. – Втім, якщо він припускає витрясти з нас інформацію про те, де знаходяться долари, то це нерозумно. Ми американські громадяни, і застосовувати до нас серйозне насилля було б необачно; крім того, головна частина нашого статку знаходиться в Сполучених Штатах, поза вашою досяжністю, допоки ви не заручитесь нашою симпатією і підтримкою.

– В якому місці Сполучених Штатів?

– Це неважливо.

– Вас там теж звуть Тоне Стара?

– Може так, а може, ні. Можу вам сказати, я розумію, якого роду владу представляє кімната дев'ятнадцять, і це мене інтересує, але я волію не привертати її увагу до моїх друзів і союзників в Америці. Можуть виникнути складнощі, якщо я вирішу повернутися сюди і залишитися.

– Вам можуть не дозволити повернутися.

– Це вірно. Але ми свідомо йдемо на ризик.

– Ви пара ідіотів.

– Тоді не марнуйте на нас час. Все, що ідіот може зробити в Чорногорії, це впасти зі скелі і зламати собі шию. Якщо я приїхав, аби знайти тут свою долю, і привіз із собою сина, чого вам хвилюватися про це?

Стрітар розсміявся. Сміх його показався мені щирим, як буцімто щось його забавляло насправді, і я дивувався, що ж це міг сказати Вульф. Петер Зов не сміявся. Вдосталь

насміявшись, Стрітар поглянув на годинника, зиркнув на мене – у восьмий чи дев'ятий раз – і сказав Вульфу, насупившись:

– Ви повинні знати, що мені буде відомо все – де ви були в Тітограді, що говорили, і що робили. Це не Лондон, і не Вашінгтон, і, навіть, не Белград. Я не буду установлювати за вами стеження. Якщо ви мені будете потрібні – через годину, п'ять чи сорок годин, – я дістану вас, живих або мертвих. Ви сказали, що розумієте, яку владу уособлює кімната дев'ятнадцять. Якщо не розумієте, то зрозумієте. Зараз я дозволяю вам піти, але якщо я передумаю, ви дізнаєтеся про це.

Його голос звучав дуже суворо, тому я здивувався, коли Вульф встав, сказав мені, що ми виходимо, і направився до дверей. Прихопивши гамаки, я рушив за ним. В зовнішній кімнаті сидів тільки один із клерків, і він ледь поглянув на нас, коли ми проходили повз. Не будучи поінформований про наш статус, я все чекав, коли послідує команда зупинити нас і схопити за шиворіт, проте, коридор був порожній. Вийшовши з будинку, ми зупинилися на хвильку на тротуарі під допитливими поглядами перехожих. Я відзначив, що "форд" випуска 1953— го року, власність Біліча, відсутній.

– Сюди, – велів Вульф, повертаючи праворуч.

Наступний інцидент доставив мені велике задоволення, і Бог знає, як мені це було необхідне. У Нью-Йорку, де я живу, знаю все довкола і можу прочитати будь-які написи, я зазвичай передчуваю можливий удар, але тут, в Тітограді, я відчув великий підйом, коли зрозумів, що моя нервова система далі працює, попри всі пережиті випробування. Ми пройшли чверть милі по вузькому тротуару, уникаючи зіткнень з перехожими, коли у мене виникло чітке відчуття, що за нами слідкують. Я швидко оглянувся і сказав Вульфу:

– За нами йде Жубе. Не випадково, бо коли я обернувся, він пірнув у під'їзд. Чим скоріше ви поставите мене до відома про те, що відбулося, тим краще.

– Не тут же, на вулиці, у цій штовханині. Як би я хотів, щоб ти знав язики.

– Але я не знаю. Скинемо Жубе?

– Ні. Нехай побавиться. Я хочу посидіти.

Він ішов, я слідував за ним по п'ятах, через кожні п'ятдесят кроків я обертався, але більше не помічав нашого студента, поки ми не дійшли до парку, який тягнувся уздовж берега річки. Цього разу він сховався за деревом, котре для нього виявилося надто тонким. Йому явно бракувало кваліфікації. Вульф направився до дерев'яної лавки, що стояла скраю доріжки, посипаної гравієм, сів і стис губи, намагаючись випрямити ноги і поставити їх на п'яти, щоб дати відпочинок ступням. Я сів поруч і зробив те ж саме.

– Можна подумати, – сказав він, – що в тебе вони болять сильніше.

– Еге ж. Ви карабкалися босоніж по обриву?

Він закрив очі і глибоко зітхнув. Трохи згодом відкрив їх і заговорив.

– Вода в річці зараз на найвищому рівні. Це Зета, бачиш, де вона зливається з Морачою. Вище цього місця знаходиться старе турецьке місто. Коли я був хлопчиком, там жили тільки албанці, і, за словами Телезіо, лише небагато з них виїхали звідти після розриву Тіто з Москвою.

– Дякую. Коли ви закінчите розповідати про албанців, давайте поговоримо про нас. Я думав, що в комуністичній країні людей без документів обробляють по повній програмі. Як вам вдалося осідлати його? Будь ласка, з самого початку і детальніше.

Він почав розповідати. Місце, де ми сиділи, було оточене деревами, покритими свіжим листям, повсюди росла трава, на якій виділялися плями червоних, жовтих і синіх квітів; шум річки заглушав наші голоси, відволікаючи увагу випадкових перехожих.

Коли він закінчив, я обміркував становище і поставив кілька запитань, а потім сказав:

– О'кей. Все, що я міг, це спостерігати за вами, чи не лізете ви до кишені за "колисковою пісенькою." Як ви думаєте, це Стрітар натруїв на нас Жубе?

– Не знаю.

– Якщо це так, то йому треба терміново міняти персонал. – Я поглянув на годинника. – Зараз початок сьомої. Що далі – пошукаємо хороший стіг сіна, поки не стемніло?

– Ти ж знаєш, для чого ми приїхали в Подгорику.

Я недбало поклав ногу на ногу, аби показати йому, що я можу це зробити.

– Я хотів би вам завважити, що з вашою надзвичайною впертістю все гаразд, коли ви сидите вдома у безпеці, за дверима, зачиненими на засув. Коли ми повернемося назад,

говоріть Подгорика, якщо вам так подобається, але тут постарайтеся вже називати його Тітоградом.

– Ці вульгарні варвари не мають права руйнувати історію і деформувати культуру.

– Справді. І вони не мають права взяти в оборот двох американських громадян, але вони можуть це зробити і, можливо,хочуть цього. Ви можете горлати їм "Подгорика," коли вони почнуть нас обробляти. Чого ми чекаємо?

– Нічого.

– Може, я поки прив'яжу Жубе до дерева?

– Ні. Не звертай на нього уваги.

– Тоді чому ми не йдемо?

– Прокляття! Бідні мої ноги!

– Все, що їм треба, – заявив я з великим почуттям, – це вправи, щоб стимулювати кровообіг. Через пару тижнів, якщо ви будете постійно ходити чи лазити по горах, ви просто забудете, що вони у вас є.

– Заткнися.

– Слухаю, сер.

Він заплющив очі. За хвилину розплющив їх, повільно зігнув ліву ногу, потім праву.

– Дуже добре, – сердито промовив він, і встав.

ГЛАВА 9

Двоповерховий кам'яний дім розташувався на вузькій мощеній вулиці в трьохстах ярдах від річки, оточений дерев'яним нефарбованим парканом. Якби я був югославським президентом, то обов'язково витратив би на фарбу частину тих п'ятидесяти восьми мільйонів, котрі дав їй Всесвітній банк. Ми пройшли трохи більше трьохсот ярдів, зробивши крюк, щоб розпитати про Грудо Балара в домі, де він жив у молодості, багато років тому. Вульф пояснив, що ми маємо те зробити, бо він спом'янув про Балара в розмові з Госпо Стрітаром. Чоловік, який відчинив нам двері, сказав, що живе тут усього три роки і ніколи не чув ні про кого з прізвищем Балар, і ми пішли.

Коли перед нами відкрилися двері двоповерхового дому на вузькій мощеній вулиці, я буквально завмер від крайнього здивування. Переді мною знову стояла дочка власника стогу сіна, котра перевдяглася в честь нашого приїзду. Повторний огляд показав мені, що ця дама виглядала старшою і пишнішою, але в іншому була точною копією тієї красавки. Вульф щось сказав, вона відповіла і повернулася, щоб когось покликати, і за хвилину з'явився чоловік, став на порозі і заговорив сербсько-хорватською:

– Я Данило Вукчич. А ви хто?

Не можу сказати, що я звернув би на нього увагу в натовпі, оскільки зовні він не дуже скидався на свого дядечка Марко, проте, явно мав відношення до тієї ж породи. Він був трохи вищий за Марко, не такий міцний, очі сиділи глибше, але голова була поставлена точно так само, і він мав той же

великий рот з повними губами – хоча і не такий, як у Марко, бо Марко часто сміявся, а на племінника це було несхоже.

– Може, ви вийдете? – запросив Вульф.

– Навіщо? Що вам потрібно?

– Те, що я хочу вам сказати, не для сторонніх вух.

– У моєму домі немає вух, котрим я не довіряю.

– Поздоровляю вас. Але я їх не перевіряв, тож, може, ви мені зробите послугу?

– Хто ви?

– Той, кому призначалися сповіщення по телефону. Першого разу, вісім днів тому, було сказано: "Людина, котру ви розшукуєте, знаходиться в околицях гори. Чотири дні тому я отримав друге послання, в якому говорилось, що людина, котру я знав, загинула насильницькою смертю в околицях гори. Для швидкого зв'язку на відстані немає нічого кращого за телефон.

Данило втупився на нього, нахмурившись, не вірячи своїм очам.

– Це неможливо. – Він перевів ошелешений погляд на мене. – А це хто?

– Мій помічник, який приїхав зі мною.

– Заходьте. – Він відійшов убік, щоб пропустити нас.

– Заходьте швидше. – Ми увійшли і він зачинив двері. – В домі немає нікого, окрім моєї сім'ї. Сюди … – Він провів нас до кімнати, крикнув по дорозі: – Все гаразд, Мета! Ходи сюди і нагодуй їх. – Він зупинився і поглянув на Вульфа. – У нас двоє маленьких дітей.

– Я знаю. Марко турбувався про них. Він вважав, що ви з дружиною ризикуєте свідомо, але діти тут ні при чім. Він хотів, щоб ви їх прислали до нього в Нью-Йорк. Я знаю, що Івану п'ять років, а Зоші три. Тут питання не про довір'я, але вони вже досить великі і можуть пробалакатися.

– Звісно, – Данило зачинив двері. – Вони не можуть нас почути. Назвіться.

– Ніро Вульф. А це Арчі Гудвін. Марко, мабуть, говорив про нього.

– Так. Але я не можу в це повірити.

Вульф кивнув.

– Розуміється. – Він оглядівся. – Можна нам присісти?

Жоден із стільців, стоявших у кімнаті не відповідав його габаритам, однак, деякі з них придалися для виконання основної задачі – дати його ногам відпочити. Я б ніколи не здогадався, що велика шафа у кутку, облицьована кафелем, – це плита, якби не мав звички зрідка переглядати ілюстрації в "Нейшнл Джіографік" і інших журналах, де поміщають картинки з зображенням меблів. Вона була розмальована по синьому фону червоними і жовтими трояндами, завбільшки з мою голову. Тільки варвар міг перетягувати через неї стілець,

тому я підняв свій і поставив його ближче до решти, після того, як Вульф усівся на найширший з них.

– Я думаю, – почав Вульф, – що передусім слід розповісти вам, як ми сюди добралися. – І він приступив до викладення подій, починаючи з того самого дня, коли був убитий Марко.

На протязі всієї розповіді Данило настійливо дивився на нього, не перериваючи, повністю ігноруючи мою присутність. Він був хорошим слухачем. Коли Вульф закінчив, Данило окинув мене важким поглядом і знову перевів його на Вульфа.

– Я дійсно чув від дяді Марко про Ніро Вульфа і Арчі Гудвіна, – зізнався він, – але як ви могли відважитися на таку небезпечну і дорогу подорож, і чому прийшли саме до мене?

Вульф незадоволено гмукнув.

– Виходить, ви все-таки не задоволені моєю розповіддю. Я розумію, що обережність необхідна, але це вже занадто. Якщо я обманщик, то й так я вже знаю досить, щоб знищити вас, – це зв'язки Марко в Нью-Йорку, сповіщення, котрі ви посилали через Паоло Телезіо, дім в Барі, де ви зустрічалися з Марко, і десятки інших деталей. Ким би я не був – агентом вашої служби чи Ніро Вульфом, – я не розумію вашого недовір'я. Якого біса ви надсилали мені ці сповіщення, якщо не думали, що я почну діяти?

– Я надіслав тільки одне. Найперше, в якому говорилося. що приїхала Карла, було від Телезіо. Друге – про те, що чоловік, котрого ви шукаєте, знаходиться тут, було передано тому, що Карла просила це зробити. Останнє – про те, що її вбили, надіслав я, бо, по-моєму, їй хотілося б, щоб ви знали про це. Після того, що розповідав про вас Марко, мені і в голову не

прийшло, що ви можете приїхати. Коли він був живий, ви відмовлялися підтримувати Духа Чорної гори, чому ж ми могли очікувати від вас допомоги після його смерті? Якщо я правильно розумію, ви приїхали, щоб допомогти нам?

Вульф покачав головою.

– Ні, – відповів він сумно. – Не для того, щоб допомогти вашому руху, ні. В моєму стосунку до нього немає ні несхвалення, ні презирства, але в цьому віддаленому краю, в горах, ви можете тільки загинути в боротьбі за свободу, а для тирана це все одно, що лоскотати йому п'яти. Якщо якимось чудом вам вдасться знищити Тіто, росіяни прикінчать вас. Я приїхав, щоб знайти вбивцю Марко. Впродовж багатьох років я займаюся тим, що викриваю злочинців, переважно вбивць, і не збираюся залишати можливість сховатися тому, хто убив Марко. Я сподіваюсь, що ви мені допоможете.

– Той, хто убив Марко, є лише знаряддям. Наші плани ширші.

– Не сумніваюсь. І мої також, але це мої проблеми, однак, зараз, принаймні, вони працюють на вас. Це корисно – дати їм зрозуміти, що не можна безкарно убивати наших друзів. Я не пропоную вам хабаря, але при поверненні в Америку, як судовий виконавець заповіту майна Марко, обіцяю прийняти до уваги, що його соратники заслуговують поваги і допомоги.

– Я не думаю, що ви коли-небудь зможете туди повернутися. Тут вам не Америка, і ви не знаєте, як тут діяти. Ви вже допустили п'ять грубих помилок. Наприклад, ви розкрилися перед цим щурячком, Жубе Білічем, і привели його за собою сюди.

– Та де, – заперечив Вульф, – Телезіо сказав, що вам не буде загрози, якщо нас побачать. Він говорив, що вам платять і Белград, і росіяни, що вам ніхто не довіряє, але і вбивати вас ніхто не збирається.

– Ніхто нікому не довіряє, – різко кинув Данило. Він встав. – Однак, цей Жубе Біліч надто вже спритний для свого віку. Навіть, такі чорногорці, як Госпо Стрітар, котрий працює на Тіто, обвішує стіни його портретами і носить його образ у серці, зневажає таких щурят, котрі шпигують за власними батьками. Презирство – це добре, це здорове почуття, та іноді воно переходить у страх, а це вже надто. Я правильно зрозумів, що Жубе слідкував за вами до мого дому?

Вульф повернувся до мене.

– Він хоче знати, чи слідкував Жубе за нами, коли ми зайшли у цей дім?

– Так, – заявив я, – поки не спіткнувся і не впав десь в двохстах ярдах звідси. Я бачив його на розі цієї вулиці.

Вульф переклав.

– В такому разі, – мовив Данило, – вибачте, але мені треба дещо владнати. – Він вийшов з кімнати і зачинив за собою двері.

– Що сталося? – запитав я Вульфа. – Він пішов дзвонити в кімнату дев'ятнадцять?

– Можливо, – роздратовано буркнув Вульф. – Очевидно, він хоче щось зробити з Жубе.

– Де ми?

Він розповів мені. На це пішло трохи часу, оскільки більшу частину їх розмови займала розповідь Вульфа про те, як ми добралися до Югославії. Я запитав його. яке значення має те, що Данило двічі обманює рух, отримуючи гроші і від Белграда, і від Москви, а Вульф сказав, що не знає, але що Марко повністю довіряв племіннику. Я відповів, що це прекрасно, та якщо він такий двоєдушний, то цікаво знати, яку сторону він продає нам, а ми не маємо часу, щоб розібратися. Вульф щось пробурчав, я не второпав – англійською чи сербо-хорватською.

Чекати довелося довго. Я встав і почав розглядати кімнату, періодично ставлячи Вульфу запитання. Пізніше я прийшов до висновку, що коли, раптом, вирішу оженитися і оселитися у визначеному місці (хоча в ту хвилину таке припущення виглядало, як дурний жарт), моє житло буде обставлене предметами ручної роботи з невеликим вкрапленням імпортних речей, щоб придати їм колорит, як, наприклад, блакитна скатерть з китицями, що лежала на столі. Я розглядав картини на стіні, коли двері позаду мене відкрилися, і, зізнаюсь, коли я обертався, моя рука автоматично лягла на бедро, поближче до "кольта". Але це була всього лише Мета Вукчич. Вона щось сказала, Вульф відповів, і вона вийшла. Він повідомив мені, хоч я його й не запитував, що тушена баранина буде готова за годину, а тим часом ми могли б випити козячого молока або водки, але він відмовився. Я заперечив, що хочу пити, а він відповів, то й добре, скажи їй сам, хоча прекрасно знав, що я, навіть, не знаю, як промовити слово "місіс".

Я запитав його:

– Як сказати місіс Вукчич"?

В наборі звуків, якими він мене пригостив, не було жодної голосноїласної.

– До бісів псячих, – мовив я і рушив на кухню, де наша хазяйка накривала на стіл, і зобразив жестами, як ніби я п'ю зі склянки. Вона щось запитала, і я кивнув. Поки вона знімала з полиці глек і наливала в склянку білу рідину, я обдивився: окрім плити, на якій стояла закрита каструля, на кухні було ще кілька шафок, розписаних квітами, стіл, накритий на чотирьох, виблискуючі баняки і пательні, які висіли на стіні. Коли вона протягла мені склянку, я подумав, чи не поцілувати їй руку, яка була непоганої форми, але червонувата і з загрубілою шкірою, вирішив цього не робити і повернувся в кімнату.

– Я трішки побалакав з місіс Вукчич, – повідомив я Вульфу. – М'ясо пахне дуже смачно, стіл накритий на чотирьох, але карточок немає, так що моліться.

Одного разу Лілі Роуен заплатила п'ятдесят доларів доктору з Парк-авеню тільки за те, що він сказав, що козяче молоко корисне для її нервової системи, і поки вона цим розважалася, я кілька разів його спробував. Тож, рідина, котрою пригостила мене Мета Вукчич, не була для мене сильним потрясінням. Поки я пив, у кімнаті стало зовсім темно, і я увімкнув лампу, що стояла на столі, покритому блакитною скатертю з китицями. Двері відчинилися і зайшов Данило. Він підійшов до стільця, котрий стояв навпроти Вульфа, і сів.

– Пробачте, що мене так довго не було, – сказав він, – але виникли деякі складнощі. Так ви сказали, що чекаєте від мене допомоги. Якої?

– Це залежить від ситуації, – відповів Вульф. – Якщо ви можете назвати мені ім'я людини, яка вбила Марко, і сказати,

де він знаходиться, то це, мабуть, все, що мені потрібно. Можете?

– Ні.

– Ви цього не знаєте?

– Ні.

Голос Вульфа став жорсткішим.

– Я мушу вам нагадати, що в минулу п'ятницю, чотири дні тому, Йосип Пашич передав Телезіо сповіщення від вас, що людина, котру я шукаю, знаходиться в околицях гори. Ви передавали це сповіщення?

– Так, але, як я вже говорив, тому що про це просила Карла.

– Вона просила вас передати це сповіщення і не сказала, хто ця людина, а ви її, навіть, не запитали?

– Я не мав такої можливості. Ви ж не знаєте, як це було.

– Я проїхав чотири тисячі миль, щоб дізнатися. Я твердо сподівався, що ви повідомите мені ім'я цієї людини.

– Не можу. – В голосі його звучала злість. – Я звик до того, що тут на мене всі дивляться з недовір'ям, мені так, навіть, краще, але я не очікував цього від вас – найстарішого і близького друга мого дядька. Карла приїхала одинадцять днів тому, ні, – дванадцять, в минулу п'ятницю. Вона не поїхала, як ви, в Тітоград, у неї не було документів, і, на відміну від вас,

вона приймала засоби застереження. Вона добралася до місця в горах біля албанського кордону, котре вона знала, і сповістила мене про це, і я прийшов до неї. Я мав термінові справи, і я зміг провести з нею тільки один день. Вона хотіла владнати справи, котрими займався Марко, але їй не треба було приїздити сюди. Вона мала прислати за мною з Барі. Це місце в горах – одне з найнебезпечніших. Я старався переконати її повернутися в Барі, але вона не захотіла. Ви ж її знали.

– Так, знав.

– Вона була надто впертою. Мені довелося покинути її в горах. Через два дні, в неділю, я отримав від неї звістку, в котрій вона просила передати вам повідомлення, і я послав.

– Хто передав його?

– Йосип Пашич. В той момент мені більше нікого було послати до Телезіо в Барі, і я послав його. Справи стримували мене в місті, і я не міг відійти до вівторка – саме тиждень тому. Я пішов у гори вночі – вночі йти завжди краще, але Карли там не було. Ми знайшли її тіло наступного ранку біля підніжжя скелі. У неї було кілька ножових поранень, але, враховуючи пошкодження, які вона отримала при падінні зі скелі, неможливо було сказати, чи піддавали її катуванням. У будь-якому разі, вона була мертва. Оскільки вона не мала документів, і по деяких інших причинах, важко було організувати християнське поховання, але її тіло було поховане належним чином. Можу вам сповістити, що ми намагалися переслідувати і знищити тих, хто її вбив, але в горах це складно, і, крім того, необхідно було негайно прийняти застережні заходи щодо тайника. Можливо, що перед тим, як її вбити, вони змусили її видати його розташування. Ми зайнялися цим в середу вночі, а в четвер ми з Йосипом

Пашичем вернулися в Тітоград; вночі він відплив з Барі, щоб відправити до Нью-Йорка звістку про загибель Карли. Я вважав, що мушу сповістити вас про це, бо вона була вашою дочкою. Ось такі справи. Я не мав можливості запитати її, хто убив Марко.

Вульф спохмурнів.

– Ви мали можливість розпитати Йосипа Пашича.

– Він не знає.

– Він же був з нею в горах.

– Не зовсім так. Вона намагалася зробити дещо сама, всупереч здоровому глузду.

– Я хочу його побачити. Де він?

– В горах. Він повернувся туди в суботу вночі.

– Ви можете послати за ним?

– Звісно, можу, але не збираюся, – виразно сказав Данило. – Тут дуже складна ситуація, і він має лишатися на місці. Опріч того, мені б не хотілося, щоб Йосип зустрічався з вами в Тітограді, після всього, що ви тут натворили і викликали на себе підозру. Заявитися в управління таємної поліції! Вештатися вдень по вулицях, повсюди, де вам подобається! Звісно, Тітоград не столиця, це всього лиш маленьке бідне містечко, оточене горами, але й тут є люди, котрі бували за горами і за морем, а що, коли хтось із них упізнав вас? Невже ви думаєте, що я такий бовдур, що повірив, ніби ви Ніро Вульф, бо ви прийшли в мій дім і сказали мені це? Мене б уже давним-

давно не було серед живих. Одного разу – це було минулою зимою – дядько показав мені ваше фото в американській газеті, і я вас відразу упізнав. В Тітограді є й інші люди, які можуть вас упізнати, але ні: ви йдете прямо до Госпо Стрітара і говорите йому, що ви Тоне Стара з Галичника.

– Я прошу вибачення, – жорстко проказав Вульф, – якщо я піддав вас небезпеці.

Данило відмахнувся:

– Не в цьому річ. Росіяни знають, що я беру гроші від Белграда, а Белград знає, що я беру їх від росіян, до того ж, і ті й другі знають, що я пов'язаний з Духом Чорної гори, тож ваша поведінка для мене безпечна. Я вислизаю з пальців як ртуть – чи грязь, як вони думають. Але не Йосип Пашич. Якщо я влаштую йому зустріч з вами в Тітограді, і по прикрій випадковості ... Ні. Ні в якому разі, він не може прийти. І потім, що він вам скаже? Якби він знав ... Так, Мета?

Двері відчинилися і з'явилася місіс Вукчич. Вона підійшла до чоловіка і щось сказала. Данило підвівся, ми з Вульфом послідували його прикладу.

– Я сказав дружині, хто ви, – повідомив Данило. – Мета, це містер Вульф і містер Гудвін. Я не бачу причини, чому б тобі не потиснути їм руку. – Її рукостискання було твердим і дружнім. Данило вів далі: – Я знаю, джентльмени, що, як і мій дядько, ви звикли до витончених страв і делікатесів, але я можу запропонувати тільки те, що маємо, принаймні, хліб.

Вечеря виявилася дуже приємною. Поміж Вульфом і мною на столі стояла електрична лампа під великим рожевим абажуром, тож мені доводилося повертатися, щоб його

побачити, але це було не так складно. Місіс Вукчич була прекрасною господинею. Ні Вульф, ні Данило не звертали ніякої уваги на те, що я не розумію жодного слова з їхньої розмови, проте Мета відносилася до цього інакше, і часто поверталася до мене, як наче долучаючи мене до їх бесіди. Я згадав про обід, котрий Лілі Роуен давала у "Рустермана", і де один з гостей був ескімос, і старався пригадати, чи була вона до нього така ж уважна, як місіс Вукчич до мене. Але нічого не міг пригадати. Напевне тому, що сам зовсім не звертав на нього уваги. Я вирішив, якщо коли-небудь повернуся до Нью-Йорка, і буду запрошений на обід, де буде присутній хтось на кшталт ескімоса, я буду усміхатися йому чи їй, що п'ять хвилин.

Тушкована баранина танула в роті, редиска була свіжою і міцною, але найсмачнішим виявився хліб, випечений місіс Вукчич у виді булок, широких і довгих, як моя рука. Ми з'їли дві штуки, і я віддав їм належне. Масла не було, але можна було вмокати хліб в підливку, а коли вона скінчилася, то з яблучним джемом булки були ще смачніші. В підсумку я тільки виграв, не приймаючи участі в розмові, бо міг без перешкод об'їдатися і обмінюватися поглядами з Метою, та й пізніше Вульф сказав мені, що їхня розмова за столом була безпредметна.

Після вечері подали каву – принаймні, таке було припущення Вульфа, коли я запитав його, що це. Ми сьорбали це пойло з грубих жовтих чашок, коли несподівано Данило встав, покрокував до вхідних дверей і вийшов, закривши їх за собою. Враховуючи подальші події, напевно, цьому передував якийсь сигнал, хоча я нічого не помітив. Данила не було хвилин п'ять. Відтак, зайшовши в двері, він широко розчахнув їх, і до нас, сидівших за столом, дійшло дихання холодного вітру. Він сів, поклав на стіл згорток в пом'ятому темному папері, взяв свою чашку і випив всю каву. Вульф щось запитав у нього, дуже ввічливо. Данило поставив чашку, взяв згорток,

розгорнув його і поклав на стіл між собою і Вульфом. Я витріщився на предмет, лежавший на папері. Незважаючи на свій хороший зір, я не відразу повірив своїм очам. Це був палець людини, відрізаний біля основи.

– Сподіваюсь, це не десерт, – сухо сказав Вульф.

– Ми могли б отруїтися, – заявив Данило. – Він належав цьому щурячку, Жубе Білічу. Мета, дорога, можна мені ще гарячої кави?

Вона встала і підійшла до плити.

ГЛАВА 10

Хоча Мета і виду не подала, що поява відрізаного пальця на обідньому столі вжахнула її, насправді вона дуже перелякалась. Це особливо кинулося в вічі, коли вона, наповнивши чоловікові чашку паруючої "кави", віднесла кавник на плиту, навіть, не пропонуючи пригостити напоєм нікого з гостей, що було на неї вкрай несхоже. Коли Мета сіла на місце, Вульф заговорив:

– Вражаюче зроблено, Данило. Розуміється, ви чекаєте від мене запитання – і я поставлю. Де все решта?

– Там, де нікому не знайти, – різко відповів Данило, сьорбаючи з чашки. – Самі знаєте, це не чорногорський звичай – сповіщати таким чином про страту. Росіяни кілька років тому вперше впровадили його тут, і він прижився.

– Все ж мене це вразило ... Я маю на увазі страту, а не палець. Гадаю, що ви, покинувши нас, повідомили когось про

те, що Жубе кружляє в околиці, і віддали наказ про те, щоб його усунути.

– Цілком вірно.

– Тільки через те, що він простежив за нами до самого дому?

– Ні. – Данило взяв палець, загорнув його в папір і викинув у піч.

– Ледь-ледь посмердить, – попередив він, – але не більше, ніж кусок баранини. Жубе став зовсім нестерпним, з того часу, як поступив до університету. Він цілий рік ускладнював мені життя, намагаючись переконати Госпо Стрітара, що я маю берегти вірність Духу Чорної гори. Я маю причини підозрювати, що він переконував у цьому ж і Белград. Тож, він був уже приречений, а слідкуючи за нами, всього лише спростив нашу задачу.

Вульф припідняв плечі на одну восьму дюйма, потім опустив їх.

– Що ж, виходить, привівши за собою "хвоста", ми нічого не зіпсували. Не стану прикидатися: я захоплений вашою рішучистю. – Він поглянув на Мету. – І запевняю вас, місіс Вукчич, що цей абсурдний гостинець, поданий разом з кавою, ніяк не вплинув на нашу вдячність за чудову трапезу. Я говорю також від імені містера Гудвіна, оскільки він не володіє вашою мовою.

Вульф повернувся до Данило і заговорив уже серйознішим тоном:

– Дозвольте повернутися до наших справ. Я мушу зустрітися з Йосипом Пашичем.

– Він не зможе прийти, – відрізав Данило.

– Прошу вас помогти мені.

– Ні.

– Тоді я буду вимушений сам піти до нього. Де його знайти?

– Це неможливо. Я не можу вам сказать.

Вульф терпляче запитав:

– Не можете, чи не хочете?

– Я вам не скажу. – Данило ляснув долонями по столі. – Прошу вас заради мого дядечка, містер Вульф. Так, ми з дружиною привіталися з вами за руку і розділили скромну їжу. Але заради всього, у що вірив, і за що боровся мій дядько, я не можу піддавати ризику нашу святу і заповітну таємницю. І річ зовсім не в тому, що ми вам не довіряємо, напроти, ви зарекомендували себе цілком бездоганно. Просто вас вже могли пізнати.

– В такому дикому убранні? – фиркнув Вульф. – Дурниці! До того ж, я вже організував відволікаючий маневр. Паоло Телезіо переписується з вами, користуючись цією адресою, а таємна поліція перехоплює всі послання, перш ніж вони попадають у ваші руки; ви ж, знаючи про дії поліції, час од часу використовуєте це в своїх цілях. Вірно?

Данило насупився.

– Схоже, Паоло довіряє вам більше, ніж я.

– Він знав мене, коли вас ще на світі не було. Надовго затримується доставка до вас перехоплюваної кореспонденції?

– Ні. Там підібралися вправні хлопці.

– Ви сьогодні не отримали листа від Телезіо?

– Ні.

– Тоді, напевне, отримаєте завтра. Вчора вдень він відправив його із Барі. В листі сказано, що він щойно отримав каблограму із Нью-Йорка за моїм підписом, в якій говориться буквально наступне: "Повідомте проживаючим за Адріатикою, що всіма справами і обов'язками Вукчича займаюся я. Незабаром отримаєте двісті тисяч доларів. В наступному місяці висилаємо в Барі нашу людину для переговорів". В листі Телезіо буде сказано, що каблограма написана на англійській, а він переклав її на італійську. Як я вже говорив, це лише відволікаючий маневр, щоб збити з толку поліцію. Для вас це не має рівним коштом ніякого значення. Я пообіцяв Телезіо, що попереджу вас. А ваші поліцейські дізнаються, що Ніро Вульф зараз у Нью-Йорку і приїжджати не збирається.

Данило, все ще понурий, заперечив:

– У Белграда в Нью-Йорку свої агенти. Вони пронюхають, що ви зникли.

– Сумніваюсь. Я рідко покидаю дім, а чоловік за ім'ям Сол Пензер, котрий сидить у моїй конторі, здатний обвести навколо

пальця Тіто і Молотова разом взятих. Каблограма може послужити нам і в іншому, однак, при певному збігу обставин. Тепер сприводу Йосипа Пашича. Я твердо маю намір зустрітися з ним. Ви не хочете ризикувати святою і заповітною таємницею, але якщо це те, про що я думаю, то я вже її знаю. Марко ніколи не признавався мені, що вам контрабандою переправляються зброя і боєприпаси, та я сам давно вже здогадався. Він сказав, що в горах, менше ніж в трьох кілометрах від того місця, де я народився, зберігається дещо дуже важливе і дорогоцінне. Ми обидва з ним з дитинства прекрасно знаємо це місце. Мабуть, саме там і загинула Карла. Думаю, що десь там знаходиться і Йосип Пашич, раз ви так уперто відмовляєтесь помогти мені зустрітися з ним. Тому, моя задача вкрай проста. Мені зовсім не до вподоби шкандибати по горах ще одну ніч, тож, переночуємо ми в Тітограді, а ранком пустимося в дорогу. Ніяких таємниць ми постараємося не видавати, але Пашича мені необхідно побачити.

Вульф відсунув стілець і встав.

– Ще раз дякую, місіс Вукчич, за вашу гостинність. І вас, Данило, за все, що ви для нас зробили. – Він заговорив англійською. – Візьми, будь ласка, гамаки, Арчі. Ми виходимо. Котра година?

Я поглянув на годинника, піднімаючись на ноги.

– За чверть десята.

– Сядьте, ненормальні, – проричав Данило.

Вульф, навіть, вухом не повів.

– Ви можете зробити нам ще одну послугу? – запитав він. – Є в місті готель з хорошими ліжками?

– О, Боже! – гаркнув Данило. Сербсько-хорватською це прозвучало, як "бога ті" – дуже зручно гаркати. – Ви хочете влаштуватися в готель, не маючи на руках документів! Ліжко ви, звичайно, одержите. У в'язниці! Госпо Стрітар, напевне, вирішив, що на свободі ви представляєте для нього великий інтерес, не те, вас би вже давно арештували. Ви заявляєте мені в обличчя, що знаєте, де знаходиться наш тайник, а завтра при світлі дня потупаєте туди, немовби на пікнік, і станете на все горло гукати Йосипа Пашича!

Він трохи вгамував себе, потім продовжив:

– Ні, вас все одно вб'ють ще раніше, ніж ви наблизитеся до того місця, тож я даремно старався. Можливо, ви вмієте жити у себе в Америці, але тут вам не поздоровиться. У всій Чорногорії тільки двадцять дві людини знають місцезнаходження тайника зі зброєю, а оскільки, ви не з наших, отже, вам доведеться померти. Сядьте ж, чорт забирай!

– Ми відходимо, Данило.

– Вам не можна йти. Річ у тім, що коли я виходив, я домовився не тільки про Жубе. Дім оточений надійними людьми і, якщо ви вийдете без мене, і я не подам умовного сигнала, далеко вам відійти не вдасться. Отож, сядьте.

– Маленька затримка, Арчі, – сказав мені Вульф і сів. Я послідував його прикладу.

– Я б хотіла дещо сказати, Данило, – попросила місіс Вукчич.

Чоло Данило спохмурніло.

– Чого тобі треба? – запитав він.

Мета поглянула на Вульфа, на мене і знову перевела погляд на чоловіка.

– Ці люди зовсім не ненормальні, – сказала вона. – У всякому разі, не такі, як ми. І вони не приречені, на відміну від нас. Ми можемо тільки молитися, щоб у Івана і Зоші було коли-небудь нормальне життя, в той час, як ми з тобою – люди пропащі. Ні, ні, я не скаржуся! Ти знаєш, як я люблю тебе і поважаю за те, що борешся, не шкодуючи сил, а не здаєшся ворогу, як інші. Я пишаюся тобою, Данило! Але я не хочу, щоб з такою легкістю засуджував цих людей до смерті, бо вони і такі люди, як вони, єдина надія для Івана і Зоші. Я розумію, що ти був змушений вбити Жубе Біліча, і я це розумію; але ці люди – наші друзі. Ти хоч кого-небудь любиш?

– Так. Я люблю тебе.

– І дітей, я знаю. А кого-небудь ще?

– А кого я маю любити?

Вона кивнула.

– Саме це я і мала на увазі. А ось ці люди створені по-другому. Вони приїхали сюди за тисячі миль, наражаючи себе небезпеці, тому що вони любили твого дядю Марко і хочуть знайти людину, яка вбила його. Хіба ти цього не розумієш? Ось чому ти не маєш права прирікати цих людей на смерть.

– Ба! – хмикнув Данило. – Ти говориш, як баба.

– Я говорю, як мати, а ти, сподіваюсь, ще не забув, хто зробив мене матір'ю?

Я міг бачити одне: веселощів вже явно не передбачалося. Не розуміючи жодного слова, я розважав себе тим, що стежив за виразом їхніх облич і інтонаціями їх голосів, намагаючись хоч би приблизно здогадатися про те, що відбувається. Крім того, мені доводилося слідкувати за лівою рукою Вульфа, оскільки ми умовились, що в тому випадку, якщо розмова прийме надто вже крутий оборот, то він розіжме і знову стисне лівий кулак – знак для мене, що пора скористатися "марлі" або "кольтом". Сказати. що я страждав від того, що ні бісяки не розумів їхньої мови, означає – не сказати нічого. Адже, судячи з усього, Данило кричав на дружину, припустимо, через те, що вона просила його всадити ніж мені в спину, щоб вона могла перешити мій зелений піджак для Івана чи Зоші. В усякому разі, імена дітей споминалися тричі – це вже я розібрав.

– Справді, Данило, вам не позаздриш, – співчутливо промовив Вульф. – Якщо ви нас відпустите, ми можемо випадково розладнати ваші плани. Якщо прикінчите, то оскверните пам'ять про Марко і про все, що він для вас зробив; якщо ж послухаєте пораду своєї дружини, то втратите чоловічий авторитет. Пропоную компромісне рішення. Ви самі дали зрозуміти, що краще добиратися туди вночі. Відведіть нас самі. Якщо не можете – накажіть кому-небудь провести нас. Обіцяємо поводитися вкрай обережно.

– Дійсно, Данило! – вигукнула Мета. – Так буде краще ...

– Тихо! – цикнув Данило і втупив колючий погляд у Вульфа. – Ніхто ще не приводив туди чужаків.

– Пф! Чужак у свох рідних краях!

– Ні, я проведу вас на узбережжя і домовлюся, щоб вас переправили в Барі. Там почекаєте, поки я з вами зв'яжусь. Я обіцяю, що знайду вбивцю Марко і сам з ним розправлюся.

– Ні. Я дав собі слово, а це найголовніше. Це я маю зробити сам, особисто. До того ж, якщо ви зазнаєте поразки, мені доведеться повертатися. Крім того, якщо ви пришлете мені відрубаний палець, як я дізнаюся – кому він належав. Ні, Данило, вам мене не переконати.

Данило встав, підійшов до плити, відкрив дверцю і подивився на вогонь. Видно, слова Вульфа про палець нагадали йому про кремацію, і він хотів перевірити, як вона проходить. Мабуть, щось йому не сподобалося, і Данило взяв із ящика кілька полін і підкинув у топку. Потім встав, зробив кілька кроків і зупинився прямо за моїм стільцем. Оскільки останні слова Вульфа прозвучали, як ультиматум, а мені, як раніше, не усміхалося, щоб мені в спину встромили кинжал, я розвернувся, щоб не випускати його з поля зору. Данило стояв, заклавши руки в кишені.

– Ви ж ледве тримаєтесь на ногах, – сказав він Вульфу. – Як ви підете?

– Я дійду, – без вагання відповів Вульф. – А ми мусимо пройти пішки всю дорогу?

– Ні. Двадцять кілометрів уздовж Сійєвни ми можемо проїхати по дорозі. Далі вже доведеться добиратися на своїх двох.

– Знаю. Я пас кіз у тих місцях. Виходимо прямо зараз?

– Ні. Близько півночі. Я мушу ще знайти машину і домовитися, хто нас відвезе. Тільки не виходьте на вулицю, поки мене не буде.

І він пішов. Слід віддати йому належне – рішення Данило і справді приймав відразу, не вагаючись. Щойно двері за ним грюкнули, я звернувся до Вульфа:

– І що тепер? Він відправився за черговим пальцем?

Вульф щось сказав Меті, та відповіла, і він відсунув стілець і встав, лише злегка поморщившись.

– Вийдемо в другу кімнату, – позвав він мене і важко закрокував до дверей.

Я зайшов слідом за ним у сусідню кімнату, лишивши двері відкритими, щоб не показатися перед хазяйкою нечемою. Вульф опустився в крісло, в якому вже сидів раніше, обіперся долонями в коліна і важко зітхнув. Потім побіжно окреслив мені становище. Коли він скінчив, я ще з хвилину сидів і переварював почуте. Еге ж, знавав я куди більш привабливі проекти. Нарешті, я розліпив губи і запитав:

– А є тут ще така штука, як металевий динар? Монета.

– Сумніваюсь. А що?

– Я б хотів його підкинути і поглянути, що випаде – тільки так можна визначити, на чиїй стороні насправді Данило. Згоден, його дружина вважає, що їй це відомо – але чи так воно в дійсності? Тепер вже такі справи, що я міг би назвати добру дюжину головорізів, з якими я б волів прокотитися глупої ночі замість племінника Марко.

– Я вже пов'язаний по руках і ногах, – понуро пробурмотів Вульф. – А ти – ні.

– Пф! Я хочу побачити те місце, де ви з'явилися на світ, щоб установити там стелу.

Вульф не відповів. Він знову зітхнув, встав з крісла, пересів на софу, потім влігся на спину, підклав під голову подушку і витягнувся. Місця не вистачило, і він перевернувся на бік. Видовище було настільки зворушливе, що я не витримав і, відвернувшись до протилежної стіни, почав знову розглядати картини.

Думаю, що Вульфу вдалося подрімати. В усякому разі, коли повернувся Данило, мені довелося наблизитися до софи і приторкнутися до руки Вульфа перше, ніж він розплющив очі. Вульф обпік мене злісним поглядом, не менш люто поглянув на Данило, звісив ноги, сів і провів пальцями по волоссю.

– Ми можемо йти, – проголосив Данило. Він встиг одягти шкіряну куртку.

– Дуже добре, – Вульф піднявся. – Гамаки, Арчі.

Коли я нагнувся, щоб взяти гамаки, з прочинених дверей почувся голос Мети. Данило відповів, Вульф щось додав, а потім звернувся до мене:

– Арчі, місіс Вукчич запитала, чи не хочемо ми на прощання поглянути на діток, і я відповів, що хочемо.

Я заледве промовчав. В той день, коли Вульф і справді захоче піднятися по сходах, щоб поглянути на яких-небудь дітей, я босоніж здеруся на Еверест і побратаюся зі сніжним

чоловіком. Я випрямився і променисто усміхнувся Меті. Вона провела нас під зведенням і перша піднялася по дерев'яних східцях. Ми з Вульфом ішли слідом за нею, а замикав процесію Данило. На горішній площадці Мета зупинилася, щось притишено сказала Вульфу, потім на хвильку вийшла і повернулася, тримаючи в руці запалену свічу.

Ми обережно зайшли слідом за нею в дитячу – в наших ботинках не так-то легко було не греміти, але бідолаха Вульф так старався не тупати, повільно ступаючи навшпиньках, що йому і дійсно вдалося викликати менше шуму, ніж табуну мустангів. Диких, само собою розуміється.

Діти лежали в дерев'яних ліжечках, стоявших вздовж протилежних стін. Зоша розкинулась на спині, а її чорні кучері розметалися по обличчю. У сні дівчинка скинула ковдру, і Мета турботливо укрила її. Іван лежав на боці, звісивши ручку. Коли Мета зі свічкою повернулася до дверей, Данило затримався біля постелі сплячого хлопчика і нам довелося почекати його на площадці.

Внизу, у вітальні, Данило щось сказав Вульфу, а Вульф переклав його слова для мене.

– Ми вийдемо першими по дорозі, котру я знаю, а Данило нас догонить. Не забудь гамаки.

Ми попрощалися за руку з Метою і вийшли в зоряну ніч. Було вже за північ і вікна будинків на безлюдній вулиці темніли, як порожні оковиці. Лише неподалік справа сиротливо горів тьмяний вуличний ліхтар. Ми рушили в протилежному напрямку. Відійшовши від дому кроків на п'ятдесят, я зупинився і оглянувся.

– Це марно, – пробурчав Вульф

– Будь по-вашому, – згодився я. – Просто я довіряю цьому Данило тільки тоді, коли бачу його, а тепер це, на жаль, неможливо.

– Тоді тим паче нічого оглядатися. Рушаймо.

Я підкорився. Зірки сяяли так яскраво, що невдовзі я вже пристосувався і став розрізняти предмети, віддалені від нас футів на тридцять. Пройшовши друге перехрестя, ми повернули ліворуч, затим ще раз ліворуч і незабаром вийшли на польову дорогу, поцятковану вибоїнами. Будинки лишилися позаду, але попереду на тлі неба окреслився темний силует, і я запитав Вульфа, чи знає він, що це за споруда.

– Млин. Машина чекає нас там.

Мені б його впевненість, подумав я. Втім, Вульф не помилився. Скоро я вже й сам розрізняв і млин, навколо якого височили штабелі дошок і полінниці, і стоявшу на узбіччі машину. Коли ми підійшли впритул, я роздивився, що це старенький седан-"шевроле", причім всередині нікого не було. Я торкнувся капоту – теплий.

– Якого біса? – запитав я. – Куди подівся шофер? У мене немає місцевих мап.

– Прийде, – сказав Вульф. Він вже відкрив задню дверцю і почав пхатися досередини.

– Нас буде четверо, тож тобі доведеться сісти поруч зі мною.

Я запхав гамаки під заднє сидіння, стараючись не віддавити Вульфу ногу, але сам залізати в машину не поспішав. Звільнивши руки, я з зусиллям боровся зі спокусою затиснути в однім кулаці "кольт", а в другому "марлі". В результаті я пішов на поступку самому собі і переклав "кольт" в бокову кишеню.

Першим поспів Данило. Почувши кроки, я оглянувся і побачив, як він наближається по дорозі. Данило мовчки проминув мене, заглянув до машини, перекинувся кількома фразами з Вульфом, відтак, повернувся і промовив якесь слово, схоже на "Стефан". Враз звідкись з неба сплигнув чоловік (як виявилося, він ховався на полінниці), котрий, мабуть, весь цей час спостерігав за нами. Наскільки я міг бачити в темноті, Стефан (якщо це й справді був він) уступав мені в зрості, але був міцної статури і широкоплечий, з витягнутим вузьким лицем. Він забрався в "шевроле", який явно знавав кращі роки і запустив мотор. Я сів поруч з Вульфом, а Данило всівся спереду.

Про перші три милі чи п'ять кілометрів, що ми протряслися по цьому жахливому тракту, розповісти мені вам нічого – темінь була хоч око вийми. Врешті-решт я не витримав і звернувся до Вульфа:

– Якщо ви накажете цьому молодчику зупинитися, я ладен вилізти і далі тягнутися за вами пішки.

Я думав, що Вульф промовчить, проте, він відповів. Голос переривався всякого разу, коли седан провалювався в чергову яму.

– Головні траси ведуть із Подгорики на південь і на північ. Це ж просто дорога в нікуди.

Знову Подгорика! Стефан, нарешті, зволив увімкнути фари, і при їх світлі я розгледів те, що Вульф щойно назвав дорогою, будь, навіть, вона вся залита неоновим світлом, машина не провалювалась би рідше. Приблизно милю по тому тракт пішов вгору, звиваючись, як змія. Вульф сповістив, що ми вже їдемо вздовж Сійєвни – я і сам вже час од часу розрізняв справа від машини біліючі завихрення стрімкої гірської річки, але мотор ревів так гучно, що заглушував шум потоку. Я пригадав, як одного разу ввечері після вечері Марко з Вульфом згадували, як вудили форель, причім, Марко божився, що виловив рибину завдовжки в сорок сантиметрів – я перевів їх в дюйми і вийшло аж цілих шістнадцять. Я повернув голову і запитав Вульфа, чи не тут сталася та пам'ятна подія, і Вульф відповів, що так, саме на березі Сійєвни. Однак, голос його прозвучав так, що від подальших приставань я утримався.

Дорога поступово звужувалась, а схил ставав все крутішим, і скоро Сійєвна зникла – в усякому разі, розрізнити її окреслення мені вже не вдавалося. Стефан вже переключився на другу передачу і їхав досить повільно, оскільки повороти йшли все частіше і частіше, і долати їх доводилося з підвищеною обережністю. Повітря відчутно посвіжішало, а кущі і підлісок остаточно зникли, тож нас оточували тепер тільки абсолютно безживні голі скелі. Я вже почав було думати, що Вульф у дитинстві проживав в орлиному гнізді, коли зненацька попереду відкрився досить широкий і рівний простір, а неподалік, в якихось п'ятидесяти футах від нашого "шевроле", з'явилася кам'яна будівля. Стефан різко загальмував, і машина з поштовхом зупинилась. Я саме пробував переконати себе в тому, що перед нами і справді дім, а не дивакувата скеля, коли Стефан вимкнув фари, і нас оточила темрява.

Данило щось сказав на своїй тарабарській мові, і ми вибралися назовні. Я прихопив гамаки. Стефан попрямував до

будинку, але скоро вернувся, несучи каністру, припідняв капот, відкрутив кришку радіатора і залив досередини воду. Потім заліз у машину, котра з виском і скреготінням розвернулася і покотила геть.

Вульф заговорив:

– Арчі, дай мені, будь ласка, мій гамак.

ГЛАВА 11

Якщо вірити фосфоресцентному циферблату мого наручного годинника, то до Йосипа Пашича ми добралися в вісімнадцять хвилин по третій. Ні тоді, ні після я так і не збагнув, яким чином Вульфу вдалося вибратися живим з цієї передряги. Звісно, крутих скель нам підкоряти не довелося – як-ніяк, те, по чому ми карабкалися, вважалося гірською стежкою, – але, навіть, я на останніх трьохстах ярдах разів п'ятдесят помагав собі і руками. Данило поводився як справжній джентльмен. Хоча він пересувався в темряві з легкістю і спритністю гірського козла, всякого разу, коли ми відставали, він зупинявся і терпляче чекав, поки викарабкається Вульф. А ось у мене такого вибору не було. Я тримався за спиною шефа, і в тому випадку, якби Вульф зірвався, він би неминуче потягнув мене за собою.

Оскільки розмовляти не осуджувалось, під час зупинок Данило давав Вульфу додаткові наставляння, які Вульф люб'язно перекладав для мене, якщо встигав віддихатися. Виявляється, нас вели зовсім не до справжнього тайника, а до фальшивого, влаштованого для відводу очей. Зброю і боєприпаси переправили в інше, безпечніше місце, а старий, покинутий тайник лишився охороняти сам Пашич з п'ятірма відданими людьми. Судячи по розвідувальним даним, нападу

можна було чекати з дня на день. Мені це спершу показалось диким: півдюжини озброєних до зубів бійців охороняють порожній склад і чекають, поки їх прикінчать, але опісля, попавши на місце, я зумів краще зрозуміти, що ними рухало.

Ми ще продовжували сходження – принаймні, це відносилося до мене з Вульфом, – коли Данило зупинився і когось покликав. Йому враз відповіли. Данило сказав:

– Це я. Зі мною ще двоє, але я підійду один. Можеш посвітити ліхтариком.

Нам з Вульфом довелося чекати там, де ми залишались. Нарешті, Данило покликав нас, а зверху стежку освітив яскравий промінь ліхтаря.

Коли ми піднялися на нешироκий уступ, я побачив у стіні скелі зяючу темну пащу – вхід у печеру. Перед печерою стояв Данило, а поряд з ним незнайомець, якого Данило представив як Йосипа Пашича. У свою чергу, Данило представив нас Пашичу, назвавши нас справжніми іменами – Ніро Вульфом і Арчі Гудвіном. Очевидно, він не міг сказати своїм друзям, що привів до них Тоне Стару з сином Алексом, та ще й виправдати наш інтерес до Карли. Руку нам Пашич не простягнув, як, втім, і Вульф, який взагалі страждає алергією на рукостискання. Данило розповів, що він вже пояснив Пашичу, хто ми є, і з якою метою прибули. Вульф у відповідь сказав, що хотів би присісти. Данило відповів, що в печері є ковдри, але зараз на них сплять його люди. Я чомусь подумав, що опинись на місці його людей я, то я спав би під ковдрами, а не на них. Холод пробрав мене вже до кісток.

– Чорногорці сидять прямо на каменях, – промовив Пашич.

Так ми і зробили, розсівшись по каменях півколом. Пашич вимкнув ліхтарик.

– Мені треба тільки одне, – промовив Вульф. – Я хочу з'ясувати, хто вбив Марко Вукчича. Він був моїм найстарішим другом. В дитинстві ми з ним любили лазити по цій печері. Данило говорить, що вам невідомо, хто вбив Марко.

– Це правда. Я не знаю, хто вбивця.

– Але дев'ять днів тому ви доставили Данило послання від Карли, в якому говорилося, що вбивця знаходиться тут.

– В посланні мова йшла зовсім про інше.

– Але зміст був такий. Послухайте, містер Пашич, я не збираюся мучити вас розпитуваннями. Мені треба тільки отримати від вас як можна повніші свідчення про це послання і про те, що з ним пов'язано. Данило може за мене поручитися.

– Карла була його дочкою, – підтвердив Данило. – Він має право знати.

– Знавав я одного чоловіка, який теж мав дочку. – хмикнув Пашич. – Тільки вона заклала його поліції.

– Тут справа інша, Йосип. Я сам привів його сюди. Чи ти вже й щодо мене сумніваєшся?

Як я не старався, розглядіти Пашича мені не вдавалось. Він був усього лиш розпливчатою плямою в темноті – крупний, вищий за мене, голос різкий, занепокоєний. Мені здалося, що від нього несе потом, але, принюхавшись, я зрозумів, що запах іде від мене – я цілком змок від незвичного скельолазання.

– Що ж, – промовив Пашич, – сталося наступне. Карла приїхала додому – це великий дім біля дороги, який ви бачили.

– Знаю, – перервав його Вульф. – Я в ньому народився.

– Так, мені вже сказали. Ми не знали, що вона приїде, нас не попередили. Вона хотіла поговорити з Данило, і я за ним сходив і привів до неї. Вони проговорили весь день. Про що вони говорили, мені невідомо.

– Я сказав тобі, про що ми говорили, – втрутився Данило. – Головним чином, мова йшла про те, що Карлі вдалося вияснити у Марко, що серед вас завівся шпигун, і вона намагалася з'ясувати, хто це. В нашій спільноті, як у будь-якому іншому русі, можуть бути шпигуни, але, за словами Марко, цей лазутчик наближений до найсвятіших таємниць. Карлі треба було поговорити з кимось, кого вона знала, і її вибір впав на мене. Як я тобі вже говорив, помогти я їй не встиг. Ось і все.

– Так, я знаю, після твого відходу ми теж з нею розмовляли. І теж безрезультатно. Вона нікому з нас не довіряла і поплатилася за це життям. – Пашич повернув голову вбік Вульфа. – Вона вирішила сама викрити шпигуна, самотужки. Оскільки ви тут народилися, вам має бути відомо, що всього лише в двох кілометрах звідси проходить албанський кордон, а прямо за ним знаходиться стара римська фортеця.

– Розуміється. Я ганявся в ній за летючими мишами.

– Зараз там вже не лишилося летючих мишей. Албанці, котрих постійно понукали росіяни, вичистили фортецю і влаштували у вежі вартовий пост, з котрого тримають кордон під наглядом. Якийсь час там тримали цілий взвод, зараз же там не буває більше півдюжини. Я сказав Карлі, що раз у нас

завівся ворожий агент, який працює на росіян, албанцям має бути про це відомо і вони напевне тримають з ним контакт. Тепер я розкаююсь у цих словах, бо вони і підштовхнули Карлу до цього безглуздого вчинку. Вона вирішила, що сама прийде до фортеці і запропонує свої послуги албанцям. Як шпигунка. Я завірив її, що це не просто небезпечно, але і безглуздо, але вона не послухалась. Тим паче, що, наскільки вона знала, я теж міг виявитися шпигуном.

– І вона пішла, – сказав Вульф.

– Так. Рано вранці у неділю. Стримати я її не зміг, але ми про дещо умовились. Я досить непогано вивчив фортецю. В ній є, де спати і де готувати, але ось каналізація повністю відсутня. Для вбиральні у них пристосована крихітна кімнатка, скоріше, навіть, келья, в котру не проникає денне світло – в ній немає вікон.

– Знаю.

– Ви, видається, все знаєте. Тільки в ваш час там, напевно, не стояла дерев'яна лавка з прорубаними в ній дірками.

– Ні.

– А тепер стоїть. Я розраховував на те, якщо Карлі дозволять вільно пересуватися, в цю клітку вона попаде обов'язково. В кількох метрах від вбиральні, по другу сторону коридора розташована інша кімната, зовнішня стіна якої обвалилася, і тому кімната не використовується – втім, вам це теж відомо. Ми домовились, що ввечері о дев'ятій годині я прийду в цю кімнату, а Карла пройде повз неї до вбиральні. А далі – як вийде. Вирішувати мала сама Карла. Ми також

домовились, якщо вона не прийде, то я спробую сам з'ясувати, що їй завадило.

Пашич прокашлявся і продовжив:

– Невдовзі після її відходу – вірніше, відразу, буквально по її п'ятах – я вислав свою людину, Стана Косора з біноклем. Бінокль, до речі, чудовий – все, що присилав нам із Америки Марко Вукчич, було відмінним. Так ось, Стан Косор зайняв зручний спостережний пост на вершині гори і провів там цілий день. Зараз він спить у печері, але вранці ви можете самі поговорити з ним, якщо захочете. Нічого вартого уваги він не побачив. Ніхто до фортеці не приїхав і, найголовніше, ніхто її не покидав. Мене просто цікавило, чи не відвезли вони Карлу в Тірану, до якої від фортеці всього півтори сотні кілометрів. Я розповідаю вам усе так докладно тому, що ви самі попросили ...

– Так, – перервав його Вульф. – Розповідайте далі.

– Окрім Стана Косора зі мною тут ще четверо. У неділю ввечері, ледве стемніло, ми спустилися стежкою до кордону, де нас зустрів Косор. Він сказав, що Карла знаходиться у фортеці. Ми роззулися і далі йшли босоніж – не через албанців, котрих і пушечним пострілом не розбудиш, а через пса, який, як ми давно з'ясували, з настанням темряви вкладався спати на валуні біля стежки. Я проробив крюк, щоб обійти валун і підкрався з підвітряної сторони, щоб пес мене не учув. Я прирізав його перш, ніж він встиг прокинутися. Бідняга, навіть, тявкнути не встиг. Відтак, я наблизився до фортеці і прислухався. Світло горіло тільки в чотирьох вікнах, з котрих чулися голоси, і мені показалося, що один з голосів належить Карлі.

Пашич примовк, і ми занурились секунд на десять в найпорожнішу і давлячу тишу, яку я коли-небудь чув. Затим він продовжив:

– Після того, як ми позбавилися від пса, далі все було просто. Я приблизився до проєму в стіні, що повалилася, і поліз у ту кімнату, де ми умовилися зустрітися. Дев'ятої ще не було. Я вирішив чекати до десятої, а потім, якщо Карла не появиться, сходити за своїми людьми і привести їх на виручку. Щодо албанців ми не хвилювалися – їх було всього троє або четверо.

Однак, довго чекати мені не довелося. Рівно о дев'ятій в коридорі почулися кроки і я, заглянувши в шпарину, побачив Карлу, яка наближалася, тримаючи в руці маленький ліхтарик. Вона зупинилася напроти дверей і пошепки промовила моє ім'я. Я відізвався. Вона сказала, що все гаразд, і що наступного дня вона сподівається повернутися. Після цього вона і передала це послання ...

– Якщо ви не проти, – втрутився Вульф, – я хотів би знати її точні слова. Постарайтеся пригадати.

– Мені не треба старатися. Дослівно вона сказала ось що: "Зі мною все гаразд, не турбуйтеся. Завтра я, напевно, повернуся. Скажіть Данило, щоб він передав Ніро Вульфу, що людина, котру він шукає, знаходиться тут, неподалік від гори. Чуєте?" Я відповів, що так. Вона додала: "Передайте сьогодні ж ввечері. Ось і все, мені пора повертатися". Вона пересікла коридор і зайшла у вбиральню. Звісно, мене так і розпирало від бажання розпитати її, але послідувати за нею я не міг. Не тільки по міркуванням пристойності, але й тому, що не хотів піддавати її небезпеці. Я повернувся до позосталих, взувся, і ми рушили у зворотну дорогу. Я відразу пішов у Подгорику і передав Данило все, що дізнався від Карли. Це те, що ви хотіли знати?

– Так, дякую вам. І більше ви її не бачили?

– Живою вже ні. Вчора вранці ми з Данило знайшли її тіло. Я б теж хотів поставити вам кілька запитань.

– Прошу.

– Мені сказали, що ви класний детектив, який у стані розкусити будь-яку загадку. Як на вашу думку, я винний у смерті Карли? Чи не могли вони вбити її через те, що я прирізав собаку?

– Це нісенітниця, Йосип, – сухо промовив Данило. – Я був сам не при собі, коли сказав це. Постарайся викинути мої слова з голови.

– Він запитує мою думку, – зауважив Вульф. – Ось вона. У смерті Карли винні кілька людей, але вам, містер Пашич, картати себе ні в чому. Мені ж тепер нічого іншого не лишається, як вранці самому відправитися в цю фортецю ... Якщо я буду в стані йти, звісно.

Вульф припіднявся було, потім глухо застогнав і безсило опустився на скелю, на котрій сидів.

– Трясця, я і встати не можу. Данило, ви не зможете позичити мені ковдру? З наступної спроби йому все-таки вдалося прийняти вертикальне положення.

ГЛАВА 12

Промерз я майже до смерті. Ковдрів на всіх не вистачило. Мабуть, в тому випадку, якби тайник не перенесли в інше місце, їх би вистачило, але ця думка мене не зігрівала. Пашич

уступив свою ковдру Вульфу і, як істинний гордовитий чорногорець, запросив витягти з-під одного з сплячих ковдру для мене, та я відмовився. Через перекладача, розуміється. Час, що лишився до світанку, я провів у мріях про цю ковдру. Вульф сказав, що ми знаходимося на висоті в п'ять тисяч футів, але він, безумовно, мав на увазі метри, а не фути. Оберемок соломи, котрий люб'язно виділив мені Пашич, зовсім відсирів, тож, зарившись в нього, я цілком промерз до кісток. Втім, на кілька хвилин я, мабуть, все-таки задрімав – в усякому разі я точно пам'ятаю, що бачив у сні зграю собак, котрі тикалися в мене холодними і вологими, як жаби, носами.

Розбудили мене голоси. Продравши очі, я побачив, що ззовні яскраво світить сонце. Стрілки мого наручного годинника показували десять хвилин по восьмій, тож замерзав я більше чотирьох годин. Лежачи, я обмірковував становище: якщо я вкрай задубів, то поворушитися не зможу; якщо зможу – отже, не зовсім задубів. Набравшись хоробрості, я дригнув ногою, потім зігнув торс, ривком схопився і подріботів до виходу із печери.

На жаль, виявилося, що сонце ще до нього не добралося. Щоб підставити свій, промерзлий до хребта кістяк під сонячний промінь, мені довелося б спуститися по козячій стежці, та ще потім звіситися з обрива! Я ж мріяв про те, щоб ніколи більше моя нога не ступала на цю мерзенну стежку. І тут мене осінило: адже ми ж не збираємося повертатися, а, навпаки – підемо вперед по спрямуванню до римської фортеці. Відвідаємо албанців. Вульф пояснив мені це, перше ніж я встиг стулити очі.

– Доброго ранку, – промовив Вульф. – Він сидів на валуні в тій же позі, що й вночі.

Якщо я викладу вам у всіх подробицях, як ми провели наступну годину, ви подумаєте, що я зовсім перетворився в бурчуна, який бачить в житті один лише виворіт. Але ось вам лише деякі факти, а далі – судіть самі. Отже, сонце буквально викрутилося і зійшло по цілковито немислимій траекторії, щоб не обігріти площадку перед печерою. У флязі зберігалася вода лише для пиття, а вмитися було нічим. Мені сказали, що для того, щоб умитися, досить спуститися по козячій стежці до плато, а там всього кілометр до струмка. Умиватися я не став. На снідання нам дали хліб (насмішка над тим хлібом, котрим пригощала нас Мета), холодну кашу і банку американських бобів. Коли я поцікавився у Вульфа, чому б не розвести вогнище і не скип'ятити воду для чаю, він відповів, що розводити вогнище нічим. Я розглянувся і зрозумів, що Вульф правий – нас оточували лише голі скелі без найменших ознак рослинності, чи слідів того, що колись нею являлось. Самі скелі і камені. Більше того, мені і словом перекинутися було ні з ким, в протилежному випадку хоча б розмова зігрівала – я міг тільки слухати безладну балаканину, якою обмінювалися на незрозумілій мові Вульф і югослави. Пізніше ми поспорили з Вульфом, і я виграв. Цей чванько чомусь вбив собі в голову, що справиться з задачею краще, якщо піде до албанців один, без мене. Аргументував він цю нісенітницю тим, що, лишившись віч-на-віч з ним, албанці будуть відвертішими, ніж у присутності ще однієї особи. Власне кажучи, спором я б це не назвав, бо сперечатися я не став. Я просто сказав – нічого не вийде, оскільки в печері на обід подадуть тільки холодну кашу, а у фортеці, якщо вірити Пашичу, можуть готувати цілком пристойну їжу.

Потім я зазнав розчарування. Лиш начепивши гамак, я збагнув, що для того, щоб спуститися у вказаному напрямку до албанського кордону, нам доведеться спочатку скористатися треклятою козячою стежкою. А я ж, онімівши і оглупівши від холоду, чомусь вбив собі в голову, що повертатися нам вже не

доведеться. Втім, проводжаний сімома парами очей, не рахуючи Вульфа, я набрався рішучості не вдарити в грязь лицем і постояти за честь американських чоловіків-першопроходців, отож стиснув зуби і показав усе, на що був здатний. Моє щастя, що я спускався спиною до цікавої публіки. Виявляється, карабкатися по крутому схилу над зяючою прірвою куди простіше в повній пітьмі, ніж при денному світлі. Хоча ще простіше – зовсім не карабкатися. Затим, коли спуск скінчився, було вже легше. Фізичне навантаження і сонячні промені зробили свою справу – я потроху відтанув. Досягши струмка, ми влаштували привал і перекусили. Я сказав Вульфу, що за п'ять хвилин встигну ополоснути в струмку ноги і одягти свіжі шкарпетки – Вульф перечити не став, потішив, що поспішати нам нікуди. Вода, як і слід було очікувати, виявилася льодяною, але все-таки це була вода. Вульф сів на валун і почав жувати шоколад. Він повідомив, що до Албанії лишилося метрів триста, однак, кордон досі не розмічений, оскільки спір про те, по якій річечці його провести, тягнеться вже кілька століть. Він також вказав мені місце, з якого Косор стежив у бінокль за подіями в римській фортеці, і додав, що сьогодні Косор майже напевне буде знову вести стеження з тієї ж точки.

Я поцікавився станом його ніг, і Вульф відповів:

– Причому тут ноги? Кожен мускул, кожен нерв у моєму змученому тілі кричать і просять пощади. Ніякими словами не описати моїх мук, тож говорити про це я не стану.

Потепліло вже настільки, що ми зняли светри, перш ніж рухатися далі. П'ять хвилин по тому ми вже опинилися на албанській території, завернули за виступ скелі, і я побачив фортецю. Вона підіймалася напроти величезного скелястого шпиля, з котрим майже зливалась. Стежина, по якій ми йшли, щезала прямо в фортеці. Попереду дзюрчав струмок, а в стінах

фортеці зяяли значні щілини. Ніяких ознак життя не простежувалося. Оскільки Вульф вирішив, що ми маємо зайти в фортецю і представитися, пояснивши, мабуть, що ми все життя мріяли попрацювати на Кремль, і тепер наші мрії, нарешті, збуваються, ми направилися прямо до великих дерев'яних розчахнутих дверей. Коли нам лишалося пройти до них ярдів п'ятнадцять, зсередини почувся вимучений крик, гучний і протяжний. Волав явно чоловік. Ми зупинилися, як укопані і перезирнулися.

Крик повторився.

Вульф мотнув головою ліворуч і рушив убік пролому в стіні. Я послідував за ним. Ми забралися в зруйновану кімнату і наблизилися до дверей, про які розповідав Пашич. Двері були трохи прочинені і з коридора чулися голоси. Майже в ту саму мить пролунав черговий пронизливий крик.

– Вони внизу, – шепнув Вульф. – Ходімо поглянемо.

Я пошкодував, що не прихопив з собою кінокамеру. Важко, навіть, описати, на що скидалися рухи Вульфа, який відчайдушно старався йти навшпиньках, щоб не шуміти. Дійшовши до кінця коридора, ми звернули праворуч, пройшли кроків десять по вузькому темному проходу і опинилися на площадці перед сходами, що вели донизу. Голоси і справді чулися знизу. Вульф почав спускатися бочком, як краб, притискаючись спиною до стіни. Яка удача, що східці вироблені з монолітного каменя, подумав я, уявивши протестуючий скрип дерев'яних східців, по котрим тупала б туша масою в одну сьому тони. Спуск навшпиньках зайняв у нас хвилин десять – так мені видалося. Втім, опісля я перелічив: п'ятнадцять східців, секунд по п'ятнадцять на кожну – ні, всього дві з половиною хвилини.

Біля підніжжя сходів було ще темніше. Ми повернули ліворуч, туди, звідки чулися голоси, і побачили плямку світла, що пробивалася через стіну. Наблизившись впритул, ми розгледіли, що світло проникало через круглу дірочку в дерев'яних дверях. Вульф схилився до дверей і заглянув в отвір, стараючись не надто наближати до нього обличчя. З-за дверей доносився гучний чоловічий голос. Вульф ледь відсторонився і приклав до дверей вухо. Сприйнявши його жест, як запрошення, я, в свою чергу, припав до отвору.

У кімнаті було четверо чоловіків. Один з них сидів на стільці спиною до нас. Другий не сидів, не стояв і, навіть, не лежав. Він висів. Мотузка, туго обмотана навколо його зап'ясток, була прив'язана до звисаючого зі стелі ланцюга, а ноги дригалися дюймах в шести над підлогою. До кожної гомілки були прив'язані інші мотузки, за кінці яких в різні боки тягнули двоє молодчиків – один праворуч, другий ліворуч. Ноги нещасного були розтягнуті на добрий ярд. Його обличчя розпухло до невпізнання і було так спотворене, що минула добра хвилина, перш, ніж я зумів його впізнати. Це був Петер Зов, чоловік з розплющеним носом, покатим чолом і низьким вкрадливим голосом, котрого ми зустріли в конторі Госпо Стрітара і котрий сказав Вульфу, що він людина дії. Атож, що стосується дії, Петер в ньому якраз брав участь, а ось голос його, підірваний дикими криками, надалі напевне позбудеться по меншій мірі частини медоточивості.

Чоловік, який сидів до нас спиною на стільці, замовк, а двоє катів знову потягли за вірьовки. Відстань між ступнями нещасної жертви розширилася до чотирьох футів, потім до чотирьох з половиною, до п'яти – тепер би вже ніхто на світі не упізнав би Петера Зова. Ще дюйм, ще... і Петер знову щосили закричав. Мотузки ослабли.

– Так не піде, Петер, – докірливо промовив той, що сидів. – Ти, схоже, вже збагнув, що досить тобі як слід закричати, і тебе відпускають. Зараз ти перестарався і крикнув завчасно. До речі, твоє верещання звучить не надто музикально, і нам, може, доведеться заткнути твою пащу кляпом. Ти не заперечуєш?

Петер Зов промовчав.

– Повторюю, Петер, – зауважив сидівший на стільці, – ти даремно думаєш, що все вже закінчено. Цілком можливо, що ти ще нам знадобишся, але для цього ти маєш мене переконати, що говориш правду. Я чоловік терплячий. Більшість відомостей, котрими ти нас тішив, виявилися нікчемними, а просто кажучи – фальшивими. Ти провалив відповідальне завдання, яке ми тобі доручили, і твої виправдання видаються мені не переконливими.

– Це не виправдання, – пробурмотів Петер Зов.

– Ні? А що ж тоді?

– Це факти. Я говорю правду.

– Маячня. Відв'яжи його, Буа.

Чоловік зліва від говорившого відпустив мотузку, повернувся до стіни, відв'язав обмотаний навколо гака ланцюг і став поступово відпускати його, поки ноги Петера не торкнулися підлоги.

– Відпочинь трохи, – сказав сидівший. – Я розумію, що тобі доводиться переконувати цього бовдура Госпо Стрітара, що ти працюєш на нього, в рівній мірі, як тобі доводиться доводити

мені, що ти служиш нам. Останнє значно складніше, оскільки я зовсім не йолоп. Ти б міг здійснити цю операцію без найменшого ризика розбудити в ньому підозри, а ти замість цього відправився по його завданню в Америку. І тепер у тебе вистачає нахабства заявитися сюди, та ще й вимагати грошей! От, вважай, ми з тобою і розплачуємося. Якщо ти зумієш задовільно відповісти на мої запитання, то оплата прийдеться тобі більше до смаку.

– Я був вимушений їхати, – пролепетав Петер. – Я думав, ви це схвалите.

– Брешиш! Не такий же ти придурок. Ці вороги прогресу, котрі називають себе Духом Чорної гори, вони ж борються зовсім не з нами, а з Белградом, і нам вигідно, щоб вони всипали Белграду по перше число. Малоймовірно, звісно, що їм удасться скинути Тіто, хоча це зіграло б нам на руку. Тоді б увійшли під барабанний бій і миттю захопили би владу. Ні, ми лише прикидаємось, що налаштовані стосовно Духа Чорної гори вороже, і ти це прекрасно розумієш. Чим більше їм допомагає Америка, тим краще для нас. Якби цей лакей-лизоблюд Марко Вукчич, котрий нажив статок на тому, що годував ненаситних американських імперіалістів, посилав би їм всього в десять разів більше, ми би тільки виграли. А що зробив ти? По призиву Белграда відправився в Америку і вбив його.

Він змахнув рукою і продовжив:

– Чи ти розраховував, що ми не дізнаємось? Тоді ти ще кругліший бовдур, ніж я думав. Ввечері четвертого березня ти висадився в Горіції, на італійському узбережжі, маючи при собі папери на ім'я Віто Ріццо, і відправився в Геную. Звідти ти відплив шостого березня на борту "Амілії", де влаштувався стюардом. "Амілія" прибула до Нью Йорка вісімнадцятого

березня. Того ж вечора ти зійшов на берег, убив Марко Вукчича і вже до дев'ятої повернувся на судно. Не знаю, з ким ти там ще зустрічався і чи допомагав тобі хто-небудь викрасти машину, але це вже дрібниці. До двадцять першого березня ти лишався на борту, а другого квітня зійшов на берег в Генуї і того ж вечора повернувся в Тітоград. Я це все говорю, щоб ти второпав: від нас нічого не скриєш. Нічогісінько.

Він знову змахнув рукою.

– А в неділю четвертого квітня ти приїхав сюди і почав завіряти, що не зміг виконати завдання через те, що тебе посилали за кордон. Ти застав тут жінку, яка розпивала водку з моїми людьми, що тебе здивувало, але ще більше тебе здивувало, що тут вже знають про те, де ти був і що робив. Згоден, ми також наробили помилок – я сам зрозумів це лише коли прилетів із Москви в Тірану. Мої люди зізналися мені, що після твого відходу сп'яну промовилися про тебе цій жінці. Вони схильні звинувачувати в тому, що стряслося, водку, проте п'янство не може служити виправданням такому недбальству. Їм довелося виправити помилку самим – вони вбили цю жінку. Але урок їм все одно дати доведеться.

Він зненацька підвищив голос:

– Але це почекає. Підвісь-но його, Буа!

Петер Зов щось залопотів, та його ніхто не слухав. Буа припідняв його за ланцюг на попередню висоту і намотав ланцюг на гак.

– Відповідай мені, Петер, – заговорив чоловік на стільці, – скільки суден у них є в Дубровнику і як їх охороняють.

– Трясця! Я ж не знаю! – заволав Петер.

– Моє терпіння закінчується. Розтягніть-но його!

Вульф опустився навпочипки і потягнув мене за рукав. Я пригнувся. В його правій руці блиснув широкий тесак. Вульф зашепотів:

– Ми увійдемо, коли він загорлає. Ти відкриєш двері, і я зайду першим. Візьми в одну руку револьвер, а в другу капсуль.

У відповідь я прошепотів:

– Я піду першим. Не перечте. Звільнити його?

Вульф кивнув. Я потягнувся за "марлі". Цей револьвер не володів убійною силою "кольта", але я до нього більше звик. Лівою рукою я намацав у кишені капсуль, але виймати не став, воліючи лишити руку вільною.

Петер дико закричав. Я штовхнув ногою двері і увірвався досередини. Шум відкриваючих дверей потонув у гучному крику Петера, але Буа побачив мене, кинув мотузку і вирячився на нас; його співтовариш послідував його прикладу, і зразу ж сидівший на стільці сплигнув з нього і повернувся. Оскільки він був до мене ближчий за всіх, я прицілився в нього. Вульф, витягши вперед ножа, заговорив, але його перервали. Рука мого противника пірнула до бедра. Не знаю, чи був він круглим бовдурем, чи відчайдушно хоробрим, але зволікати я не став і з дев'яти футів вистрілив йому прямо в груди. Краєчком ока я помітив, що рука чоловіка справа від мене метнулася назад і зразу ж вилетіла вгору, я судомно відсахнувся вбік. Ніж просвистів на волосинці від мого вуха, втім ворог вже

насувався , по ходу діставаючи щось з-за пояса, тож мені довелося зупинити його пострілом в упор.

Я розвернувся ліворуч і отетерів. Буа, привалившись спиною до стіни, по-вовчому ощерився, тримаючи перед собою ніж, а Вульф, витягши вперед руку з тесаком, наступав на нього в класичному бойовому півприсяді. Коли я пізніше запитав Вульфа, чому Буа не кинув у нього ніж, Вульф пояснив, що в поєдинках на ножах не заведено вдаватися до подібної тактики – якщо противника зразу не прикінчиш, то лишившись без зброї, опинишся в його повній владі. Знай я це тоді, я міг би стрільнути Буа в плече чи в ногу, але я не знав і прагнув якнайскоріше всадити в нього кулю, перш ніж він встигне укласти Ніро Вульфа. Я вистрілив, і Буа судомно смикнувся, але руку з ножем не опустив. Я стрільнув ще раз, і він мішком звалився на підлогу.

Вульф протупав повз мене до стільця, сів і сказав:

– Не випускай їх із виду.

Петер Зов, як до тепер, висівший під стелею, щось хрипко вичавив. Вульф переклав:

– Він просить, щоб його опустили. Тільки спершу подивися на них. Хтось із них може прикидатися.

Ніхто не прикидався. Я в цьому ретельно переконався. Довше за всіх я підозрював Буа, оскільки пушинка, котру я поклав йому на ніздрі, злетіла. Однак, дві повторні спроби показали, що її просто здуло протягом.

– Ніхто не прикидається, – проголосив я. – Я стріляв в упор. Якщо ви хотіли, щоб...

– Ти чув, чого я хотів. Опусти його.

Я розмотав ланцюг і опустив Петера. Мабуть, я трохи відволікся і не стежив за ним, бо коли я відпустив ланцюг з рук, Петер мішком звалився на підлогу. Я витяг з кишені складний ніж, розкрив його і схилився над Петером, щоб порізати його пути, проте Вульф зупинив мене.

– Стривай. Він живий?

– Атож, живий. Він просто знепритомнів, і я його чудово розумію.

– Він помре?

– Від чого? Ви захопили з собою нюхальну сіль?

– Прокляття! – обурився раптом Вульф. – Ти і на власному похованні будеш кепкувати! Зв'яжи йому гомілки, і ми піднімемось нагору. Сумніваюсь, щоб знадвору було чутно постріли, але мені все-таки буде спокійніше, коли ми виберемося звідси.

Я скорився. Мотузки в кімнаті було скільки душі завгодно, тож впорався я швидко. Коли я завершив з Петером, Вульф уже стояв біля дверей з ліхтариком у руці. Я також взяв з полиці ліхтарик і вийшов услід за Вульфом до сходів, а затим піднявся по них. Цього разу ми подолали п'ятнадцять східців скоріше, ніж першого разу. Вульф сказав, що треба перевірити, чи не лишився у фортеці ще хто-небудь, і я погодився. Вульф знав у фортеці усі потайні місця і закапелки, неначе сам її збудував. Він, навіть, змусив мене піднятися на сторожову вежу, в той час, як сам вартував біля її підніжжя з моїм кольтом у руці. Упевнившись, що в фортеці немає ні душі, ми

вийшли назовні і Вульф присів на валун біля стежки. Я помітив, що на поверхні каменя поряд з Вульфом буріє пляма.

– Тут Пашич зарізав пса, – сказав я.

– Так. Сядь. Як тобі відомо, коли я бесідую з людьми, я маю дивитися їм в очі, а ти змушуєш мене крутити шиєю.

Я всівся прямо на пляму.

– Я й не знав, що ви хочете поговорити.

– Я не хочу – я змушений. Петер Зов – убивця Марко.

У мене відвалилася щелепа.

– Це жарт?

– Ні, це істина.

– Звідки ви знаєте?

Вульф передав мені слова чоловіка, сидівшого на стільці.

ГЛАВА 13

Добру хвилину я переварював отримані відомості, щурячись на сонці.

– Якби ви сказали це перед тим, як ми увірвались у камеру тортур, я витратив би куль на одну більше, – похмуро промовив я.

– Пф! Адже ти не став би стріляти в повішеного?

– Ні. Нізащо.

– Тоді нічого вішати мені лапшу на вуха.

Я ще трохи помізкував.

– Все вивихнуто навиворіт. Він убив Марко. Я прикінчив негідників, які вбили Карлу.

– В чесному бою. Потім – у тебе не було вибору. Тепер вибір є.

– Який? Ви спуститесь і розкроїте йому ножем пузо? Чи я пристрелю його? Чи один з нас кине йому рукавичку в лице і викличе на дуель? А, може, зашиємо його в мішок і кинемо зі скелі? Чи замуруємо в стіну і покинемо здихати від голоду? – Тут мене раптом осінило. – Ні, ні вам, ні мені це не до смаку. А ось як щодо того, аби передати негідника в руки Данило і його головорізів, і розповісти про те, що ми дізнались? І діло зроблено.

– Ні.

– О'кей, тоді тепер ваша черга. Тільки завважте, копатися нам ніколи – можуть нагрянути неждані гості.

– Ми маємо відвезти його з собою до Нью Йорка.

Признатися, на кілька секунд я, навіть, втратив мову.

– І ви ще докоряєте мені за кепкування!

– Я не кепкую. Я сказав, що ми маємо вибір, але я помилився. Ми пов'язані по руках і ногах.

– Чим?

– Зобов'язанням, яке і привело нас сюди. Якби мова йшла тільки про помсту, мені б і дійсно нічого не завадило спуститися туди і встромити в нього ніж. Але в такому випадку мені довелося б погодитися з абсолютно неприйнятною для мене доктриною, згідно з якою людина несе відповідальність єдино перед власним "его". І все. Цій доктрині свято слідував Гітлер, а тепер на неї покладають надію Маленков, Тіто, Франко і сенатор Маккарті. Всі вони вороги справжньої свободи і демократії. Я їх рішуче осуджую. Нічого скалитися. Так ось, оскільки Марко вбили у Нью Йорку, я вважаю, що вирок його вбивці має винести нью-йоркський суд, а не я. Наша задача в тому, щоб доставити його до Нью-Йорка.

– Ура, хай живемо ми! Правда, є тільки легальний спосіб. як це зробити – треба добитися його екстрадиції.

– Нічого подібного. Ти, як завжди, неуважний в термінології. Єдиним способом екстрадиція являється лише в тому випадку, якщо вивозити його звідси законним образом. Нам же головне – доставити його в Америку, де він постане перед законним судом.

– Припустимо. Яким чином?

– В тому то й справа. Ходити він у стані?

– Думаю, що так. Кістки нібито цілі. Піти і з'ясувати?

– Ні. – Вульф, кряхтячи, піднявся і випрямився. – Я маю поговорити з цим чоловіком... Станом Косором. Я не хочу лишати тебе тут одного, бо ти можеш розмовляти тільки на мові пострілів. Тому я спершу спробую інакше.

Він повернувся обличчям до Чорногорії і почав призивно розмахувати руками, ще і ще раз. Я прикинув, що шанси на успіх рівні приблизно десяти процентам: по-перше, Косор міг не бути на своєму посту, а по-друге, я сумнівався, що він настільки довіряє Вульфу, що з готовністю відгукнеться на його призив. Однак, я програв. Я ще толком не почав вичисляти, скільки часу йому може знадобитися, щоб до нас добратися, як раптом куточком ока примітив за струмком якийсь рух, і в наступну мить упізнав Косора, який зі спритністю ящирки вислизнув з-за скелі. Коли він підійшов ближче, я зрозумів, що помилився – це був аж ніяк не Косор, а Данило Вукчич. Він гукнув Вульфа, Вульф відізвався, і Данило хутко спрямувався до нас.

Зав'язалась жвава розмова. Данило почав поглядати в мій бік, причім, як мені здалося, з куди більшою повагою, ніж напередодні. Усвідомлюючи, що такій високій честі я зобов'язаний своїй спритності в поводженні з вогнепальнлю зброєю, я зі знудженим видом позіхнув і прийняв недбалу позу. Хай бачe, що для мене ухлопати трьох головорізів – пара дрібниць. Звичне заняття. Потім спалахнув гарячий спір. Владнавши його, Вульф далі переважно говорив сам, а Данило уважно слухав, лише час од часу, вставляючи окремі репліки. Нарешті, вони начебто поладнали; в усякому разі, обмінялися рукостисканням, після чого Данило потис руку мені. Виглядав він зовсім іншим. Принаймні, відходячи, він двічі озирнувся, а наостанок, перш ніж зникнути за скелею, навіть, помахав нам рукою.

– Він зовсім змінився, – сказав я Вульфу. – Чим ви його причарували?

– Тепер нам вже ніколи, – відмахнувся Вульф. – Не можна гаяти ні хвилини. Я маю поговорити з цим чоловіком, після чого ми зразу відходимо. Я розповів Данило про все, що скоїлося. Він хотів піти туди і поглянути на них, але я відмовив. Якби він пішов сам, то повернутися міг би з цілою колекцією відрубаних пальців, включно з пальцем Зова, а якби ми пішли разом, Зов би нас побачив і подумав, що ми діємо разом – а нам цього допустити не можна. Тож ми забираємо Зова з собою, а Данило спробує нам завадити, але зазнає поразки.

– Сподіваюсь, мені не доведеться пристрелити Данило?

– Ні, якщо він не порушить даного мені слова. Я б хотів не повертатися у фортецю. Ти сходиш сам? Якщо він у стані йти, приведи його сюди.

– Руки лишити зв'язаними?

– Ні, розв'яжи його.

Я зайшов у фортецю через парадний вхід, розшукав потрібний коридор, запалив ліхтарик і спустився по сходах. Чому, перед тим, як зайти до кімнати, я взяв револьвер, я, навіть, сам не розумію, але я його витяг і звів гачок. Зайшовши, я обійшов усіх трьох мерців, переконався, що ніхто не задихав, і повернувся поглянути на Зова. Він лежав нерухомо з заплющеними очима, але не в тій позі, в котрій лишався перед нашим відходом. Я витяг ніж і перерізав пута, що зв'язували його гомілки і зап'ястки.

Я дивився на Зова і роздумував про те, як би я міг спростити нашу задачу, якби на пару хвилин позабув про всі доктрини. І раптом мене як громом вразило! А чи не міг Вульф саме це мати на увазі, коли послав мене сюди? Але по зрілому міркуванню я вирішив, що помиляюсь.

– Розплющуй очі! – прикрикнув я на Зова. – Нічого прикидатися.

Безрезультатно. Тоді я ухопив його за вухо і почав немилосердно викручувати. Зов застогнав і розплющив очі. Я ривком припідняв його і підштовхнув до виходу. Він рушив, як миленький, і до валуна, на якому сидів Вульф, ми добралися без пригод.

– Що ж, містер Зов, я радий, що ви можете ходити.

– Товариш Зов, – поправив його недавній полонений.

– Прошу, раз вам так більше подобається. Товаришу Зов. Нам треба йти. Можуть нагрянути незвані гості, а мій син вже досить потрудився сьогодні.

Зов подивився на Вульфа.

– Ви ж учора вдень були в Тітограді. Як ви сюди потрапили?

– Це зачекає. Ми маємо вибратися звідси.

– Я хочу знати.

– Ви чули, як я говорив про Духа Чорної гори. Мені сказали, що одного з їх очільників можна знайти тут, біля кордону, ось

ми і приїхали сюди. Нам вдалося з ним зустрітися, але результат мене розчарував. Ми вирішили пересікти албанський кордон, побачили цю фортецю, і вже хотіли було зайти до неї, як раптом почули крик. Ми, вже прийнявши всі засоби застереження, спустилися донизу, щоб з'ясувати, в чому справа, і... Самі знаєте, що ми побачили. Ми втрутилися, бо ми проти тортур. Насилля, звісно, частенько уникнути важко, як, приміром, під час вашого завдання у Нью Йорку, але тортури ...

– Звідки ви знаєте про моє завдання у Нью Йорку?

– Ми чули, про що говорив вам цей росіянин. Якщо росіяни завжди вдаються до подібних методів, то ми їх не схвалюємо. Ми збираємося в Тітоград, щоб зустрітися з Госпо Стрітаром. Він справив на мене найприхильніше враження. Ходімте.

– Ми не можемо мандрувати по горах при світлі дня. Ми маємо де-небудь затаїтися... Я знаю підходяще місце – ми пересидимо там до темноти.

– Ні. Ми мусимо йти негайно.

– Це неможливо. Живими ми до долини не доберемося. Навіть, вночі це досить небезпечно.

Вульф поплескав його по плечу.

– Ви просто налякані, товаришу Зов, і це зовсім не дивно. Втім, я змушений наполягати. Ви самі бачили, який мій син на ділі, і ви можете цілком на нього покластися. Сам же я надалі нізащо не погоджуся подорожувати вночі по ваших горах. Вас у такому стані я теж кинути не можу. У вас була зброя?

– Так.

– Пістолет?

– І ніж. Вони поклали їх у шухляду стола. – Зов сперся руками об поверхню валуна, намагаючись привстати. – Я схожу і принесу їх.

– Ні, ви повинні берегти сили, – зупинив його Вульф. – Нехай мій син сходить. Алекс, пістолет і ніж товариша Зова знаходяться внизу, в шухляді стола. Сходи і принеси їх.

– А що за пістолет?

Вульф запитав Зова, той відповів, але перекладати Вульф не став. Слово "люгер" однаково звучить на сербо-хорватській, на албанській, і, мабуть, на всіх решта мовах. Потрібний стіл з шухлядою я знайшов відразу. Окрім пістолета і складного ножа, в шухляді лежали також наручний годинник в корпусі із нержавіючої сталі і шкіряне портмоне з документами.

Коли я наблизився, Вульф розпорядився:

– Пістолет лиши у себе. Віддай йому тільки ніж.

– Я знайшов ще годинник і портмоне з документами.

– Віддай їх йому. – Він повернувся до Зова. – Ваш пістолет поки що буде зберігатися у мого сина. Після того, що ви перенесли, вам не варто піддавати себе зайвому ризику.

Зов розсував по кишенях передані мною речі і понуро сказав:

– Віддайте мені пістолет.

– Віддамо. Він трофейний?

– Так. Я зняв його у війну з убитого німця.

– Не дивно, що ви ним дорожите. Мабуть, ви його і до Нью Йорка брали?

– Авжеж. До Нью Йорка і на інші завдання також. Віддайте мені його.

– Пізніше. Відповідальність за благополучний кінець нашої подорожі я беру на себе. Ви з моїм сином ровесники – жаль, що ви не можете спілкуватися. Ви зовсім не знаєте англійський?

– Чому – кілька слів знаю. "Долар", "о'кей", "сигарета".

– Я шкодую, що в свій час не навчив його сербо-хорватській. Як-не-як, ми вже тут досить давно. Я піду вперед, а мій син буде охороняти наш тил. Ходімо.

Будь у нього пістолет, Зов, можливо, міг би і зноровити, але без пістолета крити йому було нічим, і він підкорився. Ми напилися зі струмка і вийшли в дорогу. Зов підволікував ногу, хоча було несхоже, що йому дуже болить. Коли ми здерлися на верхівку гори, і Вульф зупинився, щоб перевести подих, я запитав його:

– А де нас чекає засада? Ви мені не сказали.

– Це й ні до чого. Старайся говорити поменше. Розмови про лінгвистичні знання можуть виявитися обманом. Я скажу тобі, коли вихоплювати револьвер.

Подорож відновилася. Тупаючи слідом за Зовом, я розмірковував про те, що Вульф віддасть окружному прокурору вбивцю тепленьким, прямо на тарілочці. Разом зі знаряддям убивства. Кулю, витягнуту з тіла Марко, наскільки я знав, давно прилучили до справи. Я пригадав відривок з класичного підручника по криміналістиці, в якому говорилося про те, що після спіймання злочинця і пред'явлення викривальних його доказів, роботу можна вважати завершеною.

Та якби ж – завершеною, подумав я. Мені б сюди автора цього підручника, я б змусив його проковтнути цілу главу власного твору. Пам'ятаючи про застереження Вульфа, я старався не надто видивлятися на всі боки, проте все ж, коли ми наближалися до знайомої козячої стежки, тримався насторожі. Ніхто на нас так і не напав. Стрілки мого наручного годинника показували вже десять хвилин на другу, коли ми зупинилися біля струмка, щоб втамувати спрагу і закусити шоколадом. Товариш Зов ум'яв стільки шоколаду, скільки ми з Вульфом разом узяті.

Півгодини по тому ми вийшли на широке плато і раптово опинилися неподалік від дому, в якому з'явився на світ Вульф. Я трохи відстав, щоб подивитися на це диво. Судячи з усього, задньою стіною дому служила скеля. Два поверхи, чотирьохскатний конічний дах, в кожній стіні з того боку, звідки я дивився, прорізано по чотири вікна. У трьох вікнах шибки розбиті. Дерев'яні двері.

Я вже повернувся до Вульфа сповістити його про те, що збираюся зазирнути досередини, як його голос гаркнув:

– Пістолет, Арчі!

Я одним порухом вихопив з кишені "кольт". Трохи далі від нас і в протилежній стороні від дому Вульфа стояли Данило, Йосип Пашич і ще двоє, котрі, схоже, ховалися за валуном. Данило стискував у руці револьвер, у решти в руках нічого не було.

– Не стріляйте, – сказав Данило. – Ви можете ступать на всі чотири сторони. Нам потрібен тільки Петер Зов.

Вульф заступив Зова своїм тілом.

– Він іде з нами, і ми його не віддамо.

– Віддасте, як миленькі. Він – наш.

Вульф поводився так, що сповна міг би сказати "через мій труп," але не сказав. Я ж розставив ноги позручніше і націлив "кольт" прямо в пупок Данило. Вульф промовив:

– Цей чоловік знаходиться під нашим захистом. А ми – громадяни Сполучених Штатів, і якщо з нами щось станеться, то вам непоздоровиться.

– З вами нічого не станеться. А Зов – зрадник. Він зрадив нас албанцям, і ми маємо право розібратися з ним.

– Що ви збираєтеся з ним зробити?

– Я хочу з'ясувати, що він розповів албанцям.

Скоріш за все, вони обмінювалися експромтами, адже часу на те, щоб так детально обговорити ролі, у них не було.

– Я вам не вірю, – відрізав Вульф. – Час, який я провів у вашому товаристві, дає мені право сказати, що я зовсім не вірю жодному вашому слову. Якщо ви насправді югославський патріот, то йдіть з нами. Тільки ви – ваші люди залишуться тут. Якщо Зов і справді зрадив свою батьківщину, то розбиратися з ним по праву має Госпо Стрітар в Тітограді, куди ми його і ведемо. Якщо ви згодні приєднатися до нас, то киньте зброю. Ви згодні?

– Аж ніяк.

– Тоді спробуйте відняти її силою. Товаришу Зов, я зараз повернуся обличчям до дороги. Тримайтесь прямо переді мною, і ми з вами повільно підемо вперед. Алекс, прикривай нас. Будеш задкувати спиною вперед, орієнтуючись за моїм голосом.

Вульф повернувся спиною до неприятеля і поклав руки на плечі Зову. Я відступив, пропускаючи їх, а сам дбайливо тримав Данило на мушці. Потім почав повільно відступати.

Ми покинули відкритий простір і вийшли на польову дорогу. Оскільки Вульф не міг мене бачити, я з зусиллям стримався, щоб не усміхнутися і не помахати Данило, подібно тому, як він недавно помахав нам біля фортеці. Мені, навіть, довелося прикусити губу, щоб подавити порив. Данило міг неправильно зрозуміти мій жест і все зіпсувати. Вульф увімкнув свій звуковий маяк і почав читати напам'ять статті конституції.

Коли він дійшов до четвертої, я не стримався:

– Зупиніться, будь ласка, – змолився я. – Не думаєте ж ви, що я буду задкувати до самого Тітограда.

– Дай мені закінчити статтю. Саме через четверту статтю ми і опинилися втягнутими в цю халепу.

Томлячись, я вислухав цю статтю.

– Це все?

– Так.

Я повернувся і подався до них.

ГЛАВА 14

В Тітоград ми прибули по-королівському – на старенькій вантажівці —"форді", котру Зов затребував і отримав на першій же фермі, що трапилася нам по дорозі. У двадцять хвилин по третій наша вантажівочка зупинилася перед будівлею управління поліції, куди рівно двадцять дві години тому нас привозив Жубе Біліч. По проханню Вульфа я заплатив водію три тисячі динарів. Потім я звалив на себе гамаки, і пішов услід за Вульфом і Зовом до будівлі. Ми пройшли по темному коридору, піднялися по сходах і зайшли в кімнату, в якій сиділи на табуретах два писарі. Зов щось сказав Вульфу, і Вульф переклав для мене, що нас просять почекати тут. Він протупав до стіни і всівся на стілець, котрий жалібно застогнав під незвичною тяжкістю.

Зов відправив одного з писарів до начальства. Хвилину пізніше писарь повернувся і сказав Зову, що його викликають. Цього разу чекати довелося досить довго, тож я став,навіть, прикидати, чи не збирається Госпо Стрітар сам вчинити над Зовом розправу і тим самим позбавити нас від зайвої мороки. Такий розвиток подій не був позбавлений привабливості, однак по зрілому міркуванню я стривожився – якщо Зова могли

суворо покарати за дружній візит до албанців, то чим могла загрожувати аналогічна провинність Тоне Стара і його сину Алексу? Це вже зовсім не приваблювало. Я був би радий поставити Вульфу кілька животрепетних запитань, але бідолаха сидів, зронивши велику голову на груди, і так важко дихав, що я вирішив його пожаліти і дати йому спокій.

Незабаром я почув, як кличуть якогось Алекса, викрикуючи його ім'я знову і знову, і про себе вилаяв цього бовдура, який вперто не відгукувався. Далі хтось потряс мене за плече. Я розплющив очі, упізнав Вульфа і стріпнувся.

– Ти заснув, – сварливо сказав він.

– Ви також. Причім, ви – першим.

– Нас кличуть. Візьми гамаки.

Я підібрав гамаки і потягнувся слідом за Вульфом до кабінету Стрітара.

Зустрівший нас Зов зачинив за нами двері, потім підійшов до столу Стрітара і всівся в кутку. Стрітар, не встаючи зі свого місця, жестом запросив нас сідати. Він так і не постригся. Він уважно подивився на Вульфа, а потім прискіпливо втупився на мене. Не будучи впевненим у тому, як поводитися, я не став у відповідь ні усміхатися, ні супитися, а просто сів і чинно уставився перед собою.

Стрітар звернувся до Вульфа.

– Шкода, що ваш син не говорить по-нашому. Я б хотів поставити йому кілька запитань.

Вульф кивнув.

– Я також шкодую, що не навчив його. Пусте, я радо послужу вам перекладачем.

– Це не одне й те саме. Товариш Зов розповів мені про те, що сьогодні сталося. Ви і ваш син проявили відвагу, як справжні чоловіки. Я вам дуже вдячний і обов'язково сповіщу вищестоящих осіб. Я був би також вдячним, якби ви розповіли мені про все, що діялося з вами відтоді, як ви виїхали звідси.

Вульф припідняв брови.

– Здивований, що ви це запитуєте. Ви ж говорили, що вам стає відомо все.

– Можливо. Втім, я хотів би почути з перших вуст.

– Прошу. Насамперед ми зайшли в дім, де багато років тому жив мій друг Грудо Балар. Тепер в домі проживає незнайомий мені чоловік, який ніколи, навіть, не чув про Балара. Затим ми відправилися по одній адресі, про котру я дізнався в Албанії. Мені повідомили, що такий-собі Данило Вукчич, якщо захоче, може багато мені розповісти про Духа Чорної гори.

– Хто саме дав вам його адресу?

Вульф потряс головою.

– Я ж сказав вам учора, що не буду піддавати неприємностям нікого з тих людей, які згодилися підсобити мені. Нам вдалося розшукати цього Данило Вукчича, і він справді знає все те, що нас цікавить. Щоправда, у мене склалося враження, що він не горить бажанням поділитися

цими відомостями з першим зустрічним. Я тримався з ним досить відверто. Ви, може, пам'ятаєте, що я розповідав вам про те, як ми заховали в горах солідну суму в американських доларах. Так ось, я йому теж розповів про це, але тепер вже каюся. Не варто мені бути таким щиросердним. Думаю, що саме тому він запропонував відвести нас у гори до одного з ватажків Духа Чорної гори. Нині я, навіть, не уявляю, як я витримав цю подорож. Після мучимого...

– Хвильку. Ви де-небудь бачили Жубе Біліча? Юнака, який вчора привів вас сюди.

Вульф видавався заклопотаним.

– Його? Де? В горах?

– Чи бачили ви його де-небудь відтоді, як пішли звідси?

– Ні. А що?

Стрітар відмахнувся.

– Пусте. Продовжуйте.

– До печери ми добрались – мені сказали, що вона знаходиться біля албанського кордону – серед ночі. В печері було п'ятеро. Вукчич сказав, що один із цих п'ятьох і є ватажок Духа Чорної гори, хоча враження на мене той зовсім не справив.

– Як його зовуть?

– Імен мені не називали. Я тоді вже почав підозрювати, що діло нечисте. Вони наполягали, щоб я розкрив їм, де знаходиться наш тайник. Мені, навіть, почало здаватися, що вони збираються силою випитати у мене ці свідчення. Та й сам Вукчич викликав у мене недовіру, хоча я йому, звісно, в цьому не зізнався. В протилежному випадку ми могли просто не вибратися звідти живими. Я ламав голову, як вибратися з цієї історії і, як мені здається, впорався з задачею достатньо успішно. Вранці я сказав, що ми хотіли б подивитися на кордон з Албанією, і Вукчич провів нас до кордону – він же ніяк не помічений. Коли ми до нього добралися, ми просто рушили вперед, знаходячись вже на албанській території, Вукчич спробував нас затримати, але ми не послухались. Він деякий час супроводжував нас, але, коли ми вийшли до фортеці, зупинився. Ми підійшли до фортеці ближче і раптом почули крики. Решту вам відомо від товариша Зова.

– Я б хотів почути це від вас. Все, що можна – кожне слово.

Вульф розповів Стрітару про все, що відбувалося, примовчавши тільки про наші з ним переговори і про те, що Данило заходив у фортецю.

Підсумував він так:

– Ми з сином не чекаємо від вас особливих знаків вдячності за наші заслуги, однак про дещо мені б хотілося вас попросити. Мій син давно мріє про пістолет системи "люгер", і він говорить, що той пістолет, який належить товаришу Зову, знаходиться у прекрасному стані. Він ладен поміняти його на свій "кольт", якщо товариш Зов не заперечує.

Я, звісно, не знав, що саме Вульф промовив, але відразу зрозумів, що він припустився помилки. Зов тут же скочив і

почав горлати і розмахувати руками, а Стрітар насупився і піджав губи. Будь Стрітар розумнішим і проникливішим , не зносити б нам з Вульфом голів. Втім, Вульф, слід віддати йому належне, завваживши, яку бурю зчинив, миттю дав задній хід.

– Що ви, товаришу Зов, не хвилюйтеся так. Я ж просто запропонував. Я думав, що це буде вам приємно. Алекс, поверни товаришу Зову його пістолет.

Я витяг з кишені "люгер", віддав його Зову і повернувся на своє місце.

Стрітар, схоже, заспокоївся.

– Що ж, ваша розповідь повністю співпадає з тим, про що я дізнався від товариша Зова, – сказав він. – Звісно, ви могли якось домовитися, часу ви мали задосить, але я не маю причин підозрювати вас. Можете сказати своєму сину, що чоловік, якого він убив – Дмитро Шувалов, один з головних російських босів у Албанії.

Вульф переклав для мене його слова, і я радісно скривився.

– Зову невимовно пощастило, що ви поспіли, – вів далі Стрітар. – Ви заслуговуєте нагороди. Що ви збираєтеся робити далі? Не хочете з'їздити до Белграда? Не виключено, що ми могли б влаштувати вам зустріч з маршалом Тіто.

– Ми ж не маємо жодних документів.

– О, це дурниці, після того, що ви зробили.

– Не знаю ... – з сумнівом у голосі протягнув Вульф. – Ми з сином вже виконали те, заради чого приїхали. Мені не треба

багато часу, щоб відрізнити овець від кіз. Я переконався, що теперішній режим дбає про мій народ і турбується про благо для моєї країни. Ми були раді вам допомогти, але нам значно легше надавати вам допомогу з Америки. До речі, в тому тайнику в горах, про який я вам говорив, сховані вісім тисяч американських доларів. Я хотів би, аби ви прийняли їх в знак нашої довіри до влади і нашого бажання підтримати її.

При цих словах Вульфа Стрітар і Зов переглянулися. Зов, мабуть, подумав, що грошики треба поділити навпіл, позаяк він привів нас сюди, а Стрітар, напевне, прикинув, що з Зова вистачить і десяти процентів. Хай ще порадується.

Вульф продовжував:

– Я, звісно, розумію, що це дрібниці, але хай це буде просто жест доброї волі. Коли ми повернемося в Америку, ми подумаємо, що ще можна для вас зробити.

– Нам потрібні друзі в Америці, – кивнув Стрітар.

– Розуміється. Ми постараємось виявляти вам всіляке сприяння. Може, ви хочете, щоб ми вступили до комуністичної партії і спробували схилити американських комуністів на вашу користь?

– О, Господи! – Стрітар очманіло звів голову. – Вони ж давно запродалися Москві, це будь-якій дитині відомо. Ні, з цією мерзотою ми зв'язуватися не будемо. А де ви мешкаєте в Америці?

– У Філадельфії.

– Де це?

– Це місто з двохмільйонним населенням в дев'яноста милях на південний схід від Нью Йорка.

– Два мільйони мешканців! Неможливо уявити. А там вас теж зовуть Тоне Стара?

– Ні. – Вульф ледь зам'явся. – Справа не в тому, що я вам не довіряю, товаришу Стрітар. Просто я не хочу, щоб до мого повернення хтось наводив справки про мене серед моїх друзів і колег. Коли я повернуся до Америки, я відразу сповіщу вам, як мене зовуть там, і дам свою адресу. Скажіть мені тільки наступне. Я буду надсилати вам гроші, але хочу бути певним, що вони попадуть по призначенню. Як це краще зробити?

Стрітар піджав губи.

– Я обдумаю і дам вам знати. Ви праві, це треба організувати як слід. Коли ви відбуваєте і як?

– Ми не маємо документів.

– Я знаю.

– Щиро кажучи, ми хотіли б виїхати як можна скоріше. Справа в тому, що тут на нас чигає небезпека. Я знаю, що поліція є в вашому підпорядкуванні і служать у ній справжні професіонали, але ми чули, як цей росіянин сказав товаришу Зову, що той був змушений прийти у фортецю, бо прекрасно знав, чим загрожує йому непослух. Отже, вони можуть не тільки посилати сповіщення в Тітоград, але можуть приймати певні заходи, якщо ці сповіщення ігноруються. Вони, безумовно, не пробачать нам загибелі Дмитра Шувалова, не кажучи вже про двох інших людях. В Тітограді нам безперечно загрожує небезпека.

– Але вас ніхто не бачив. Ніхто не знає, що ви тут.

– Данило Вукчич знає. І його друзі теж. Можливо, я його підозрюю несправедливо, однак, краще підстрахуватися. Хто знає, може, він саме зараз доповідає албанцям про те, що сталося. І в зв'язку з цим я хотів би ще дещо додати, втім, можливо, це і не наша справа.

– Що саме?

Вульф поглянув на Зова, потім перевів погляд на Стрітара.

– Це має відношення до товариша Зова. Мені здається, що він перебуває в ще більшій небезпеці, ніж ми. Я маю пропозицію, яка, можливо, дозволить уникнути цієї загрози.

– Яку?

– Відправте товариша Зова в Америку. Він може поїхати з нами зараз, або потім сам приїде до нас, а ми обіцяємо його влаштувати. Я бачу тут одразу кілька переваг: по–перше, в Америці товаришу Зову ніщо не загрожує; по–друге, поряд з нами буде людина, котра знає про ваші нужди і допоможе мені передати вам гроші і конфіденційну інформацію, – Вульф розвів руками. – Якщо по якій-небудь причині вам це видається незручним, я, звісно, наполягати не буду.

Стрітар і Зов перезирнулися. Стрітар сказав:

– Що ж, варто подумати. Мені здається, що в цьому щось є.

– Мені також, – промовив Вульф. – А надто, що Зов зовсім недавно побував у Америці. Саме тому я і запропонував вам цей варіант. Можливо, ви, навіть, придумаєте для нього ще

яке-небудь доручення. В такому випадку, йому може знадобитися допомога, а на нас ви завжди можете розраховувати – мій син сьогодні це довів.

Стрітар подивився на Зова. Потім перемістив погляд на Вульфа. Затим поглянув на мене. По загальному духу бесіди, по поглядах і по низці інших ознак я вже здогадався, що мова йде про щось вельми серйозне, тому витримав його погляд упевнено і з гідністю. Надивившись на мене вдосталь, Стрітар повернувся до Вульфа і запитав:

– Вам не доводилося чути про чоловіка на ім'я Ніро Вульф? Мене слід представити до вищої нагороди – адже я, навіть, оком не моргнув. Нехай вимова Стрітара і залишала бажати кращого, словосполучення "ніровульф" я у стані розібрати на будь-якому наріччі. Уявіть мій стан: я знав, що пахне смаженим, і раптом цей головоріз називає Вульфа на ім'я. Як моя рука не пірнула до кобури – досі ума не прикладу. Так, на лиці Вульфа жоден м'яз не ворухнувся, та для мене це була слабка втіха. Вульф не втратить присутності духа, навіть, коли йому пообіцяють круглу суму.

– Розуміється, чув, – сказав він. – Якщо ви маєте на увазі знаменитого товстого детектива із Нью Йорка. Ви не знайдете жодного американця, котрий би про нього не читав.

– Ви з ним знайомі?

– Ні, не маю честі. Однак, я знаю одного чоловіка, який з ним на короткій нозі. До речі, за його словами, я трохи подібний до Вульфа. Правда, я бачив Вульфа на фото, і мені здається, що єдина схожість полягає в розмірах живота.

– А знали ви чоловіка на ім'я Марко Вукчич?

– Ні, але його ім'я я вже сьогодні чув. Воно споминалося в бесіді Шувалова з Зовом. Він має якесь відношення до Данило Вукчича?

– Так, це його дядько. Він володів розкішним рестораном у Нью Йорку. Тепер ресторан відійшов до Ніро Вульфа, котрий за нашими відомостями, збирається допомагати грошима і зброєю Духу Чорної гори. Причому у великій кількості.

– Виходить, не варто було вбивати Марко Вукчича, – пробурчав Вульф.

– Ні, я з вами не згоден. Ми ж не знали, що у нього є друг, котрий так швидко займе його місце. Мені тільки сьогодні розповіли про це.

– І тепер ви хочете вбити Ніро Вульфа.

– Я цього не говорив, – різко сказав Стрітар.

– Але ви це мали на увазі. Я відношусь до категорії тугодумів, але це для мене очевидно. Я запропонував, щоб ви доручили Зову що-небудь ще, а ви зразу запитали про Ніро Вульфа. Це шито білими нитками. Отже, ви хочете вбити Ніро Вульфа.

– То що? – огризнувся Стрітар.

– Нічого. Треба поміркувати. А які у вас підстави підозрювати, що цей Вульф буде допомагати Духу Чорної гори?

Стрітар висунув шухляду стола і витяг аркуш паперу.

– Позавчора один чоловік в Барі отримав від Ніро Вульфа телеграму наступного змісту: "Сповістіть мешканцям за Адріатикою, що всіма справами і зобов'язаннями Вукчича займаюся я. Незабаром отримаєте двісті тисяч доларів. В наступному місяці посилаємо в Барі нашу людину для переговорів"

Стрітар прибрав папір у шухляду і засунув її.

– Ви задоволені?

– Так, схоже, ви маєте рацію. А хто цей чоловік із Барі?

– Це не має значення. Ви хочете знати надто багато.

– Я так не вважаю, товаришу Стрітар... якщо я можу так вас називати. Оскільки я з вами вкрай відвертий, я маю право розраховувати на взаємність. Нам з сином на зворотньому шляху доведеться проїхати через Барі, щоб отримати свої речі і документи, і ми можемо зустрітися з ним. Хто він?

Стрітар знизав плечима і сказав:

– Паоло Телезіо.

Вульф витріщився:

– Що!

– А в чому справа? – у свою чергу здивувався Стрітар. – Ви про нього чули?

Вульф спохмурнів.

– Справа в тому, що саме в нього ми лишили свої речі і документи. Мій знайомий із Філадельфії відрекомендував мені його, як надійну людину, котра поможе нам переправитися через Адріатичне море. І він працює на Духа Чорної гори! Хто б міг подумати. Що ж нам тепер робити?

– Нічого особливого, – відповів Стрітар. – Найголовніше – не говоріть Телезіо, що я бачив телеграму. Ви зрозуміли?

– Звісно, – ображено відповів Вульф. – Ми ж не дурні, втім, вчора ви назвали нас саме так. Чи ви так і думаєте?

– Можливо, я помилявся. Я згоден, що в Америці ви можете принести нам багато більше, ніж тут. А що стосується доказів намірів Вульфа допомагати Духу Чорної гори, мені здається, я зміг вас переконати. Ви згідні?

Вульф зам'явся.

– Мабуть, так.

– Виходить, його треба усунути. Ви згідні допомогти?

– В залежності від того, що доведеться для цього робити. Вбити людину в Америці – це не те саме, що вбити людину тут. Сам би я за це не взявся.

– Я вас і не просив. Я лише запитав, чи згідні ви допомогти. Петеру Зову знадобиться допомога. Ви говорите, що Філадельфія знаходиться в дев'яноста милях від Нью Йорка – тобто в ста п'ятидесяти кілометрах – це, навіть, добре, бо у Нью Йорку Зову було б небезпечно. В цьому ви готові нам допомогти?

Вульф ледь задумався, затим сказав:

– Є одна складність. Як би ми не ховалися, Зова можуть заарештувати. Що, коли він нас викаже?

– Ви вже бачили, який він під тортурами. Невже американська поліція теж застосовує такі методи?

– Ні. – Вульф подивився на мене. – Алекс, товариш Зов повинен їхати в Америку, і нас просять допомогти йому організувати вбивство Ніро Вульфа. Я згоден взятися за цю справу, якщо ти не проти.

Я напустив на себе серйозний вид. Я ладен був віддати вісім тисяч центів за те, щоб сказати, що все життя мріяв прикінчити цього типа, але не був певен в тому, що Зов зі Стрітаром і справді не розуміють англійської. Тож, я обмежився тим, що запевнив:

– Я згоден, таточку. Я радий взятися за будь-яку справу, в якій ти береш участь.

Вульф поглянув на Стрітара.

– Мій син згоден. Ми маємо виїхати як можна скоріше. Ви можете переправити нас в Барі?

– Так. Але Зову доведеться скористатися другим маршрутом. – Стрітар поглянув на годинника. – Справ у мене по горло.

Він підвищив голос і покликав:

– Джин!

Відкрилися двері і зайшов один з писарів. Стрітар звернувся до нього:

– Знайди Трумбича і Левстика, і приведи сюди. Я буду зайнятий ще годину. Не заважати мені без крайньої необхідності.

Зов любовно погладив "люгер".

ГЛАВА 15

Все-таки нас арештували за відсутність документів, і це ледве не порушило всі наші плани. Щоправда, сталося це вже не в Чорногорії. Стрітар вирішив не ризикувати – на випадок, якщо ми все-таки передумаємо і захочемо заїхати в Белград, де могли б проговоритися щодо восьми тисяч доларів – і ні на хвилину не упускав нас з виду. Він сам нагодував нас м'ясом, сиром, хлібом з ізюмом, а з настанням сутінок вивів на вулицю і посадовив у новенький "форд." Нас відвезли в Будву, сільце на самому узбережжі, розташовану, за словами Вульфа, всього в п'яти милях на північ від того місця, де два дні тому нас висадив Гвідо Баттіста. За ті півтори години, які знадобилися йому на те, щоб проїхати тридцять миль, водій не перекинувся з Вульфом і дюжиною слів, а мене і зовсім не помічав. Висадивши нас біля самої пристані, він щось проквакав зустрічавшому нас незнайомцю, і в ту ж мить хлинула злива.

Дощ не вщухав усю ніч, однак катер, на якому нас переправляли, виявився на кілька сторіч новіший, ніж корито Гвідо. В ньому знайшлася, навіть, каютка, в котрій я приліг. Вульф спробував послідувати моєму прикладу, але койка була така вузька, що йому доводилося триматися за залізну скобу,

аби не впасти. Врешті-решт, відмовившись від боротьби, Вульф розтягся прямо на підлозі. Зворотний шлях через Адріатику на катері, який з жвавістю скакуна розсікав хвилі, зайняв у нас на три години менше, ніж подорож на кориті Гвідо.

Ще не світало, коли катер кинув якір. Нас безцеремонно запхали в якийсь ялик зі смаглявим гребцем, висадили на берег, після чого ялик враз розвернувся і відчалив. Вульф викрикнув йому вслід:

– Де ми знаходимось, хай тобі грець?

– Там, де треба! – послідувала відповідь.

– Чемний мерзотник, – зауважив я.

Ми натягли светри, озброїлись ліхтариками і рушили вперед, вглиб суші. Якщо нас і справді висадили в умовному місці, то в двохстах метрах від берега мала проходити дорога на Молфетту, рибацьке сільце. Невдовзі ми наткнулися на цю дорогу, повернули ліворуч і побрьохали по ній, проклинаючи дощ на всі боки. Я думав лише про те, як змусити Вульфа перекласти мені інструкції на водяному обігрівачі, коли ми доберемося до обтинькованого будиночка в Барі.

Доковилявши до Молфетти, ми постукалися в двері найближчого вибіленого будиночка, обсадженого деревами, і Вульф, поговоривши з хазяїном, протягнув йому через шпарину аркуш паперу. Італієць, такий же люб'язний, як і гребець з ялика, погодився довезти нас до Барі за п'ять тисяч лір. В дім він нас не запросив, і ми дожидались його під крислатим інжиром.

Нарешті, він з'явився, викотив з-під навісу маленький "фіат," і ми всілися на заднє сидіння. Соваючись у промокших наскрізь штанях, я намагався міркувати. Дещо мені було не до смаку – наприклад, я ніяк не міг збагнути, навіщо Вульфу знадобилося віддавати вісім кусків цим шибеникам. З другого боку, я погоджувався, що Вульф намагався зробити так, щоб його пропозиція виглядала як можна більш спокусливіша для Стрітара. Бентежило одне: Зова ми з собою не прихопили і ніякої гарантії на те, що він і справді прибуде в Штати, ми не мали. В Італію він мав пробратися через Горицію, як і раніше, а зустрітися ми домовилися в Генуї.

Я продовжував обмізковувати становище, яке склалося, коли "фіат" загальмував, ліва дверця відкрилася і в обличчя водію бризкнув промінь ліхтаря. Іззовні стояв такий —собі в плащі до ніг. Він поставив кілька запитань, потім відчинив задню дверцю, посвітив на нас і щось запитав. Вульф відповів. Зав'язалась жвава бесіда, причому плащ наполягав, а Вульф не поступався. Нарешті, плащ захлопнув нашу дверцю, обійшов машину справа, відкрив передню дверцю, забрався на сидіння справа від шофера і повернувся обличчям до нас. В руці його я розгледів пістолет, сталевий ствол якого дивився на нас з Вульфом.

– Від мене щось треба? – запитав я Вульфа.

– Ні. Він хотів перевірити наші документи.

– Куди ми їдемо?

– В тюрму.

– Господи, хіба ми не в Барі?

– Вже під'їжджаємо, так.

– Так скажіть йому, щоб відвіз нас до того будинку, і ми покажемо йому ці ідіотські документи.

– Ні. Я не хочу ризикувати – завтра по ту сторону Адріатики дізнаються, що я був тут.

– А що ви йому сказали?

– Що я хочу зустрітися з американським консулом.

Розуміється, він відмовився турбувати консула в такий час. Я спробую проштовхнути новий закон, згідно якого в будь-якому місті має бути по два консули – денний і нічний. Певен, що кожен з вас, котрому доводилося провести ніч, чи хоч би частину її в італійській буцегарні, підтримає мене. Нас – вірніше, Вульфа – допитали. Спочатку за нас взявся прилизаний красавчик-баритон в бездоганному мундирі, потім пару годин старався жирний гіпопотам в засмальцьованій рибацькій робі. Відібрані у нас ножі і пістолети не додали нам доброзичливості.

Врешті-решт нас запхали в крихітну камеру з двома койками, вже заселеними приблизно п'ятдесятью тисячами душ. Двадцять тисяч обивателів представляли блохи, ще двадцять тисяч – клопи, а решту я і по сьогодні не можу класифікувати. Після ночі в стогу сіна і другої ночі, проведеної в обледенілій печері, можна було вважати будь-яке новацтво покращенням, але на ділі вийшло не так. Я вдосталь нагулявся від стіни до стіни (цілих десять футів), стараючись не наступити на якусь частину Вульфа, який сидів прямо на бетонній підлозі. Про сніданок можу сказати одне – ми від

нього відмовились. Шоколад – те, що від нього лишилося – був у гамаках, які, природно, у нас відібрали.

В одній з перших статей нового закону про денних консулів має бути вимога про те, щоб на службу вони приходили до восьмої ранку. Лише на початку одинадцятої двері в нашу камеру розчахнулися, і зайшовший тюремник щось сказав. Вульф велів мені йти слідом за ним, і ми пройшли по коридору, затим піднялися по сходах і зайшли в залиту сонячним світлом кімнату, в якій сиділи двоє. Довгов'язий суб'єкт з невиспаною фізіономією і відтопиреними вухами, розміром з супову тарілку, проскрипів англійською:

– Я Томас Арнольд, американський консул. Мені сказали, що ви виявили бажання зустрітися зі мною.

– Я хочу поговорити з вами, – Вульф кинув оком на другого чоловіка, – віч-на-віч.

– Це синьор Анжело Бізарро, наглядач.

– Дякую. І тим не менше я змушений наполягати на своєму проханні. Ми не озброєні.

– Так, я знаю. – Арнольд повернувся до наглядача і після короткого обміну репліками сеньор Бізарро встав зі стільця і вийшов, лишивши нас наодинці з вухастим консулом.

– Слухаю вас, – сказав він. – Ви американці?

– Так. Якщо ви позвоните в американське посольство в Римі і попросите з'єднати вас з містером Річардом Коуртні, то позбавитеся нас у найкоротший час.

– Передусім ви маєте пояснити мені, чому ви опинилися вночі на дорозі без документів і озброєні.

– Гаразд, – згодився Вульф. – Тільки ви маєте гарантувати, що про нашу присутність тут не дізнаються газетчики. Мене звати Ніро Вульф, я приватний детектив із Нью Йорка. А це містер Арчі Гудвін, мій довірений помічник.

Консул усміхнувся.

– Я вам не вірю.

– Тоді зателефонуйте містеру Коуртні. Або, навіть, простіше... Ви знаєте Паоло Телезіо, брокера і торгового агента із Барі?

– Так. Ми зустрічались.

– Якщо ви подзвоните йому і дозволите поговорити з ним, то він надішле сюди наші документи, належним чином проштамповані в Римі чотири дні тому. Він також засвідчить, що ми – ті, за кого себе видаємо.

– Чорт візьми, так ви і справді Ніро Вульф?

– Так.

– Тоді якого чорта ви валандаєтеся ночами зі зброєю і без документів?

– Згоден, це необачно, але іншого виходу ми не мали. Ми тут по вкрай делікатній і конфіденційній справі, і ніхто не має довідатися, що ми в Італії.

Я подумки захоплювався Вульфом. Він дав зрозуміти Арнольду, що ми є тут по секретному завданню американського уряду і, навіть, в тому разі, якщо консул вирішить подзвонити послу в Рим і почує у відповідь, що це не так, то подумає лише, що наше завдання і справді надсекретне. В посольство дзвонити він не став. В усякому разі, в нашій присутності. Він подзвонив Телезіо, передав трубку Вульфу і потім сидів і жваво балакав з нами доти, поки Телезіо не приніс наші документи. Вульф зумів настільки переконати його, що ніхто не має знати, хто ми є, що Арнольд не назвав наших імен, навіть, наглядачу.

Телезіо привіз нас до себе додому. В передпокої Вульф сказав мені:

– Ми роздягнемося тут, а це мерзенне шмаття вижбурнемо на вулицю.

Так ми і зробили. Подробиці упускаю, за винятком шкарпеток і ботинок. Вульф боявся знімати їх. Коли він, нарешті, наважився, то втупився на свої ноги цілком здивований. Думаю, що він очікував побачити обідране майже до кісток рожеве м'ясо, а його очам відкрилася всього лише парочка мозолів.

– Пусте, через рік-два загояться, – життєрадісно підбадьорив я. Запитувати Вульфа про улаштування нагрівача мені не довелося, бо передбачливий Телезіо вже увімкнув його.

Дві години по тому, в четверть на другу, ми сиділи разом з Телезіо на кухні і поглинали грибний суп, потім спагетті з сиром, запиваючи їх смачнющим вином. Ми вже були чисті, перевдягнуті і сонні, як мухи. Вульф зателефонував до Риму Річарду Коуртні і домовився про зустріч о п'ятій годині. Телезіо

подзвонив до місцевого аеропорту і сказав, що літак вилітає в половині третьої. Ми злегка посперечались на двох мовах, що трохи ускладнило бесіду. На валізі Вульфа ініціалів не було, а ось на зроблених по його замовленню сорочках і піжамі вони були вишиті. Чи не міг Зов якимось чином побачити їх і збагнути, що його намагаються заманути в пастку? Вульф вважав, що ризик зовсім малий, проте ми з Телезіо так на нього насіли, що він здався. Сорочки і піжаму було вирішено покинути у Телезіо, котрий пообіцяв переслати їх до Нью Йорка найближчим часом. А ось моя валіза була помічена моїми ініціалами, та ми вирішили, що "А. Г.", благо мене звати Алекс, не так ризиковано, як "Н. В.".

Телезіо відвіз нас до аеропорту на своєму "фіаті", котрий, як і раніше, виглядав цілісіньким, не дивлячись на те, що його володар робив усе, від нього залежне, щоб позносити дерева і телеграфні стовпи.

Приземлившись у Римі, ми сіли в таксі, яке доставило нас в американське посольство. Тепер я можу похизуватися, що знаю Рим, як свої п'ять пальців. Його населення складає один мільйон шістсот дев'яносто п'ять тисяч чотириста сімдесят сім жителів і в ньому повно прадавніх будівель.

Коли ми увійшли в одну з таких будівель – я маю на увазі будинок посольства, – до призначеної зустрічі лишалося ще десять хвилин, але чекати нам майже не довелося. Молода жінка, котра виглядала як цукерка, але ризикувала через кілька років придбати друге підборіддя, поцікавилась тим, хто ми є. Вульф представлятися не став, сказав лише, що нас чекає містер Коуртні. Секретаршу, видно, проінструктували, бо, погадавши, хто ми – агенти ЦРУ чи мандруючі інкогніто конгрессмени, – вона щось сказала в слухавку, і пару хвилин по тому до нас вийшов сам Річард Коуртні. Він люб'язно і дипломатично привітав нас, не промовляючи вголос наших

імен, і провів до себе по довгому, недозволенно широкому коридору. Мабуть, цілих три кішки могли пройти по ньому бік у бік, втім, четвертій було б уже тіснувато.

В комірці, що служила кабінетом, стояли три стільці. Коуртні запросив нас зайняти два з них, а сам направився до третього, котрий стояв за столом, заваленим паперами. За чотири дні, які спливли після нашої першої зустрічі, Коуртні не дуже змінився.

– Ви сказали по телефону, – почав він, дивлячись на Вульфа, – що хотіли попросити мене про послугу.

– Про дві послуги, – поправив його Вульф. – Перша полягала в тому, щоб ми могли попасти до вас, не називаючи своїх імен.

– Це вже зроблено. А друга?

– Постараюся бути стислим. Ми з містером Гудвіном прибули в Італію по особистій, але дуже важливій і абсолютно конфіденційній справі. За час перебування на італійській землі ми не порушили жодного італійського закону, якщо не лічити того, що при нас не було документів. Наша справа благополучно завершена, однак, виникла одна заковика. Ми хочемо завтра відплити з Генуї на борту "Базілії," але треба, щоб ми пливли інкогніто. Успіх нашої операції опиниться під серйозною загрозою, якщо стане відомо, що ми знаходимося на борту цього судна. Мені вдалося, подзвонивши із Барі в Рим, забронювати для нас двохмістну каюту на ім'я Карла Гюнтера і Алекса Гюнтера. Я б хотів, щоб ви зараз подзвонили в компанію і сказали, що я приїду за білетами.

– Щоб підтвердити, що по прибуттю в Нью Йорк ви з ними розрахуєтеся?

– Ні, я заплатю зараз готівкою.

– Тоді – навіщо?

– Аби запевнити, що ми саме ті, за кого себе видаємо. І справдити, що ми будемо подорожувати під другими прізвищами.

– І всього лишень?

– Так.

– Господи, які дурниці! – Коуртні зітхнув з полегшенням. – Тисячі людей мандрують інкогніто. На це вам не потрібно дозволу посольства.

– Можливо. Однак, я хочу підстрахуватися. Я мушу виключити всякий ризик, хай він, навіть, нікчемно малий. Окрім того, я не хотів би пускатися в довгі пояснення при розмові з чиновниками. Ви подзвоните?

– Я приємно здивований, містер Вульф. Звісно, я подзвоню. Хотів би, щоб усі наші співвітчизники зверталися до мене за подібними послугами. А тепер, якщо ви не заперечуєте, я хотів би в свою чергу попросити вас про одну послугу. Я повідомив посла про те, що ви прийдете на прийом, і посол виявила бажання познайомитися з вами. Ви зможете приділити їй кілька хвилин?

Вульф спохмурнів.

– Це жінка?

– Так, розуміється.

– Я вимушений просити у вас вибачення. Я смертельно втомився, а нам ще треба встигнути на семигодинний літак до Генуї. Якщо тільки ... ви не образитесь і не передумаєте дзвонити ...

Коуртні від душі розреготався.

– Ні, я не передумаю, – сказав він, втираючи сльози. Потім знову розсміявся, запрокинувши голову назад.

Мені здалося, що для дипломата подібного рангу він поводиться до біса непристойно.

ГЛАВА 16

Наступного дня, у п'ятницю, ми сиділи у нашій каюті другого класа на борту "Базилії." Відплиття було намічено на першу годину дня. Все було чудово, опріч одного. В генуезькому готелі "Фореллі" ми досхочу відіспалися (я проспав одинадцять годин, як убитий) і смачно поснідали. Вульф вже ходив, не тягаючи ноги, та й мої синці трохи загоїлися. Зареєстрували нас, як Карла і Алекса Гюнтерів, не ставлячи зайвих запитань. Посадка теж пройшла без проблем. Каюта з ілюмінаторами назовні була вдвічі більша нашої камери в тюрмі Барі і крім двох ліжок в ній знайшлися ще пара крісел, в одно з яких Вульф прихитрявся втиснутися, хоча і не без зусилля. Все було чудово. Проте, куди ж подівся Петер Зов? Зов сказав Вульфу, що, висадившись в Горицiї, добереться до Генуї через Падую і Мілан, а на борт "Базилії" підніметься в якості стюарда в четвер ввечері. Вульф поцікавився, під яким

ім'ям попливе Зов, але Стрітар сказав, що вони вирішать це пізніше. І ось ми сиділи в каюті і мучилися невідомістю, не знаючи, чи подорожує Зов з нами.

– До відплиття лишилась рівно година, – промовив я. – Спробую сходити на розвідку. Стюарди ззовні так і кишать.

– Прокляття! – проричав Вульф і стукнув кулаком по поручню крісла. – Не можна було відпускати його від себе.

– Стрітар відчув би негаразд, якби ви впиралися. Та і в будь-якому разі він не пішов би на це.

– Пф! Для чого мені тоді голова? Я мав що-небудь придумати. Я останній бовдур. Ні, я не можу пливти в Америку без нього!

У двері постукали і я сказав:

– Зайдіть.

Двері прочинилися і в прорізі виник Зов, який ніс наші валізи.

– О, це ви, – промовив він сербсько-хорватською. Потім поставив валізи на підлогу і повернувся, щоб іти.

– Зачекайте хвильку, – попросив Вульф. – Я маю вам дещо сказати.

– Пізніше скажете. Зараз немає часу.

– Всього одне слово. Не старайтеся переконати нас, що ви не розумієте англійської мови. Вас би не взяли стюардом, якби ви не говорили англійською.

– А ви здогадливий, – сказав Зов сербсько-хорватською. Потім додав вже англійською:

– О'кей.

І був такий.

Я зачинив за ним двері і повернувся. Вульф сидів з заплющеними очима і шумно сопів. Через хвилину він розплющив очі, поглянув на валізи, перевів погляд на мене і тільки тоді передав розмову з Зовом.

– Треба з'ясувати, під яким він тут ім'ям, – сказав я.

– З'ясуємо. Ступай на палубу і слідкуй за сходнями. Раптом йому щось влізе до голови і він вирішить вислизнути.

– З якої статі?

– Не знаю. Просто люди з таким покатим чолом часто бувають непередбачливі. Відправляйся.

Ось так сталося, що до самого відплиття я простояв на палубі, спираючись на фальшборт і милуючись на генуезькі гори, до яких приліпилися тисячі будиночків. Враження було б куди сильнішим, якби я щойно не повернувся з прогулянки по чорногорським скелям. До того часу, як "Базилія" покинула гавань і вийшла у відкрите море, більшість пасажирів вже спустилася до обіднього салону.

Я в свою чергу спустився в нашу каюту і сказав Вульфу:

– Пора вже і пообідати. Можливо, ви зробили правильно, вирішивши, що впродовж всієї подорожі не будете виходити з каюти. На борту може виявитися хто-небудь, гожий упізнати вас. Що стосується мене, то я, мабуть, маю право приймати їжу в загальному салоні. Ви не заперечуєте?

– Ніскільки. Я вже замовив Петеру Зову, що принести на обід.

У мене відвалилася щелепа.

– Петеру Зову? – тупо перепитав я.

– Так. Він наш стюард.

– О, Боже! Він буде приносити вам їжу, а ви будете її їсти?

– Розуміється. Це, звісно, випробування, і апетиту воно мені не додасть, але в ньому є і певні переваги. Ми матимемо вдосталь часу, аби обговорити наші плани.

– А раптом йому збреде в голову підмішати вам миш'яку?

– Дурниця! З якої статі?

– Справа в тому, що люди з таким покатим чолом часто бувають непередбачувані.

– Йди обідати.

Я відправився в салон. Мене всадили за сімнадцятий стіл, накритий на шістьох. Один стілець був порожній і мав бути порожнім всю дорогу. За столом сиділи: німець, котрий вважав, що розмовляє англійською, але явно помилявся; жінка з Мериленда, котра розмовляла англійською, але краще б мовчала, і ще парочка – мати з дочкою, – які не знали, навіть, слів "долар", "О'кей" і "сигарета". Сімнадцятирічна італійка-дочка, всередині якої явно бушував вулкан латинянської пристрасті, могла б стати об'єктом моєї уваги, якби не матінка, котра ходила за нею по п'ятах, наче приклеєна.

За наступні дванадцять днів дороги можливостей для знайомства і залицянь було, звісно, хоч відбавляй, однак, на третій день з'ясувалося, що всі три найвірогідніші кандидатури, включно з вулканом та дуеньєю, відпадають. Одна, чорноока шепелява красавка пливла в Піттсбург аби оформити шлюб. Друга, висока струнка скандинавка, яка обходилася без грима (та вона його й не потребувала), обожнювала грати в шахи. І крапка. Третя, мініатюрна білявочка починала поглинати коктейлі за годину до обіду, та так і не зупинялася. Якось раз я вирішив повправлятися з нею разом і досить скоро з'ясував, що любителька коктейлів шельмує: у неї виявилася сестра-двійняшка, причім обидві чудово ширяли в повітрі. Я образився, покинув ошуканок в барі і повернувся до себе в каюту, ледь не перелічивши по дорозі чолом усі східці. Вульф метнув на мене рисій погляд, але від коментарів утримався. В Генуї він закупив кілька дюжин книг, розуміється – на італійській мові, і, схоже, побився сам з собою об заклад, що проглитне їх усі до того, як попереду по курсу з'явиться статуя Свободи.

Під час плавання ми з ним час од часу перекидалися окремими фразами, але не надто поштиво, бо розійшлися в думках. Я категорично відкидав план, який Вульф хотів при першій нагоді обговорити з Петером Зовом. Перша сварка

сприводу цього спалахнула у нас ще в Генуї, в номері готеля, і відтоді раз у раз поновлювалась. Я на початку хотів першим чином, щойно ми вийдемо в море, сповістити капітана про те, що на борту у нас озброєний вбивця, скоївший у Нью Йорку тяжкий злочин, з тим, щоб решту дороги Зов провів під замком. До того ж, я запропонував надіслати радіограму інспектору Кремеру, щоб приготувати Зову достойну зустріч.

Вульф знехтував моєю ідеєю під сміхотворним приводом, що у нью-йоркській поліції ніколи не чули про Зова, і нам не повірять; більше того, запевняв цей упертюх – капітан попередить Зова і той якимось чином вислизне з корабля, перш ніж той зайде в територіальні води Сполучених Штатів. У відкритому морі влада і закон зосереджені в руках однієї людини – капітана судна. Тоді я вирішив змінити тактику і зайняв наступну позицію: щойно наш корабель увійде в Нотр-Рівер, всі на борту, включно з капітаном, виявляться під юрисдикцією нью-йоркської поліції, і тоді Вульф зможе прямо з борта "Базилії" зателефонувати Кремеру, окреслити картину і запросити зустріти судно прямо на причалі. Тут вже, здавалося б, варіант залізний – комар носа не підточить.

Так ні ж, уявіть собі, Вульф, навіть, не пробував сперечатися, а просто геть-чисто зарубав мою пропозицію – і баста! Справа не тільки в його ослиній впертості. Він мав неодмінно сісти на своє, розраховане на дюжину слонів крісло, обставитися батареєю пивних пляшок, наказати мені зателефонувати Кремеру і вже потім взяти слухавку і безтурботним тоном проговорити: "Містер Кремер? Я щойно повернувся з однієї поїздки. Я привіз вам вбивцю Марко Вукчича разом з знаряддям убивства, а також готовий пред'явити вам свідків, котрі підтвердять, що він знаходився у Нью Йорку вісімнадцятого травня. Ви можете прислати кого-небудь, щоб його арештували? Ах, ви, навіть, самі приїдете? Як

вам завгодно. Містер Гудвін, який супроводжував мене, допоки пригляне за ним."

Такий був план цього честолюбця. "Базилія" мала пришвартуватися в середу близько полудня. Ми зійдемо на берег і відправимося додому. Ввечері, коли стемніє, ми зустрінемося з Зовом у барі на набережній, а потім заїдемо додому до мого друга, який позиче нам свою машину, щоб ми поїхали до Філадельфії. Будинок цей міститься на Західній Тридцять п'ятій вулиці. Я заведу Зова в дім і познайомлю з Ніро Вульфом, попередньо вживши запобіжні заходи, щоб Зов не зміг тут же, на місці виконати своє завдання.

Вульф був непохитним, як скеля. Він придумав цей план, і, що б я не говорив про ризик, можливих небезпеках і інших підводних каменях, упертюх відмовлявся, навіть, слухати. Згоден, до кінця дванадцятого дня мої аргументи прийняли настільки особистий і образливий для Вульфа характер, що ми майже перестали розмовляти і Вульф, навіть, не звернувся до мене за допомогою, коли у його валізи заїла застібка. Я ж благополучно закрив власну валізу і зі словами: "Побачимось після імміграційного контроля" – вийшов з каюти. Назустріч по коридору йшов Зов.

– Все гаразд? – запитав він.

– Ага, – відповів я і рушив на палубу.

Коли офіцери імміграційної служби зійшли на берег, Вульф повернувся в каюту, а я лишився на палубі насолоджуватися нью-йоркським повітрям, дивитися на статую Свободи і милуватися хмарочосами. Мініатюрна білявочка, покачуючись, вибралася на палубу і підвалила до мене. Сонце весело припікало. Ми вже проминули Баттері і вповзали в гирло ріки, а

я все думав про те, що зараз саме час подзвонити Кремеру – якщо цей бабуїн, звісно, захоче прислухатися до голосу розуму. Адже дуже прикро буде, якщо в останню хвилину щось зіпсує наші плани – наприклад, Зов вирішить, що у нього в Нью Йорку є приємніша компанія, ніж ми. Я вже вирішив було спуститися в каюту і спробувати в останній раз схилити Вульфа, коли позаду почувся його голос. Я обернувся. Він виглядав спокійним і, навіть, вдоволеним. Поглянувши по боках, він комусь кивнув. Я, витягнувши шию, виглянув поверх голів пасажирів, котрі як божевільні махали руками, і побачив Зова, стоявшого з трьома іншими стюардами біля трапа.

– Прийнятно, – промовив Вульф.

– Ага, – кивнув я. – Поки що.

І раптом з натовпу зустрічаючих донеслося волання:

– Ніро Вульф!

Я підскочив, як ужалений. Кричав фоторепортер, який вже проштовхувався до нас, усміхаючись до вух і розпихаючи пасажирів.

– Містер Вульф! Одну секундочку, – завуркотів він, приладжуючи фотоаппарат.

Слід віддати Зову належне – вагатися він не став. Мені ніколи ще не доводилося бачити, щоб людина з такою швидкістю вихоплювала пістолет. Я ледве встиг намацати в кишені свій "марлі", коли Зов уже вистрілив. Вульф похитнувся вперед і впав. Я прицілився, але стріляти не став, бо решта стюардів уже всією юрбою навалилися на Зова. Я переплигнув через Вульфа, щоб їм підсобити, але Зова вже надійно

скрутили, а один зі стюардів заволодів його пістолетом. Я повернувся поглянути на Вульфа і побачив, що він привстав, спираючись на лікоть. Навколо згрудилися гаволови, котрі жваво обговорювали цю подію.

– Лежіть і не ворушіться, – велів я Вульфу. – Куди вас поранило?

– В ногу. В ліву ногу.

Я присів навпочипки. В лівій штанині, дюймах в десяти над коліном зяяв отвір. Навіть, не знаю, як мені вдалося стримати сміх. Мабуть, злякався присутності фотографа.

– Можливо, зачеплена кістка, – об'явив я. – Що я вам говорив?

– Його спіймали?

– Так.

– А пістолет?

– В надійних руках.

– Це той самий "люгер"?

– Так.

– Прийнятно. Вельми. Знайди телефон і подзвони містеру Кремеру.

Вульф розпростерся на спині і заплющив очі. Бісів упертюх.